

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Doktora Programı

**SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN İLK VE İKİNCİ
EVLİLİĞİNİ YAPMIŞ BİREYLER İLE NESNE İLİŞKİLERİ,
YANSITMACI ÖZDEŞLEŞİM, SAVUNMA MEKANİZMALARININ
DÜZEYİ, PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE İLİŞKİ DOYUMU
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI: NESNE İLİŞKİLERİ ÇİFT
TERAPİSİ MODELİ ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME**

Hejan Epözdemir

Doktora Tezi

Ankara, 2014

SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN İLK VE İKİNCİ EVLİLİĞİNİ YAPMIŞ
BİREYLER İLE NESNE İLİŞKİLERİ, YANSITMACI ÖZDEŞLEŞİM, SAVUNMA
MEKANİZMALARININ DÜZEYİ, PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE İLİŞKİ
DOYUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI: NESNE İLİŞKİLERİ ÇİFT
TERAPİSİ MODELİ ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

Hejan Epözdemir

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2014

KABUL VE ONAY

Hejan EPÖZDEMİR tarafından hazırlanan “Seri Evlilik Yapan Bireylerin İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireyler ile Nesne İlişkileri, Yansıtmacı Özdeşleşim, Savunma Mekanizmalarının Düzeyi, Psikolojik Belirtiler ve İlişki Doyumu Açısından Karşılaştırılması: Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 1 Ekim 2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elif Barışkın (Başkan)

Prof. Dr. Gonca Soygüt Pekak (Danışman)

Prof. Dr. Nilgün Taşkıntuna

Doç. Dr. Sedat Işıklı

Doç. Dr. Sait Uluç

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf Çelik

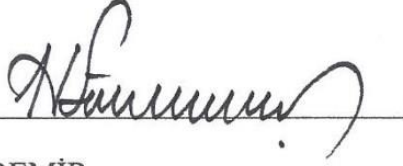
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

1 Ekim 2014

Hejan EPÖZDEMİR

TEŞEKKÜR

Öncelikle, doktora eğitimim boyunca, hem akademik ve mesleki gelişimim ile ilgili, hem de kişisel olarak bana destek olan, hoşgörüsü ve sabrıyla beni her zaman dinleyen, anlayan, bana güvenen, değerli geri bildirim ve yönlendirmeleriyle bu teze büyük katkı sunan, bu süreç boyunca hep arkamda hissettiğim tez danışmanım ve sevgili hocam Prof. Dr. Gonca Soygüt Pekak'a sonsuz teşekkürler...

Bir diğer teşekkür de, tez izleme komitemde yer alan, hem araştırma teknikleri, hem de psikanalitik engin bilgi birikimiyle, nokta atışı önerilerde bulunan ve sürece büyük katkı sunan, değerli hocam Doç. Dr. Sedat Işıklı'ya...Hocam sizinle çalışmak büyük zevkti...

Tanıtmaktan, birlikte çalışmaktan, kendisinden öğrenmekten çok keyif aldığım ve tez izleme komitemde yer almasından büyük onur duyduğum, adeta ikinci tez danışmanım gibi yönlendirmeleri ve önerileri ile bu teze büyük katkıda bulunan Prof. Dr. Nilgün Taşkıntuna'ya candan yardımları, samimiyeti ve desteği için minnet borçluyum, hocam iyi ki sizi tanımışım...

Bizleri kırmayarak, savunma jürimde yer alan ve doktora eğitimim boyunca verdiği bilgilerle çok şey öğrendiğim, öğrencisi olmaktan da gurur duyduğum değerli hocam Prof. Dr. Elif Barışkın'a ve içtenliği ile tanıtmaktan oldukça mutlu olduğum, ayrıca tezimde kullandığım BORRTI'nin Türkçe standardizasyon ekibinde yer alan ve bu açıdan tez sürecinde ne zaman rica etsem yardımını eksik etmeyen tez savunma jüri üyesi Doç. Dr. Sait Uluç'a teşekkürler...

Doktora eğitimim boyunca, bana bilgisiyle, gerek klinik/akademik duruşuyla, gerekse bir birey olarak örnek olan ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli hocalarım Prof. Dr. İhsan Dağ, Prof. Dr. Ferhunde Öktem, Dr. Zeynep Atbaşoğlu ve birlikte dirsek çürüttüğümüz dönem arkadaşlarıma teşekkürler...

Bir teşekkür de okul dışı sevgili arkadaşlarıma...Bu süreçte, her istediklerinde yanlarında olamama karşın beni anlayışla karşılayan canım arkadaşlarıma; özellikle de, aynı süreçten geçmiş olması itibarıyla sık sık sorularıyla başının etini yememe rağmen

büyük bir sabırla beni hep dinleyen, desteğini hiç esirgemeyen yakın arkadaşım Psk. Dr. Burcu Sevim'e kıymetli katkıları için sonsuz teşekkürler...

Her şeyden önce, lisans eğitimimde dikkatimi celbeden psikanalize dair alakamı, profesyonel bir merakla dönüştüren, sadece bilgi açısından değil, kişisel olarak da her zaman örnek aldığım, yüksek lisans eğitimimde olduğu gibi doktora eğitimimde de beni yalnız bırakmayan, ne zaman bir konuda sıkışsam aradığım, ne kadar yoğun olursa olsun bana hep yardımcı olmaya çalışan sevgili hocam Uzm. Psk. Yavuz Erten'e sonsuz teşekkürler... Her şeyden önce sayenizde Tez İzleme Komitesi'nden değerli hocam Prof. Dr. Nilgün Taşkıntuna ile tanıştım... Hocam iyi ki varsınız...

Kendisini tanıdığım zamandan bu yana, bana hep destek olan, bilgisini, birikimini benimle hep paylaşan, bana inanan, güvenen, önümü açan, ufkumu zenginleştiren, hayat deneyiminden çok şey öğrendiğim, eğitim ve iş hayatımda özel bir yere sahip olan hocam Uzm. Psk. Emre Konuk'a teşekkürler...

Bu tezin yapılabilmesini mümkün kılan tüm katılımcılara ve veri toplama sürecindeki katkılarından dolayı TNS Araştırma Şirketi'ne ve operasyon direktörü sayın Murat Kutlu'ya ve kendisinin nezdinde tüm uygulamacılara teşekkür ederim.

Son olarak, sevgili ailem! Tüm tahsil hayatım boyunca hep yanımda oldunuz, sabırla beni desteklediniz, şefkatinizi ve en önemlisi de sevginizi hiç esirgemediniz. Büyük fedakarlıklarla bizi büyüten annem Herdem ve babam Latif, arkamda olduğunuzu bilmek bana güç veriyor. Kendisi de doktora eğitimine devam etmesi itibarıyla beni yakından anlayan, başarılarından büyük gurur duyduğum kardeşim Rezan'a, doktora eğitimim boyunca üstün sürüş yeteneği ile son dakikalarda beni havaalanına yetiştiren, ne zaman bilgisayar ile ilgili bir sıkıntım olsa aradığım, ailemizin bilgisayar mühendisi kardeşim Jiyan'a ve son 4-5 yılda üniversite tahsili ve askerlik görevi nedeniyle hep şehir dışında olan ancak kilometrelerce uzakta olmasına rağmen her zaman, her koşulda hep benimle birlikte olduğunu hissettiğim, biricik kardeşim Rojan'a ve son olarak ailemize yeni katılan, çalışmalarımın bunaldığımda onunla vakit geçirerek kendime geldiğim, dünyalar tatlısı, gönlümün prensi, canım yeğeni Baran Epözdemir'e sonsuz teşekkür ediyorum ve bu tez çalışmasını canım aileme ithaf ediyorum... Sizi çok ama çok seviyorum...

ÖZET

EPÖZDEMİR, Hejan. *Seri Evlilik Yapan Bireylerin İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireyler ile Nesne İlişkileri, Yansıtmacı Özdeşleşim, Savunma Mekanizmalarının Düzeyi, Psikolojik Belirtiler ve İlişki Doyumu Açısından Karşılaştırılması: Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ankara, 2014

Bu araştırmanın amacı seri evlilik yapan bireylerin, ilk ve ikinci evliliğini yapmış bireylere göre, nesne ilişkileri, yansıtmacı özdeşleşim, savunma mekanizmalarının düzeyi, psikolojik belirtiler ve ilişki doyumu açısından karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın örneklemini, üç ve üzeri evlilik yapan bireyler ile karşılaştırma grubu olarak ilk evliliklerini yapmış, en az 5 yıldır evli olan bireyler ve boşanma nedeni ile evliliği sonlanmış, ikinci evliliklerini yapmış 182 bireyden oluşmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, katılımcılara Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, Paulson Gündelik Yaşam Envanteri, Savunma Biçimleri Testi, Semptom Değerlendirme-45 Ölçeği, İlişki Doyumu Ölçeği ve son olarak araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu verilmiştir.

Sonuçlar, seri evlilik yapan bireylerin hem birinci, hem de ikinci evliliğini yapmış kişilere göre, nesne ilişkilerinin yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt ölçeklerinden seri evlililer lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, seri evlilik yapanlar, gerçeği değerlendirme boyutunun, gerçekliğin bozulması alt ölçeğinde sadece birinci evliliğini yapmış kişilere göre, algıların belirsizliği alt ölçeğinde ise hem birinci, hem de ikinci evliliğini yapmış kişilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek puan almışlardır. Buna ek olarak, seri evlilik yapanların, zulmedici anneye karşı bebek ve zulmedici bebeğe karşı anne alt ölçeklerinden birinci ve ikinci evliliğini yapmış kişilere göre daha yüksek, depresif konum boyutundan ise daha düşük puan aldığı görülmüştür. Buna paralel olarak, seri evlilik yapanların birinci evliliğini yapmış bireylere göre ilkel savunmaları daha çok, nevrotik savunmaları ise hem birinci, hem de ikinci evliliğini yapmış kişilere göre daha az kullandığı bulunmuştur. Ayrıca, seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumunun her iki gruptan da daha düşük olduğu görülürken, psikolojik belirtiler açısından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Son olarak, seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumuna yönelik hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, zulmedici bebeğe karşı anne, nevrotik savunmalar, gerçekliğin bozulması ve güvensiz bağlanma değişkenlerinin anlamlı bir şekilde bağımlı değişkeni yordadığını göstermiştir. Araştırma sonuçları ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Seri evlilik, nesne ilişkileri, yansıtmacı özdeşleşim, savunma mekanizmaları, ilişki doyumu, psikolojik belirtiler, Nesne İlişkileri Çift Terapisi

ABSTRACT

EPÖZDEMİR, Hejan. *The Comparison of Individuals having Serial Marriages with Individuals in Their First and Second Marriages In Terms Of Object Relations, Projective Identification, Level of Defense Mechanisms, Psychological Symptoms and Relationship Satisfaction: An Evaluation In The Frame of Object Relations Couple Therapy Model*, Ph.D. Dissertation, Ankara 2014

The purpose of the study is to compare serial marriers with first and second marriers in terms of object relations, projective identification, level of defence mechanisms, psychological symptoms and relationship satisfaction. Sample of this study is consisted of 182 individuals who got married three or more times and twice (post-divorce) and once that have had at least 5 years of marriage. For this purpose, Bell Object Relations and Reality Testing Inventory, Paulson Daily Living Inventory, Defence Style Questionnaire-40, Symptom Assessment Questionnaire-45, Relationship Assessment Scale were given to the participants.

Results indicated that, serial marriers had statistically higher scores on alienation, insecure attachment and egocentricity subscales than both first and second marriers. Similarly, it was seen that serial marriers had higher points on subscale of reality distortions than first marriers and on subscale of uncertainty of perception than both first and second marriers. In addition to that, it was seen that serial marriers had higher scores on subscales of persecuting mother to infant and infant to persecuting mother, lower scores on subscale of depressive position than first and second marriers. In parallel to this, it was found that while serial marriers were using primitive defence mechanisms more than first marriers, neurotic defences were seen more in both first and second marriers. Also, while the relationship satisfaction of serial marriers was found to be higher than other groups, there were no significant differences between the psychological symptoms of serial, first and second marriers.

Lastly, the results of hierarchical regression analysis for indicating relationship satisfaction of serial marriers revealed that variables of infant to persecuting mother, neurotic defences, reality distortions and insecure attachment significantly predicted dependent variable. The findings of the study discussed in the light of literature.

Key Words

Serial marriage, object relations, projective identification, defence mechanisms, relationship satisfaction, psychological symptoms, Object Relations Couple Therapy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xii
EKLER DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. NESNE İLİŞKİLERİ ÇİFT TERAPİSİ	6
1.1.1. Nesne İlişkileri.....	7
1.1.2. Savunma Mekanizmaları	18
1.1.3. Yansıtmacı Özdeşleşim	24
1.1.3.1. Yansıtmacı Özdeşleşim Kavramına Bakış.....	24
1.1.3.2. Evlilik İlişkisinde Yansıtmacı Özdeşleşim	32
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	41
2. YÖNTEM.....	44
2.1. KATILIMCILAR	44
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	45
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	45
2.2.2. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Envanteri (BORRTI).....	45
2.2.2.1. Nesne İlişkileri Boyutu	46
2.2.2.2. Gerçeği Değerlendirme Boyutu	47
2.2.3. Paulson Gündelik Yaşam Envanteri (PDLI).....	49
2.2.4. Savunma Biçimleri Testi (40 Maddelik Form) (SBT-40)	51
2.2.5. Semptom Değerlendirme-45 Ölçeği (SA-45).....	52
2.2.6. İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ).....	53
2.3. İŞLEM	54
2.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	54
3. BULGULAR.....	56
3.1. DEMOGRAFİK BİLGİLERE İLİŞKİN ANALİZLER.....	56

3.1.1. Betimleyici İstatistikler.....	56
3.1.2. Demografik Bilgiler İçin Yapılan Ki-Kare ve ANOVA Analizleri.....	59
3.2. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN, İLK VE İKİNCİ EVLİLİĞİNİ YAPMIŞ BİREYLERE GÖRE NESNE İLİŞKİLERİ, YANSITMACI ÖZDEŞLEŞİM, SAVUNMA MEKANİZMALARININ DÜZEYİ, İLİŞKİ DOYUMU VE PSİKOLOJİK BELİRTİLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI	66
3.3. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN İLİŞKİ DOYUMUNU YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN İNCELENMESİ.....	73
4. TARTIŞMA	76
4.1. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ANALİZLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	76
4.2. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN, İLK VE İKİNCİ EVLİLİĞİNİ YAPMIŞ BİREYLERE GÖRE NESNE İLİŞKİLERİ, YANSITMACI ÖZDEŞLEŞİM, SAVUNMA MEKANİZMALARININ DÜZEYİ, PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE İLİŞKİ DOYUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	79
4.2.1. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Nesne İlişkileri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	79
4.2.2. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Yansıtmacı Özdeşleşim Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	85
4.2.3. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Savunma Mekanizmalarının Düzeyi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	89
4.2.4. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Psikolojik Belirtiler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	90
4.2.5. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk Ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre İlişki Doymu Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	93

4.3. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN İLİŞKİ DOYUMUNU YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	95
4.4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI.....	101
4.5. ÇALIŞMANIN KLİNİK DOĞURGULARI.....	102
4.6. YENİ ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER	104
4.7. GENEL DEĞERLENDİRME	105
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	129

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	44
Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri ile İlgili Betimleyici İstatistikler	57
Tablo 3.2. Evlilik Sayısına Göre Cinsiyet Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları	59
Tablo 3.3. Evlilik Sayısına Göre Yaşanılan İl Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları	60
Tablo 3.4. Evlilik Sayısına Göre Eğitim Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları	61
Tablo 3.5. Evlilik Sayısına Göre Şu Anki Evlilikte Çocuk Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 3.6. Evlilik Sayısına Göre Geçmiş Evlilikte Çocuk Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 3.7. Evlilik Sayısına Göre Uzun Süreli Arkadaşlar Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 3.8. Evlilik Sayısına Göre Çocukluk Döneminde Travma Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 3.9. Evlilik Sayısına Göre Yaş Değişkeni İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	65
Tablo 3.10. Evlilik Sayısına Göre Evlenmeden Önceki En Uzun İlişki Süresi Değişkeni İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	65
Tablo 3.11. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Nesne İlişkileri Boyutunun Alt Ölçekleri İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	66
Tablo 3.12. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Nesne İlişkileri Boyutunun Alt Ölçekleri İçin Yapılan MANOVA Sonuçları.....	66
Tablo 3.13. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Gerçeği Değerlendirme Boyutunun Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	67
Tablo 3.14. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Gerçeği Değerlendirme Boyutunun Alt Ölçekleri İçin Yapılan MANOVA Sonuçları.....	68

Tablo 3.15. Paulson Gündelik Yaşam Envanteri Alt Ölçekleri İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	69
Tablo 3.16. Paulson Gündelik Yaşam Envanteri Alt Ölçekleri İçin Yapılan MANOVA Sonuçları	70
Tablo 3.17. Savunma Biçimleri Testi Alt Boyutları İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	71
Tablo 3.18. Savunma Biçimleri Testi Alt Boyutları İçin Yapılan MANOVA Sonuçları	71
Tablo 3.19. Semptom Değerlendirme Ölçeği Endeks Puanları İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	72
Tablo 3.20. Semptom Değerlendirme Ölçeği Endeks Puanları İçin Yapılan MANOVA Sonuçları	72
Tablo 3.21. Evlilik Sayısına Göre İlişki Doyumu İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	73
Tablo 3.22. Seri Evlilik Yapan Bireylerin İlişki Doyumuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	74
Tablo Ek 8.1. Nesne İlişkileri, Yansıtmacı Özdeşleşim, Savunma Mekanizmalarının Düzeyi, Psikolojik Belirtiler, İlişki Doyumu ve Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyon Analizinin Sonuçları.....	150
Tablo Ek 8.2. Seri Evlenenlerin İlişki Doyumu ile Zulmedici Anneye Karşı Bebek, Zulmedici Bebeğe Karşı Anne, Depresif Konum, Nevrotik Savunmalar, İlkel Savunmalar, Gerçekliğin Bozulması, Algıların Belirsizliği, Yabancılaşma, Güvensiz Bağlanma ve Benmerkezcilik Arasındaki Korelasyon Analizinin Sonuçları	151

EKLER DİZİNİ

EK 1 Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği (BORRTI)	130
EK 2 Paulson Gündelik Yaşam Envanteri (PDLI)	134
EK 3 Savunma Biçimleri Testi (SBT-40)	138
EK 4 Semptom Değerlendirme Ölçeği (SA-45)	143
EK 5 İlişki Doyumu Ölçeği	144
EK 6 Demografik Bilgi Formu	145
EK 7 Aydınlatılmış Onam Formu	146
EK 8 Sözlük.....	147

1. GİRİŞ

Gerek ülkemizde (TUIK, 2012), gerekse dünyada evlenme oranları giderek düşerken, boşanma oranlarının ise giderek arttığı bildirilmektedir (Copen, Daniels, Vespa ve Mosher, 2012). Örneğin, Amerika’da bu yüzyılın başından itibaren boşanma oranlarının %700 arttığı ve boşanma oranlarının, 15 yıl öncesine göre iki katın üstüne çıktığı (Norton ve Glick, 1977; aktaran, James ve Johnson, 1987, s. 289) ve neredeyse ilk evliliklerin %50’sinin boşanma ile sonuçlandığı (Bramlett ve Mosher, 2001) belirtilmektedir.

Araştırmalar, yeniden evlenme neredeyse ilk evlilik kadar sık rastlanan bir durum olmaya başlamaktadır. Örneğin, Amerikan nüfusu üzerinde yapılan çalışmalar, 1980-1990 yılları arasında mevcut evliliklerin yaklaşık %46-50’sinde, eşlerden birisinin geçmişte en az bir kere evlendiğini ve bu oranın 1970’li yıllarda %31 olduğu göstermektedir (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; Chadwick ve Heaton, 1999; Kreider, 2006). Benzer şekilde her iki eşin de daha önceden evlenmiş olma oranının 1970 yılında %16,5 iken, 1988 yılında bu oranın %23,4’e yükseldiği belirtilmektedir (Chadwick Ve Heaton, 1999). Daha da ötesinde, ilk evliliğini yapmış evli kişilerin sadece %30’unun eşleri ölene kadar evli kalacağı (Castro Martin ve Bumpass, 1989), yaklaşık %60’ının boşanacağı ve bunların da %45’inin yeniden evleneceği tahmin edilmektedir.

Buna paralel olarak da, yeniden evlenmelerin pek çoğunun da geçmişten farklı olarak vefat nedeniyle eşini kaybetmiş kişilerden değil, boşanmış kişilerden oluştuğunu göstermekte (Brody, Neubaum ve Forehand, 1988; Cherlin, 1978; Glick ve Norton, 1973), ilk evlilikleri tatmin edici olmasa bile boşanan kişilerin büyük bir kısmının yeniden evlendiklerine ve bunun giderek artan bir durum olduğuna işaret etmektedir (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; Norton ve Glick, 1976; Spainer ve Glick, 1980; Thornton, 1977). Buna paralel olarak, boşanma oranlarının en yüksek, evliliğin ilk yıllarında görüldüğü ve boşananların %40’ının 5 yıldan daha az evli kaldıkları bildirilmektedir (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990).

Ülkemiz istatistikî verilerine bakıldığında da benzer bir örüntü ile karşılaşılmaktadır. Buna göre, boşanma oranlarının %39,6 ile en çok ilk 5 yılda gerçekleştiği görülmekte ve genç nüfusta bu oran giderek arttığı gözlenmektedir (TUİK, 2012). Nitekim istatistikî veriler, yaş dilimine göre yüksek boşanma oranlarının kadınlar için 25-34 iken, erkekler için ise 30-39 yaş grubunda olduğunu göstermektedir. Bu durum beraberinde yeniden evlenmeleri gündeme getirmekte ve özellikle de genç nüfustaki boşanma oranlarına paralel olarak yeniden evlenme oranları da giderek artmaktadır (TUİK, 2011).

US Census Bureau'nun 1980-1985 yıllarını yansıtan verileri kullanılarak yapılan bir çalışmada, Amerika'daki boşanmış erkeklerin %50'sinin, kadınların ise %45'inin boşanmayı takip eden ilk 5 yıl içerisinde yeniden evlendikleri görülmektedir (Kreider, 2006). Benzer şekilde, bu konudaki diğer çalışmalar da yeniden evlenmelerin büyük oranda boşanmayı takip eden ilk 5 yıl içerisinde yapıldığına işaret etmektedir (Bramlet ve Mosher, 2001; Kreider, 2006; Spanier ve Glick, 1980; Wilson ve Clark, 1992).

Bu noktada, yaş faktörünün yeniden evlenmede oldukça önemli olduğu (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; Spanier ve Glick, 1980; Koo ve Suchindran, 1980; Teachman ve Heckert, 1985; Thornton, 1977) yeniden evlenenlerin yaklaşık %60'ının 25-44 yaş dilimi arasında yer aldığı ve yaş ilerledikçe yeniden evlenme oranının düştüğü bildirilmektedir (Kreider, 2006). Örneğin, 25 yaşın altında boşanmış kadınların %90'ının, 30'lu yaşlardaki kadınların %60'ının; 40'lı yaşlardaki kadınların ise %30'undan daha azının yeniden evlendiği bildirilmektedir (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990). Bramlet ve Mosher'in (2001) yaptığı başka bir çalışmada, boşanan kişilerin %75'inin takip eden 10 yıl içerisinde tekrar evleneceği ifade edilmekte ve yaş faktörünün yeniden evlenmedeki önemine işaret edilmektedir. Buna göre, 25 yaş altındaki boşanmış kadınların %81'inin, 25 yaş ve üzeri boşanmış kadınların ise %68'inin yeniden evlendiği belirtilmektedir. Benzer şekilde, Kreider'in (2005) çalışmasında, 35-44 yaşları arasındaki boşanmış erkeklerin üçte birinin, 45-64 yaş arası erkeklerin ise yüzde yirmi beşinin yeniden evlendiği belirtilmektedir (aktaran Mihajlovic, 2006, s. 21).

Buna ek olarak, Spanier ve Glick'in (1980), 1975 yılı U.S. Bureau of the Census' Current Population Survey'in verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada, ilk evliliğin süresi ile ikinci evliliğe geçiş süresi arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre, 5 yıldan daha kısa bir sürede ilk evliliği boşanma ile sonuçlanan kadınların %37'si, ilk evliliği 10 yıl üzeri sürmüş kadınların ise sadece %20'si boşanmayı takip eden 5 yıl içerisinde yeniden evlenmektedir. Benzer şekilde, diğer araştırmalar da, ilk evliliği daha uzun süren kadınların, daha yavaş bir şekilde ve daha uzun vadede ikinci evliliğe geçiş yaptığını işaret etmektedir (Becker, Landis ve Michael, 1977; Koo, Suchindran ve Griffith, 1984).

Araştırmalar, yeniden evlenen kişilerin ilk evliliklerini yapan kişilere göre boşanma oranlarının daha yüksek olduğunu belirtmekte (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; Cherlin, 1978; Bramlett ve Mosher, 2001; Furstenberg ve Spanier, 1984; Glick, 1980; Spanier ve Glick, 1980) ve yapılan her evliliğin, evliliği sürdürme oranını düşürdüğüne işaret etmektedir (Walker, Rogers ve Messinger, 1977). Bu konuda yapılan önemli araştırmalardan, Monahan'ın (1952, 1958) çalışmasına göre her iki eşin de ilk evliliği olan çiftlerin %16,6'sının, ikinci evliliği olan çiftlerin %34,9'unun, üç ve üzeri kez evlenen çiftlerin ise, %79,4'ünün evliliklerinin boşanma ile sonuçlandığı rapor edilmektedir. Benzer şekilde, Blood ve Blood (1978), yeniden evlenenlerin boşanma riskinin, ilk evliliğini yapmış kişilerden daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Daha da ötesinde yeniden evlenen kişilerin çocuklarında da benzer bir örüntünün gözlemlenebileceğini savunan pek çok araştırma bulunmaktadır. Pope ve Mueller'in (1976) "evlilik istikrarsızlığının geçişi fenomeni", çocukluklarında, ölüm ya da boşanma dolayısıyla ebeveynleri ayrılmış olan kişilerin ilk evliliklerinde ayrılma olasılıklarının daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde yapılan diğer araştırmalar da, ebeveynleri boşanan kişilerin boşanma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Amato, 1996; Bumpass, Martin ve Sweet, 1991; Feng, Giarrusso, Bengtson ve Frye, 1999; Greenberg ve Nay, 1982; McLanahan ve Bumpass, 1988; Mueller ve Pope, 1977).

Tüm bunlara ek olarak, yeniden evlenmelerde boşanmaların, ilk evliliklere göre çok daha kısa sürede gündeme geldiği belirtilmektedir (Furstenberg & Spanier, 1984;

Walker, Rogers ve Messinger, 1977). Bu noktada, yeniden evlenme ve çoklu boşanmalar silsilesi ile kendini gösteren üç ve üzeri evlilikler, Brody, Neubaum ve Forehand (1988) tarafından “*seri evlilik*” olarak adlandırılmaktadır.

Her ne kadar, evlilik ve boşanma geçmişi ile ilgili sistematik verinin olmaması seri evliliğin yaygınlığına ilişkin net ve gerçekçi bir inceleme yapmayı engellemiş olsa da (Brody, Neubaum ve Forehand, 1988), U.S. Census Bureau tarafından 1975 yılında toplanan veriye göre, Amerika’da 16 yaş ve üzeri evli bireylerin %2,1’inin üç ve üzeri kez evlendikleri bildirilmektedir (Cherlin, 1978; Spanier ve Glick, 1980). Nitekim Alpenfels’e (1970) göre, seri evlilik, bugün her sosyal sınıftan, her iki cinsten ve tüm yaşlarda kaçınılmaz bir şekilde giderek artan bir durumdur.

Buna karşın, seri evlilik ile ilgili yapılan sınırlı sayıdaki çalışma, bu kişilerin belli başlı özelliklerine işaret etmektedir. Örneğin, McCranie ve Kahan’ın (1986) tıp fakültesinde okuyan erkek öğrencilerle yaptıkları bir çalışmada, araştırmadan 20-30 yıl önce katılımcılara MMPI uygulanmış ve iki ya da daha çok kez boşananların, hiç boşanmayan ya da bir kere boşananlara göre MMPI’nin “psikopatik sapma” alt ölçeğinden daha yüksek puan aldıkları kaydedilmektedir. Buna göre, bu kişilerin, daha az yapılandırılmış, daha çok risk alan bir yaşam şekillerinin olduğu ve daha dürtüsel oldukları belirtilmektedir.

Çoklu boşanma üzerine yaptığı karşılaştırmalı araştırmasında Kurdek (1990), iki ya da üzeri kez boşanan kadınların, bir kez boşanmış ya da hiç boşanmamış kadınlara göre, kaygı, paranoid düşünce, fobi, psikoz ve ciddi stress durumlarına ilişkin belirtilerinden daha çok yakındıklarını ifade etmektedir.

Buna paralel olarak, alan yazında, yeniden evlenmede bazı işlevsel olmayan davranış örüntülerinin de tekrar ettiğine dair bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin, Kalmuss ve Seltzer (1986), eş istismarının yeniden evlenmelerde, ilk evliliklere iki kat daha fazla görüldüğünü, ilk evlilikte eşe yönelik fiziksel şiddet durumunun varlığının sonraki evliliklerde de tekrar etme ihtimalinin çok yüksek olduğunu dile getirmektedir.

Diğer yandan Day ve Mackey’in (1981) derlemesinde ise, bu konuda çalışan yazarların bir kısmının yeniden evlenenlerdeki yüksek boşanma oranını bir tür kişilik bozukluğuna

afettiği belirtilmektedir. Benzer şekilde, Cherlin (1978), bu kişileri “boşanma eğilimli”¹ kişiler olarak tanımlamakta ve bu kişilerin, uzun süre evlilikte kalmakta güçlük çektiklerini, evliliğin getirdiği sosyal parametrelere gerektiği şekilde uyum gösteremediklerini ve bu kişilerin kişiliğinin değişmez olduğunu savunmaktadır.

Bununla birlikte, Overall (1971), iki ya da daha çok evlenen kişilerde boşanmayı takip eden süreçte suçluluk, kaygı ya da herhangi bir depresif belirti gözlenmediğini; bu kişilerin bir tür boşanma ile ilgili olumsuz duygulara karşı “bağışıklık” kazandığını ve seri evlenenlerin dürtüsel davranışlarının olabileceğini ve gerek boşanmanın, gerekse yeniden evlenmenin bu durumda bir tür “eyleme dökme\dışavurum” olarak nitelendirilebileceğine işaret etmektedir.

Klinik gözlemlerinden hareketle yeniden evlenmeyi inceleyen Bitterman (1968), yeniden evlenen kişilerin daha olgunlaşmamış, dürtüsel, evliliğin gerektirdiği sorumlulukların farkında olmayan, potansiyel sorunları göz ardı eden ve tekrarlı bir şekilde geçmiş ilişkisel çatışmalarını her yeni ilişkiye aktaran kişiler olduğunu dile getirmektedir. Buna paralel olarak, Furstenberg ve Spainer (1984) ise, bu kişilerin büyük bir kısmının geçmiş evliliklerinde yaptıkları hataların sonraki evliliklerde de devam ettirdiklerini belirtmektedir.

Kısacası, araştırmacılar, uygun olmayan eş seçiminin tekrar etmesinin, boşanmanın ilişkiye alternatif olarak deneyimlenmiş olmasının, dürtüsellik gibi çeşitli kişisel özelliklerin ve boşanmanın yarattığı yalnızlık ve kayıp duygusu ile başa çıkmanın bir yolu olarak yeniden evlenmenin, bu kişilerin benzer işlevsel olmayan ilişkileri tekrar tekrar yaşamalarına neden olduğunu düşünmektedir (Broady, Neubaum ve Forehand, 1988; Cherlin, 1978; Fustenberg ve Spainer, 1984; Hunter ve Schuman, 1980).

Bu araştırma ve klinik gözlemler, seri evliliklerde bir tür tekrarlı bir ilişkisel örüntünün olabileceği, evlilik yaşamı ile ilgili uyum bozucu bazı davranışların her evlilikte tekrar ettiği ve bu kişilerin tekrar tekrar kendilerine uygun olmayan benzer özelliklerdeki kişileri eş olarak seçtikleri düşüncesini akla getirmektedir (Brody, Neubaum ve Forehand, 1988). Psikanalitik terimlerle, bu kişilerin patolojik nesne ilişkilerinin

---

¹ Uygun Türkçe karşılıkları kullanılmış, özgün halleri EK 8’de verilmiştir.

olabileceği ve eş seçiminin bu patolojik örüntüyü devam ettirecek şekilde bir tür yineleme zorlantısına dönüştüğü tahmin edilmektedir.

Bu noktada, Nesne İlişkileri Kuramı, psikanalitik modeller içerisinde çift ve aile dinamiklerini çalışmaya en uygun model olarak görülmektedir. Nitekim Nesne İlişkileri Çift Terapisi modeline göre, erken dönem yaşantılar neticesinde şekillenen psikik yapılar, yetişkin yaşamda çift ve aile ilişkisinde tekrar etmekte ve gerek eş seçiminde, gerekse evlilik ilişkisinin niteliğinde belirleyici olmaktadır (Scharff ve Scharff, 1992; Scharff ve Scharff, 1997).

1.1. NESNE İLİŞKİLERİ ÇİFT TERAPİSİ

Bilindiği üzere, Nesne İlişkileri Kuramı, Klein'dan (1940, 1946), Fairbairn'e (1952), Winnicott'dan (1965), Guntrip'e (1971) ve daha pek çok kuramcının görüşlerini kapsamakta ve psikanalitik kuramlar içerisinde çift ve aile dinamiklerine uygulanabilecek en uygun yaklaşım olarak görülmektedir (Scharff ve Scharff, 1991, 1992; Scharff ve Scharff, 1997).

Nesne İlişkileri Çift Terapisi, eşler arasındaki etkileşimsel örüntüleri ve birbirlerini nasıl etkilediklerini göz önünde bulundurarak ilişkiyi ve eşler arasındaki etkileşimi merkeze koyan ve bireysel dinamikleri sistemik bir anlayışla ele alan bir yaklaşımdır (Scharff ve de Varela, 2005). Nesne İlişkileri Kuramı'ndan, özellikle de Fairbairn'in (1952) görüşlerinden ve Klein'ın (1946) yansıtmacı özdeşleşim kavramından hareket ederek, çift etkileşimine uyarlayan bu alandaki önemli isimlerden biri olan Dick (1967), eşler arasındaki bilinçdışı iletişime odaklanmakta ve eş seçiminin salt bilinçli bir seçim olmadığını, bunun aynı zamanda bilinçdışı bir seçim olduğunu belirtmektedir. Bu bilinçdışı seçim de erken dönem içselleştirilmiş nesne ilişkilerine göre yapılmakta ve yansıtmacı özdeşleşim, buradaki bilinçdışı iletişimi sağlayan bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Başka bir deyişle, yazara göre, yansıtmacı özdeşleşim, eşler arasındaki bilinçdışı iletişimde kritik bir öneme sahip olmakta ve bir tür "ruhsallık içi" ile "kişilerarası" arasında köprü görevi görmektedir.

Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modeli, Nesne İlişkileri Kuramı'nın bireysel gelişim için önerdiğini çift ilişkisine uyarlamakta ve erken dönem anne-bebek ilişkisindeki bilinçdışı

iletişimin bir benzerinin yetişkin yaşamda eşler arasında vuku bulduğunu savunmaktadır. Buna göre, eşlerden birisi istenmeyen parçasını eşine yansıtmakta ve eşi de yansıtılan malzeme ile özdeşleşmektedir. Bu noktada, kişi, eşinin kendilik temsiline bir parçası ile özdeşleşiyorsa, buna “bağdaşan özdeşleşim”, nesne temsili ile özdeşleşiyorsa buna “tamamlayıcı özdeşleşim” denmektedir. Yansıtmayı alan eş, yansıtmacı özdeşleşim mekanizması ile eşinden gelen kötü yansıtımları içine alıp, olduğu gibi yansıtmak yerine dönüştürerek eşine geri verirse ilişkide büyüme gerçekleşmekte; aksi halde ilişki tıkanmaktadır (Scharff ve Scharff, 1997). Nitekim katı karşılıklı yansıtmacı özdeşleşimler, çiftler arasında pek çok soruna neden olmakta ve sorunlu ilişkilerde eşlerin, kendi patolojik içsel nesnelere ve içselleştirilmiş nesne ilişkilerini devam ettirecek nesnelere seçtikleri görülmektedir. Bu durum, “iç içe geçmiş patoloji” olarak tanımlanmaktadır (Long ve Young, 1997).

Sonuç olarak, Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modeline göre, erken dönem anne-bebek arasındaki iletişimin bir benzeri yetişkin yaşamda eşler arasında vücut bulmakta ve karşılıklı yansıtmacı özdeşleşim yoluyla eşler, erken dönem içselleştirilmiş nesne ilişkileri doğrultusunda, bilinçdışı bastırdıkları, istenmeyen parçalarından karşılıklı olarak kurtulmaktadır (Scharff ve de Varela, 2005). Bir diğer ifade ile erken dönem içselleştirilmiş nesne ilişkileri, yetişkin yaşamda çift ilişkisinde yeniden sahnelenmekte ve herhangi bir yakın ilişki durumu erken dönem duyguları ve savunmaları geri çağırılmaktadır. Nitekim kişinin eşine verdiği tepkinin, eşine değil örneğin ebeveynleri gibi kişinin içselleştirdiği nesnelere olduğu savunulmaktadır (Long ve Young, 1997). Bu noktada, kişinin erken dönem deneyimler neticesinde içselleştirdiği nesne ilişkilerinin gelişimsel düzeyi ve duygusal tonu büyük önem kazanmaktadır.

1.1.1. Nesne İlişkileri

Psikanalitik alan yazında “nesne ilişkileri” terimi, kişilerarası ilişkileri düzenleyen kişilerarası davranışa, bilişsel ve duygulanımsal süreçlere atıfta bulunmaktadır (Westen, Klepser, Ruffins, Silverman, Lifton ve Boekamp, 1991). Başka bir ifadeyle, nesne ilişkileri, diğerlerinin duygularının, davranışlarının, arzularının, çatışmalarının nedenlerini yorumlamak için yapılan çıkarsamaya ilişkin kurallar ile insanları ve ilişkileri temsil etmenin bir yolu olarak bilişsel ve duygusal işlev ve yapıların tümüne

karşılık gelmektedir (Westen, Lohr, Silk, Gold ve Kerber, 1990). Buradaki anahtar nokta, Nesne İlişkileri Kuramı'na göre, erken dönem ebeveynlerle kurulan ilişki neticesinde gelişen kişinin kendine ve diğerlerine dair içsel temsillerinin, ileriki yaşamında önemli diğerleriyle olan ilişkilerinde, beklentilerini, davranışlarını, duygu ve düşüncelerini yaşam boyu belirlemesi ve hem bilinçli, hem de bilinçdışı düzeyde yaşamını etkilemesidir (Calabrese, Farber ve Westen, 2005). Nitekim gerek deneysel araştırmalar, gerekse klinik çalışmalar, erken dönem yaşantılar neticesinde içselleştirilen kendilik ve nesne temsillerinin ileriki yaşamda kişilerarası davranışı ve ilişkileri etkilediği görüşünü desteklemektedir (Barends, Westen, Leigh, Silbert ve Brussell, 1991; Bender, Farber ve Geller, 1997; Blatt ve Auerbach, 2001; Leigh, Westen, Brends, Mendel ve Byers, 1992).

Nesne İlişkileri Kuramının öncüsü olarak kabul edilen Melanie Klein'a (1940) göre, "nesne" yaşamın başlangıcından itibaren vardır ve dış dünyadaki "gerçek ötekiler" doğuştan gelen imgelerin değişmesinde önemli rol oynar. Buna karşın, nesnelere başlangıçta "parça-nesne"lerdir ve bebek, dış dünyayı bölme savunma mekanizması ile "tümünden iyi" ya da "tümünden kötü" olarak algılar. Bir diğer ifade ile bebeğin ilkel benliği, henüz nesnelere bütünlüklü algılayamadığı için ilk nesne olan anne de, parça nesne olarak, bölme savunma mekanizmasının da aracılığıyla "iyi meme" veya "kötü meme" olarak algılanır. Nesnelere parça olarak "iyi ve "kötü" algılama, hem anatomik, hem de gelişimsel\psşik bir anlama sahiptir. Bölme savunması, saldırganlık ve libido bakımından, hem içsel hem de dışsal nesnelere birbirinden ayrı tutar (akt. Erten, 2006).

Yaşamın başındaki bu ilk devreye, Klein (1946), "paranoid-şizoid konum" adını vermektedir. Bu evrede, bebek, ölüm içgüdüsünün etkisi altındaki saldırganlık içgüdüsü dolayısıyla yoğun kaygı duymakta ve bu kaygı ile başa çıkabilmek için "kötü" zihinsel temsilleri dışarıya, yani temel bakım veren anneye yansıtmaktadır. Kaygı yaratan bu "kötü" parçaların anneye yansıtılması ile anne "zulmedici" algılanmaya başlanmakta ve böylece bu kötü parçalar, kendilikten değil anneye yansıtılarak dışarıdan gelmiş olmaktadır. İdeal durumda anne, yansıtmacı özdeşleşim mekanizması ile bebekten gelen kötü yansıtımları içine alıp, duygusal olarak dönüştürerek, bebeğe geri vermekte ve bebek, anneden gelen bu yansıtımlarla özdeşleşerek kendi kaygısı ile başa çıkmaktadır.

Bir diğerk ifade ile Klein'a (1946) göre, anne ile bebek arasında bu türden yansıtmacı özdeşleşimler yoluyla bebek içsel yok edilme kaygısıyla baş etmekte ve bu şekilde içsel gereksinimlerini karşılamaktadır. Bu noktada, annenin bebeğın bu yansıtımlarına nasıl yanıt verdiğı tekrar eden bu sürecin bebeğın gelişiminde nasıl bir etkiye neden olacağını belirlemektedir. Eğer anne, bebekten gelen bu yansıtımları içe alır ve dönüştürerek daha olumlu bir şekilde bebeğe geri sunabilirse, iyi ve kötü nesnelere bütünleşmeye başlar, kötü içsel parçaların yarattığı kaygı ile bölme ve yansıtımlı özdeşimin katı kullanımı azalır. Buna karşın, bu dönemdeki örseleyici yaşantılar, ayrık durumda olan iyi ve kötü kendilik ve nesne temsillerinin bütünleşememesine ve 'iyi'yi 'kötü'den korumak için iyi ile kötünün birbirine temasını engellemek üzere bölme savunmasının katı kullanımına neden olmaktadır.

Gelişimin 4. veya 5. aylarında, bilişsel kapasitenin artması ve anne ile olumlu deneyimler sonucunda, bebek kendini ötekenden ayırmaya ve iyi ve kötü parça nesnelere bütünleştirmeye başlamaktadır. Klein (1940), bu evreye "depresif konum" adını vermekte ve bebeğın benlik gelişimine paralel olarak, dış dünyayı algılayışının da değiştiğini ifade etmektedir. Nitekim "parça-nesne" ilişkileri, gelişimin en erken aşaması olan paranoid-şizoid konumun özelliğı iken; "bütün nesne" ilişkileri depresif konumun özelliğidir. Eğer bebeğın iyi ve olumlu deneyimleri, kötü ve yıkıcı deneyimlerden fazla ise, ideal nesnesi ve libidinal içgüdüleri, kötü nesne ve kötü dürtülerinden daha güçlü olmaktadır. Buna paralel olarak da, bebek, benliğinin güçlendiğini ve kendini ve ideal nesnesini daha iyi savunabileceğini deneyimlemektedir. Sonuç olarak, bebek kaygısını daha iyi tolere edebilir bir duruma gelmekte ve anne iyi ve kötü yanları ile bütünleşmiş bir nesneye dönüşmektedir. Bu haliyle anne, bebeğın zihninde, memeden ibaret olmaktan çıkarak, iyisiyle kötüsüyle bütün bir nesne olarak temsil edilebilmektedir. Sonuç olarak, kendiliğın ve nesnenin iyi ve kötü yanları bütünleşerek, bütün kendilik ve nesne temsilleri oluşabilmektedir. Buna bağlı olarak da, bölme ve yansıtmacı özdeşleşimin aşırı ve katı kullanımı giderek azalmaktadır (Segal, 1973).

Depresif konumda kendi yıkıcı dürtülerinin de daha iyi farkına varan bebek, ilk defa, nesneyi, yani annesini ve onun sevgisini kaybetmekten korkmaya başlamaktadır. Başka bir deyişle depresif konumun tipik kaygısı, kendiliğın yıkıcı tarafının nesneyi yok

etmesi ya da nesneye zarar vermesidir. Bu aşamada, bebek, sevilen nesne için endişelenmekte, ona karşı kendi yıkıcılığından suçluluk duymaktadır. Diğer yandan, bu suçluluk, kaybedilen ya da zarar gören nesneyi tamir arzusunu da içermektedir (Baum, 2006).

Özetle, Klein'a göre (1940), yaşamın ilk yılında, yeni doğan ilk 3-4 ayda "paranoid-şizoid konum", sonraki dönemde ise "depresif konum" adını verdiği iki dönemden geçer ve her iki dönemin de kendine özgü nesne ilişkileri, kaygıları ve savunma mekanizmaları vardır. Gelişimin bu iki önemli dönemi, bireyin tüm yaşamı boyunca diğerleri ile olan etkileşimlerinde patolojik ve sağlıklı nesne ilişkileri bağlamında yaşam boyu aralıklarla tekrar etmektedir (Segal, 1973). Yani her bir konum, kendi içerisinde, spesifik nesne ilişkileri, kaygılar ve savunmaların bir bütünü olarak yaşam boyu tekrar etmekte ancak erken dönem ilişkiler neticesinde şekillenen içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin düzeyi kişinin yetişkin yaşamda diğerleriyle olan ilişkilerinde hakim yaklaşımın rengini belirlemektedir (Baum, 2006).

Benzer şekilde, Nesne İlişkileri Kuramı'nı sistematik olarak ilk kez ele alan psikanalist olarak kabul edilen Fairbairn (1952) de, benlik gelişimi ve yetişkin yaşamda diğerleriyle olan ilişkilerin kalitesini nesne ilişkilerindeki değişimlere bağlamaktadır. Dürtü Kuramı'na karşı çıkan Fairbairn (1952) kendi yaklaşımında, libidonun haz değil, nesne aradığını ve hem çocuk, hem de yetişkinler için ilişkiye duyulan ihtiyacın, Freud'un önerdiğinin aksine doyurulmaya duyulan ihtiyaçtan daha önemli olduğunu savunmaktadır. Bir diğer ifade ile yazar, Freud'un nesnenin yaşamın başında itkilerin doyurulmasına hizmet ettiği görüşü yerine, nesnenin, her şeyden öte, ilişki için merkezi bir role sahip olduğunu savunmaktadır. Buna göre, bebeğin ihtiyaçları anne tarafından karşılanmazsa, bebek anneyi "reddeden nesne" olarak algılamakta ve bu acıyı, kontrol edebilmek için içe yansıtmakta ya da içselleştirmekte, sonrasında ise, gelişimsel düzeyde temel öneme sahip olan "bölme" savunması yoluyla nesnenin iyi ve kötü parçalarını ayırarak, acı veren parçasını bastırma suretiyle bilinçdışına itmektir. Bu noktada, bölme ve bastırma bilinçdışı süreçler yoluyla işlev gösterirken, bastırılan sadece parça-nesne değil, aynı zamanda kendiliğin acı veren parça-nesne ile ilişki içerisinde olan kısmı da bölme savunması ile ayrılmakta ve bastırma yoluyla bilinçdışına atılmaktadır.

Benlik Psikolojisi’ni, benliği, Dürtü Kuramı’na eğreti bir şekilde yerleştirmekle eleştiren Fairbairn’in (1952) yapısal modelinde, benlik, merkezi bir önem taşımakta ve bugünkü kendilik kavramına benzemektedir. Benliği ruhsal işlevselliğin temeli olarak gören yazara göre, doğumda henüz gelişmemiş ilkel ve tek parça bir benlik bulunmaktadır. Bu benlik, dış dünya ile etkileşimler sonucunda farklılaşarak üç parçaya bölünmekte ve bu yardımcı benlikler ilk nesnelere neden olduğu tutarsızlıkların bebekte yarattığı birbiriyle çelişen etkileri sebebiyle, küçük benlikler halinde etkinlik göstermekte ve bu da benlik bütünlüğünün bozulmasına ve dağılma sürecinin oluşmasına neden olmaktadır.

Bu noktada, karşılaştırma yapmak gerekirse, Fairbairn’in (1952) modelinde ortaya çıkan üç parça, Freud’un altbenlik, benlik ve üstbenliğine benzemektedir. Buna göre, Freud’un “altbenlik”ine benzeyen, bebeksi “libido benliği” doyumsuzluk ve hayal kırıklığıyla “kötü nesne” ile ilişki içersindedir ve kötü nesne bebeği uyarmakta, ancak bebeğin temel gereksinimlerini karşılamamaktadır. Libido benliği, temel bakım verenin yeterli sevgi ve ilgisinden mahrum kalan bebeğin yaşantısını temsil etmekte ve ilişki içerisinde olduğu “uyarıcı nesne”, heyecanlandırıcı, tahrik eden, vadeden ancak doyurmayan ebeveyni işaret etmektedir. Bir diğer benlik yapısı olan “bebeksi libido karşıtı benlik” ise, Freud’un “üstbenlik”ine benzemekte ve buradaki kötü nesne, doyurmayan, bebeğin isteklerini yerine getirmeyerek onu mahrum bırakan temel bakım verenin içselleştirilmiş imgesine karşılık gelmektedir. Bebek, ihtiyaçlarını karşılamayan önemli ötekini öfkeli, engelleyici ve cezalandırıcı olarak algılamakta ve “libido karşıtı benlik-reddeden nesne” oluşumuna zemin hazırlayan bu etkileşim, mahrumiyet yaşantısı içerisindeki bebeği temsil etmektedir. Burada bebek, öfkeli, cezalandırıcı ve reddeden nesne ile aynı tarafta yer alma çelişkisi içerisinde, bir tür içsel kendilik kurbanlığı yaşamakta ve sadistik bir üstbenlik gelişmektedir. Fairbairn’in kendiliğin özü olarak tanımladığı “merkezi benlik” ise, bebeğin ihtiyaç ve isteklerine karşı duyarlı ve bu gereksinimleri yeterli düzeyde doyuran “iyi nesne” ile ilişki içersindedir ve “merkezi benlik-ideal nesne” oluşumuna zemin hazırlayan doyuran anne ile iyi ilişkiler sürdürmek isteyen bebeği temsil etmektedir. Benliğin bu bölümü ile dış dünyada gerçek ilişkiler kurmak ve devam ettirmek mümkün olmakta ve bu yönüyle, Fairbairn’in “merkezi benlik” tanımı, Freud’un “benlik” kavramı ile örtüşmektedir (akt. Erten, 2006).

Duygusal gelişimi, nesne ile ilişkinin doğal ve olgunlaşma sürecine bağlayan Fairbairn (1952), psikopatolojiyi bu doğal sürecin bozulması olarak görmekte ve temel bakım veren ile tutarlı ve doyurucu bir ilişkinin olmaması ile içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin patolojik bir örgütlenmeye ve bir tür içsel dağılmaya sebebiyet vereceğini dile getirmektedir. Yazarın kişilik gelişimine ilişkin önerdiği model, üç aşamadan oluşmakta ve gelişim basamakları Klein'in konumlarına benzemektedir. Buna göre, ilk düzey olan "olgun olmayan bağımlılık" aşamasında, bebek bir öznelik içersindedir ancak nesneyi bütünüyle ayrı olarak görememektedir ve bir tür kaynaşma halinde, yatırım yapan özne ile yatırım yapılan nesne birbirinden ayrışmamış haldedir. Yazar, son aşama olan "olgun bağımlılık" olarak adlandırdığı son gelişimsel düzeyden önce, bir "geçiş" aşaması olduğunu dile getirmekte ve bu aşamada, bebeğin yavaş yavaş kendilik ve nesneyi birbirinden ayrıştırmaya başladığını belirtmektedir. Bu süreci, yukarıda da ifade edildiği gibi, gelişimin son aşaması olan "olgun bağımlılık" takip etmekte ve bu dönemde, bölmenin bir sonucu olarak oluşan yarık ortadan kalkarak, bütünleşmenin gerçekleştiği ve iç nesnelere telafi edici ilişkilerin yerini, dış nesnelere gerçek ilişkilerin aldığı, kişilerarası ilişki kapasitesi ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Fairbairn'e (1952) göre, sağlıklı benlik gelişimi, ilk nesne ile sembiyotik bir bağdan ileri gelen enfantil bağımlılık halinin olgun bağımlılık (bağlılık) durumuna geçmesi ile mümkün olmakta; bu da kendilik ve nesne temsillerinin farklılaşması anlamına gelmektedir. Aksi halde, yazara göre, bütünlüklü kendilik ve nesne temsilleri gelişmemekte, nesnenin bölünmesine paralel olarak benlik de kendi içinde bir yarıma yaşamakta, bu da benlik zayıflığına sebep olmakta ve "gerçek ötekiler" ile kurulamayan ilişkinin yerini parça benlikler almaktadır (akt. Erten, 2006).

Buna karşın, Guntrip (1971), benlik zayıflığının libidonun sadece dış nesnelere geri çekilmesi olmadığını, bu durumda libidonun hem iç, hem de dış nesnelere yatırımını çektiğini ve bunun sonucunda da Fairbairn'in belirttiği yarılmalara ek olarak libido benliğinin bir yarıma daha geçirdiğini dile getirmektedir. Bu yarıma sonucunda, bir parça 'baştan çıkarıcı nesne'ye bağlı kalarak sürekli ilişki peşinde koşarken, Guntrip'in (1971), "gerilemiş benlik" adımı verdiği diğer parça ise içe kapanarak, nesne aramaktan tamamen vazgeçmekte ve her türlü iç ve dış nesne ile ilişki kesilmektedir. Gerilemenin çok kuvvetli olduğu durumlarda, büyük bir ümitsizlik ve çaresizlik içerisinde olan

gerilemiş benlik, ölüm arzusuyla dolmakta ancak gerilemenin bu denli güçlü olmadığı durumlarda ise ana rahmine geri dönüş ile ilgili büyük bir arzu duymaktadır. Bu durumda, kişi izole ve işlevsellikten uzak bir hal almakta ve psikopatoloji ortaya çıkmaktadır (Mitchell ve Black, 1995).

Nesne İlişkileri Kuramı'nın önemli kuramcılarında Mahler'e (1968) göre, sağlıklı bir gelişim, bebeğin "ötekiler" dünyasıyla etkileşime girmesi sonucunda içine gömüldüğü sembiyotik matriksten çıkabilmesidir. Yaşamın ilk ayını "otistik dönem" olarak adlandıran Mahler (1968), yeni doğanın bu süreçte temel olarak kendi fiziksel ihtiyaçlarına, duyularına odaklandığını, sonraki 2-6 ayları arasındaki "sembiyotik dönem" de ise bebeğin dikkatini yavaş yavaş annesine yönelttiğini ve annenin onu tutması, beslemesi, şefkat göstermesi ile rahatladığını belirtmektedir. Yazara göre, bu dönemde, annenin bebeğe yeterli düzeyde bakım sağlaması, sonraki dönemde bebeğin benlik saygısının gelişiminde büyük önem taşımaktadır. Bu bakım sadece temel fiziksel ihtiyaçları değil aynı zamanda bebeğin duygusal ihtiyaçlarının da karşılanmasını kapsamakta ve annenin çocuğa yönelik öngörülebilir duygusal yatırımı, ayrıca, çocuğun gerçeği değerlendirme yetisi, düşünce süreçlerinin ilerlemesi gibi bilişsel kapasitesinin gelişimine de yardımcı olmaktadır. Nitekim, Taylor'ın da altını çizdiği gibi (1975), normal sembiyotik dönem ve sonrasında ayrışma süreci için annenin fiziksel ve duygusal olarak ulaşılabilir olması gerekmektedir.

Sembiyotik dönemden sonra gelen "ayrılma-bireyleşme" dönemi ise, Mahler'in (1968), gelişimsel kuramında en önemli yeri almaktadır. Sonraları, "psikolojik doğum" olarak da adlandıracağı bu dönemde, bebek, bir yandan bağımsız ve özerk olma arzusu, diğer yandan tekrar annesine gömülmek arzusu arasındaki çelişkiyi yaşamaktadır. Bu dönemin başarılı bir şekilde atlatılması, bebeğin nesneden ayrılmış, tutarlı ve bütünlüklü bir benlik oluşumunu ve ileriki yaşamında, sembiyotik olmayan, sağlıklı, yakın nesne ilişkileri geliştirebilmesini sağlarken, ayrışma-birleşme sürecinin başarısızlığa uğraması ise, bebeğin duygusal olarak aşırı bir şekilde aileye bağlanmasına hatta bir tür yapışmasına ve bağımsız bir birey olamamasına neden olmaktadır (Katz, 1981; Mahler, Pine ve Bergman, 1975).

Nesne İlişkileri Kuramı'nın bir diğer önemli kuramcısı Winnicott (1965) da yaşamın başında nesnenin önemine ve anne-bebek ünitesine dikkat çekmekte ve bu söz öncesi dönemde, bebeğin anneye mutlak bağımlılığından bahsetmektedir. Bu aşamada, bebek henüz kendiliği, nesneden ayırt edememekte ve sadece bir bütün oluşturduğu anne bakımı sayesinde var olabilmektedir. Bu bağımlılık, “mutlak bağımlılık”tan, “göreceli bağımsızlığa” ve nihayetinde “bağımsızlığa doğru” olmak üzere üç aşamadan geçmekte ve bebeğin kendi başına psikosomatik bir varlık olabilmesi ve benliğinin gelişebilmesi için optimal anne bakımını en üst seviyede kucaklayan çevre koşulunu zorunlu kılmaktadır. Bu optimal anne bakımı, yeterince iyi annelik, bebekten hiçbir şey istemeden her an onun isteklerini karşılamak üzere hazır bulunma olarak tanımlanır ve bebeğin gereksinimlerini karşılamamak ya da aynı şekilde bebek sükunet içerisindeyken ona müdahale etmek annenin başarısızlığı olarak görülmektedir. Annenin her iki başarısızlığı da, yani hem ihmali, hem ihlâli, bebek tarafından kişisel varlığına bir müdahale olarak yaşantılanmakta ve bu müdahaleler uzun sürerse, bebek spontan gereksinimlerin, imgelerin ve jestlerin kaynağı olan gerçek kendiliği gizleyerek, annenin beklentileri ve isteklerine göre hareket etmeye başlamakta; böylece savunmacı bir şekilde sahte kendilik gelişmektedir. Birey olma sürecinde gerçek kendilik kişiliğinin özü iken, sahte kendilik Winnicott'ın “sahte kendilik bozukluğu” olarak kavramsallaştırdığı patolojik yapılanmaya yol açmakta ve bu bağlamda erken dönem anne-çocuk etkileşimleri neticesinde şekillenen içselleştirilmiş patolojik nesne ilişkilerine işaret etmektedir (Mitchell ve Black, 1995).

Alandaki bir diğer önemli kuramcılardan, Jacobson'a (1964) göre, nesne hiçbir zaman gerçekte olan şey değildir; nesne diye algılanan şey, sadece, nesne ile olan öznel deneyimin sonucunda edinilen temsilidir. Benzer şekilde, nesne ilişkilerinin içsel yaşantısı, hiçbir zaman gerçek dünyanın ve insanların aynısı değildir; daha çok erken dönem içselleştirilmiş nesne temsillerinin, içe almaların ve özdeşleşmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan öznel yaşantıdır. Yazara göre, nesne ilişkilerinin başlangıcı, yaşamın başında, anne ve bebeğin içgüdüsel uyarılmaların eşliğinde yaşanan karşılaşmalarındaki, doyum veren yaşantılar ile doyum vermeyen yaşantıların sonucunda iyi ve kötü anne imgeleri ile buna bağlı duygusal tutumlardan oluşmaktadır. Anne ile karşılaşmalarda tatmin edici yaşantılar, onunla birleşme arzusunu yaratırken, bebeğin gereksinimlerine yeterli düzeyde cevap verilmemesi hem dürtüsel hem de nesne ilişkileri bakımından

hayalkırıklığına neden olmaktadır. Bu da, bebeğin nesneden tikslenme, ondan ayrı durma gibi tutumlar geliştirmesine ve nesneden uzaklaşmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak, anne ve bebek arasındaki bu etkileşimler sonucunda kendilik ve nesne dünyasına ilişkin temsiller ve nihayetinde benlik sistemi oluşmaktadır (akt., Erten, 2006).

Nitekim “Kendilik ve Nesne Dünyası”² adlı ünlü eserinde Jacobson (1964), psikopatolojinin, kendilik ve nesne temsillerinin oluşumundan ve daha da önemlisi hayal kırıklarının oluştuğu zamanlardaki kendilik ve nesne temsillerinin durumundan ortaya çıktığını belirtmektedir. Buna göre, hayal kırıklıkları eğer kendilik ve nesne imgelerinin ayrışmasından önce olmuşsa, sadece nesne değil, kendiliğin de bir parçası değersizleşmekte ve bu durumda, ilkel, saldırgan ve değersiz farklılaşmamış kendilik-nesne imgelerinin oluşumuna neden olmaktadır. Diğer uçta ise, aşırı derecede ülküleştirilmiş imgeler yer almakta ve bu durumda, aşırı derecede katı ve cezalandırıcı üstbenlik oluşumunun önünü açmaktadır. Yani Jacobson’ın bakış açısına göre, asıl belirleyici olan, salt engellenme, yoksun bırakılma değil, hayal kırıklığıdır ve bu hayal kırıklığının da kendilik-nesne temsillerinin gelişimsel sürecinin neresine denk geldiği önemlidir.

Nesne İlişkileri Kuramı’nın en önemli isimlerinden Kernberg’in (1967) gelişimsel modelinde ise, normal otizm olarak adlandırılan ilk bir ayda, bebek, henüz anneden ayrı bir varlık olduğunun farkında değildir. Bir sonraki aşamada, zıt duygulanımları bütünleştiremeyen bebeğin, iyi (haz veren) ve kötü (saldırgan) olmak üzere iki ayrı kendilik-nesne temsili vardır. Ancak ilerleyen dönemlerde, kendilik ve nesne temsilleri yavaş yavaş ayrışmaya başlamaktadır. Bu aşamada bölme mekanizması işlevseldir ve ancak bir sonraki aşamada yavaş yavaş zıt duygulanımların da entegre edilerek bütünlüklü iyi-kötü kendilik ve iyi-kötü nesne temsillerinin oluşması beklenir ki, duygulanımsal tonu ile kendilik ve nesne temsillerinin bütünü içselleştirilmiş nesne ilişkilerine denk gelmektedir. Nitekim normal gelişimde, yaşamın başında normal olan bölme mekanizması, sonrasında yerini bütünlüklü kendilik ve nesne temsillerine bırakmaktadır.

---

² The Self and The Object World

Buna paralel olarak, Kernberg'e (1967, 1976) göre, psikopatoloji, içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin gelişimsel düzeyine bağlıdır ve erken dönem patolojik nesne ilişkilerine saplanma, bölme mekanizmasının katı kullanımını ve “metabolize olmamış” erken dönem içe almaların kalıcılığı şeklinde kendini göstermektedir. Bölme mekanizması kendilik ve nesne imgelerinin kendi içersinde zıt duygulanımlarla bütünleşmesine engel olmakta ve bu patolojik durum, içselleştirilmiş nesne imgelerinin yüzeye çıkmasına, sağlıklı benlik kimliğinin gelişmemesine ve sonuçta patolojik örgütlenmeye yol açmaktadır.

Son olarak, erken dönem anne-bebek ilişkisine kendi yaklaşımında büyük önem veren Bowlby'e (1988) göre ise, “nesne” yani temel bakım veren veya anne, sadece fiziksel ihtiyaçların giderilmesi için değil, kendi başına filogenetik olarak “a priori” önemlidir. Fiziksel ihtiyaçların giderilmesi birincil değil, ikincil öneme sahiptir, birincil olan anne-bebek arasındaki “bağlanma”dır ve psikopatoloji, temel bakım veren ile yani birincil nesne olan anne ile bağ kurmadaki zorluk ya da kurulan bağdaki bozukluklardan ileri gelmektedir.

Bir diğer ifade ile çocuğun sağlıklı psikolojik gelişimi için anne/birincil bakım veren ile güvenli bir bağlanma ilişkisi geliştirmesi çok önemlidir. Bowlby'e (1979, 1988) göre, yakınlığı koruma, güvenli üs ve güvence üssü bağlanmanın üç temel işlevidir ve bağlanma sürecinin biçimlenmesi ortalama 2-3 yılı bulur. Buna göre, yaşamın başından itibaren başlayan bu ilişki, yeni doğanın kendisini güvende hissetmesini, ihtiyaçlarının giderilmesini, duygusal yakınlık görme gibi duygusal ve fiziksel ihtiyaçların karşılanmasını ve bu sayede kendisini sevmeye değer ve güvende hissetmesini sağlamaktadır. Bu güvenli üs, bireyin kendisi ve diğerleri ile ilgili olumlu içsel modeller veya zihinsel temsiller geliştirebilmesine olanak tanımaktadır. Sonuç olarak erken dönem ilişkiler neticesinde oluşan bu içsel modeller, yetişkin yaşamda diğerleriyle olan ilişkilerde de belirleyici olmaktadır. Buna göre, çocuklukta güvenli bağlanan kişilerin kendilik ve nesne temsilleri olumlu iken, güvensiz bağlanan bireylerin kendilik ve/veya nesne ilgili olarak olumsuz bir içsel çalışan model bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Nesne İlişkileri Kuramı'nda birbirinden farklı pek çok yaklaşım olmakla birlikte, üzerinde uzlaşma sağlanan temel şey, nesne ilişkileri yaklaşımından kişiliğin,

içsel kendilik-nesne temsillerinin oluşumuna zemin hazırlayan erken dönem ilişkilere dair deneyimler sonucunda şekillendiği ve bu içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin yetişkin yaşamda diğerleri ile olan ilişkilerde belirleyici olduğu yönündedir. Normal gelişimde, bu içsel yapılar giderek daha karmaşık, ayrılmış ve esnek bir hal alırken, psikopatoloji bu gelişimsel sürecin sekteye uğraması neticesinde ortaya çıkmaktadır (Bell, 1995). Daha da ötesinde, bu kişilerin kişilerarası ilişkilerinde, özellikle de önemli diğerleri ile olan yakın ilişkilerinde de çeşitli sorunlar baş göstermektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Nesne İlişkileri Çift ve Aile Terapisi Modeli'ne göre, erken dönem yaşantılar neticesinde şekillen ruhsal yapılar yetişkin yaşamda çift ve aile ilişkisinde tekrar etmekte ve bu içselleştirilmiş nesne ilişkileri, sadece, eş seçimini değil aynı zamanda evlilik ilişkisinin geleceğini de belirlemektedir (Katz, 1981; Scharff ve Scharff, 1997).

Nitekim Middelberg'e (2001) göre, evlilik ilişkisi belirli düzeyde bir yakınlığı gerektirmekte ve yakınlığın ne kadar tolere edilebileceği kişinin içsel kendilik ve nesne temsillerinin gelişimsel düzeyine bağlı olmaktadır. Buna paralel olarak, Lerner (1989), romantik ilişkide mahremiyeti sadece yakınlık olarak görmemekte, mahremiyeti aynı zamanda kişinin olduğu haliyle ilişkide olabilmesine ve diğerini kontrol etmeye ya da değiştirmeye çalışmadan eşinin de olduğu gibi ilişkide kalabilmesine imkân tanıyan bir durum olarak tanımlamaktadır. Buna göre, sağlıklı nesne ilişkileri olan bireyler, yakın ilişkide hem kendilerinin, hem de eşlerinin olumlu ve olumsuz yanlarını ve yakınlıktan kaynaklanan kaygılarını tolere edebilir ve bu şekilde ilişkide kalmayı sürdürebilirler; çünkü bu bireylerin iyi ve kötü yanları ile bütünlüklü bir kendilik ve nesne temsilleri vardır ve zıt duygulanımları bütünleştirebilirler. Buna karşın, patolojik nesne ilişkileri olan kişilerin bütünlüklü bir kendilik ve nesne temsili yoktur, kendilik ve nesne ayrılmamıştır, iyi ve kötü duygulanımlar bütünleştirilemez ve bu nedenle de romantik ilişkilerde sorun yaşarlar (Middelberg, 2001; Siegel, 1992). Bu noktada, Middelberg'e (2001) göre, sağlıklı kendilik ve nesne temsillerine sahip çiftlerde, "danışıklı savunmalara" gerek kalmadan ilişkinin gerektirdiği değişime uyum sağlayabilmeleri ve yakınlıktan kaynaklanan kaygıları tolere edebilmeleri için bazı sistemik yöntemler kullanılarak ilişkilerindeki problemler çözülebilmektedir. Buna karşın, bütünlüklü kendilik ve nesne temsilleri olmayan çiftler, değişime uyum sağlamakta zorlanmakta ve ancak, bölme, yansıtmacı özdeşleşim gibi savunmalarla kaygılarını tolere edebilmektedirler. Yani çift ilişkisinde, bu savunmaların aktive olmadan yakınlığın ne

kadar tolere edilebileceği kendilik ve nesne temsillerinin gelişimsel düzeyine bağlı olmaktadır.

Benzer şekilde, Feldman (1979, 1982), evlilik ilişkisinde içsel temsillerin ve ilgili duyguların aktive olduğunu ve buna bağlı olarak evlilikte yaşanan çatışmaların yakın ilişkinin yarattığı kaygıya bağlı olarak ortaya çıkan “danışıklı savunmalara” hizmet ettiğini dile getirmektedir. Burada, şüphesiz erken dönem yaşantılar neticesinde şekillenen bireyin kişilik örgütlenmesi ve hâkim savunma mekanizmaları çift ilişkisinde yakınlığın ne kadar tolere edilebildiği ve çatışma ile nasıl başa çıkıldığı konusunda oldukça belirleyici olmaktadır. Bu noktada, örneğin, Nesne İlişkileri Kuramı’nın önemli isimlerinden Kernberg’in kişilik örgütlenmesine ilişkin sınıflandırması epey bilgi vermektedir. Kernberg (1980), erken dönem deneyimler sonucunda biçimlenen kişilik örgütlenmesini üç sınıfa ayırmakta ve bu sınıflandırmayı, gerçeği değerlendirme, kendilik-nesne temsillerinin ve savunma mekanizmalarının düzeyine göre yapmaktadır. Buna göre, gerçeklik ile bağı tamamen kopmuş, kendilik ve nesne arasındaki sınırların bulanıklaştığı ve kimlik bütünlüğü olmayan psikotik kişilik organizasyonu ile gerçeği değerlendirme yetisi görece korunmuş ancak kimlik karmaşası yaşayan borderline kişilik örgütlenmesine sahip hastalar alt düzey savunma mekanizmalarını kullanmaktadırlar. Buna karşın, gerçeği değerlendirme yetisi tam ve kimlik bütünlüğü olan nevrotik kişilik örgütlenmesine sahip kişilerde ise üst düzey savunma mekanizmalarının kullanımı görülmektedir (Kernberg, 1967, 1976).

Bu durum, en ilkel olanından en gelişmiş olanına kadar geniş bir yelpazede yer alan savunma mekanizmalarının, hem normal gelişimde, hem de patolojik nesne ilişkilerinde belirleyici bir unsur olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Kernberg gibi pek çok araştırmacı, belirli psikopatolojilerde, belirli savunma mekanizmalarının kullanıldığını ve gelişimin en erken döneminde norm olan ilkel savunmaların, yetişkin yaşamda aşırı ve katı kullanımının psikopatolojiye ve patolojik nesne ilişkilerine işaret ettiğini dile getirmektedir (McWilliams, 1994).

1.1.2. Savunma Mekanizmaları

Savunma mekanizmaları, benliğin önemli bir işlevi olup, ruhsallık içi çatışmalara karşı benliği yaklaşan tehlikelere yönelik koruma amaçlı ortaya çıkan otomatik cevaplar

olarak tanımlanmakta ve her biri kendine özgü, içgüdü ve duyguları yöneten, bilinçdışı süreçler ile kendini göstermektedir. Buna ek olarak, savunma mekanizmaları her ne kadar sıklıkla belli bir psikopatolojinin işareti olsalar da, değişmez değillerdir ve patolojik olabilecekleri gibi uyum sağlamaya da hizmet ederler (Vailant, 1971; 1992a).

Aslında savunma mekanizmaları, kişinin psikolojik sağlığı için gereklidir ve yaşam boyu kendini gösteren içsel başa çıkma düzenekleridir. Buna karşın, savunma mekanizmalarının katı ve aşırı kullanımı patolojiktir. Daha da ötesinde, her ne kadar savunma mekanizmalarının hepsi, herkeste bulunsa da, bugün psikanalitik alan yazında üzerinde anlaşmaya varılan nokta, bazı savunma mekanizmalarının ilkel, bazılarının ise daha üst düzey, olgun savunmalar olduğudur ve erken dönem yaşantılar, kişinin hâkim savunma mekanizmalarının içselleştirilmesinde belirleyicidir. Bu noktada, kişinin temel savunma düzeneklerinin ne olduğu çeşitli faktörlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkar: 1) yapısal mizaç 2) erken çocukluk dönemi yaşantılarının niteliği 3) ebeveynler tarafından modellenen ve\veya öğretilen savunmalar 4) belirli savunmaların kullanımının sonuçlarına ilişkin deneyimler (McWilliams, 1994).

Savunma mekanizmaları, ilk kez Freud (1894) tarafından, tehlikeli, kaygı verici ve rahatsız edici malzemedan kaçınmaya yarayan ve özellikle de histerik belirtiler, fobiler ve obsesyonlarda önemli rol oynayan içsel düzenekler olarak tanımlanmıştır. Buna göre, savunmalar bilinçdışı, dönüştürülebilir, dinamik süreçlerdir ve benliğin kaygıya karşı geliştirdiği düzeneklerdir. Freud'un ilk kaygı kuramına göre, bir savunma mekanizması olan bastırma, kaygıya sebep olmaktadır (akt. Yurtseven, 2010). Ancak "Ketlenmeler, Belirtiler ve Kaygı"³ adlı eserinde Freud (1926), yeni kaygı kuramını ortaya atarak kaygının, erken dönem yaşantılar neticesinde oluşan travmatik yaşantıların ve içsel çatışmaların yeniden canlanmasına yönelik bir tür tehlike sinyali olduğunu ve benliği yaklaşan tehlikeye karşı koruyucu tedbirleri alması yönünde harekete geçirdiğini belirtmektedir. Bunun bir sonucu olarak da savunma mekanizmalarının psişik malzemenin bastırılması, çarpıtılması gibi yollarla tehlikeyi önleme, başka tarafa çevirme ve bilinçdışı çatışmanın ortaya çıkmasını önlemeye hizmet ettiğini dile getirmektedir.

---

³ Inhibitions, Syptoms and Anxiety

Bunu takiben Freud (1905a), başlangıçta, bastırma, baskılama, yer değiştirme, mizah, yalıtma, çarpıtma ve düşlem olmak üzere yedi savunmadan bahsetmekte ve “unutma arzusu” kavramını ortaya atarak, önceki tanımıyla bastırmanın acı veren bilinçli duygu ve düşüncelerden kaçınmaya yaradığını ifade etmektedir.

Daha sonra, Freud (1905a), savunma mekanizmalarının psikopatolojinin bir işareti olabileceği gibi, aynı zamanda benliğin gelişimine de katkıda bulunabileceğini belirtmekte ve daha üst düzeyde işlev gören yüceltme ve karşıt tepki geliştirme gibi savunmaları uyumsal başa çıkma mekanizmaları olarak tanımlamaktadır. Bunu izleyen dönemde, Freud (1905b), savunma mekanizmaları ile ilgili görüşlerini ilerletmekte ve yüceltme, karşıt tepki geliştirme, yapma-bozma, yansıtma, özdeşleşim, gerileme, kendine döndürme ve tersine çevirme gibi diğer savunma mekanizmalarından bahsetmektedir.

Bu dönemde savunmaları benlik gelişiminin bir parçası olarak gören Freud (1923, 1926), ayrıca histeri ve bastırma arasındaki organik bağa işaret ederek belirli savunmalar ile belirli bozukluklar arasında bir ilişki olabileceğini dile getirmektedir. Örneğin, Freud’a (1926) göre, inkâr, yansıtma ve çarpıtma savunmaları, ilkel ve pskotik savunmaların, mizah, yüceltme, baskılama ve özgecilik ise olgun savunma mekanizmalarıdır. Diğer yandan, yazar, bölme, hipokondria, düşlem, bastırma, yapma-bozma, çözülme, kendine döndürme, yalıtma, yer değiştirme ve karşıt tepki geliştirme savunma mekanizmalarını da nevrozlarla ilişkilendirmektedir.

Benlik Psikolojisinin öncüsü olarak bilinen Anna Freud (1936), Freud’un savunmalar ile ilgili görüşlerini ilerletmiş ve savunma mekanizmalarının geniş, kapsamlı bir sınıflandırmasını yaparak, savunma mekanizmaları ile gerçeklik ilişkisi ve duygulanımın rolü üzerinde durmaktadır. Buna göre, Anna Freud (1936) savunma mekanizmalarının bir benlik işlevi olarak erken dönem gelişimsel aksaklıklarla ilişkili içsel çatışma ve duygulanımları düzenlemeye hizmet ettiğini ve çocukluk döneminde gelişimsel düzeyde norm olan bazı savunma mekanizmalarının yetişkin yaşamdaki aşırı kullanımın psikopatolojinin bir işareti olduğunu ifade etmektedir. Savunma mekanizmalarını kaygının kaynağına göre sınıflayan A. Freud, savunma

mekanizmalarının aynı zamanda psişik çatışmaların ortaya çıkması ve çözümlenmesi sürecinde de işlev gösterdiğini belirtmektedir.

Nesne İlişkileri Kuramı, özellikle de bölme, içe atma, yansıtma ve yansıtmacı özdeşleşim savunmaları üzerinde durmakta ve bu savunmaların gelişimsel dönemde çocuğun içgüdü ve duygulanımlarını yönetmesine, zihinsel aygıtın gelişimine ve nesne ilişkilerinin düzenlenmesine ve içselleştirilmesine hizmet ettiğini öne sürmektedir (akt. Yurtseven, 2010).

Nesne İlişkileri Kuramının öncüsü olarak kabul edilen Klein (1946), çocuğun henüz olgunlaşmamış bir benliğe sahip olduğu, kendilik ve nesne tasarımlarının ayrışmadığı, zıt duygulanımları bütünleştiremediği paranoid-şizoid konumda, bölme, yansıtma, içe atma ve yansıtmacı özdeşleşim gibi savunmaları kullanarak saldırgan dürtülerden kendisini koruduğunu ve bu yolla kaygı ile başa çıkabildiğini belirtmektedir. Klein'a (1946) göre, çocuk bu dönemde, parça nesne olarak annenin memesini "iyi meme" ve "kötü meme" olarak ikiye ayırmakta ve bu yolla kendi saldırganlığını dışarıya yansıtmaktadır. Buna karşın, bu iyi ve kötü parça nesnelere aynı zamanda içe yansıtılmakta ve zamanla çocuğun içsel dünyasında daha bütünlüklü ve organize bir hal alarak olgunlaşmaktadır. Gelişimin ikinci aşaması olan depresif konumda ise, çocuk manik savunmaları kullanmaya başlamaktadır.

Öte yandan Winnicott (1965), Klein'in savunduğu gibi erken dönemde bebeğin saldırgan dürtülere karşı bölme, yansıtma gibi savunma mekanizmalarını kullanarak kaygısı ile baş ettiği görüşü yerine, söz-öncesi dönemde kaygının yok olmakla ilgili olduğunu dile getirmektedir. Buna göre, bebek, annenin sağladığı temel bakım sayesinde var olmakta, iyiyi ve kötüyü kontrol edememekte ve bunlardan kendisini sorumlu hissetmemektedir.

Yaşamın ilk evrelerinde, bebeğin anneye mutlak bağımlılığına dikkati çeken Winnicott'a (1965) göre, gelişimin ilerleyen döneminde çocuk, kendi başına psikosomatik bir varlık olmakta ve annenin yeterince iyi annelik işlevine ve buna bağlı en üst seviyede kucaklayan çevre koşuluna bağlı olarak çocuğun benliği bütünleşmeye ve kendi nesne ilişkilerini geliştirme kapasitesine sahip olmaya başlamaktadır. Bu süreçte, eğer anne çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayamaz ya da bebek sükûnet

içindeyken sürekli ona müdahale ederse, yani “yeterince iyi annelik” yapamazsa, çocuk, spontan gereksinimlerin, imge ve jestlerin kaynağı olan “gerçek kendiliği” korumak ve çevrenin yıkıcı taleplerini karşılamak için bir savunma olarak “sahte kendilik” geliştirmektedir.

Nitekim Winnicott’a (1965) göre, gerçek kendilik kişiliğin özüdür ve bu öz, doğuştan gelen bir potansiyel ile ruhsal gerçeklik ve vücut şemalarını barındırmaktadır. Çocuğun ayrı bir psikosomatik varlık olarak kendisini algılayana dek, bu özün yalıtılmış bir şekilde güvenliğini koruması gerçek kendiliğin spontan gelişimi ve psikolojik sağlık için gerekli görülmektedir. Diğer yandan, annenin bu dönemde yeterince iyi annelik yapamaması, çocukta kaygı uyandırmakta ve bu kaygı da savunmacı bir edim ile bu özü korumak adına sahte kendiliğin gelişimine sebep olmaktadır. Bir diğer ifade ile Erten’in (2006) derlemesinde de belirtildiği gibi, sahte kendilik çocuğun bu kaygı ile baş etmek için kullandığı tüm savunmaların nihai örgütlenmesi olarak işlev göstermektedir.

Kendi yaklaşımında savunma mekanizmalarına büyük önem veren Kernberg (1980) ise, savunma mekanizmalarını gelişimsel düzeyde ele almaktadır. Diğer bir ifade ile kişilik örgütlenmesine göre, savunma mekanizmaları sınıflandırılmakta ve karakter patolojisi, savunma mekanizmaları, gerçekliği değerlendirme ve kimlik gelişimine göre belirli bir hiyerarşik düzene oturtulmaktadır.

Bu hiyerarşik sınıflandırmada, Kernberg’e (1967, 1987) göre, gerçeklik ile bağı tamamen kopmuş, kimlik bütünlüğü olmayan psikotik kişilik örgütlenmesi ile gerçeği değerlendirme yetisi görece korunmuş ancak kimlik karmaşası yaşayan borderline kişilik örgütlenmesine sahip hastalar alt düzey, gerçeği değerlendirme yetisi tam ve kimlik bütünlüğü olan nevrotik kişilik örgütlenmesine sahip kişiler ise, üst düzey savunma mekanizmalarını kullanmaktadır. Buna göre, bölme, ilkel ülküleştirme, ilkel değersizleştirme, yansıtmacı özdeşleşim ve inkâr alt düzey savunmaların, bastırma, düşünselleştirme, yapma-bozma, ussallaştırma ve yansıtmanın ilkel olmayan formu üst düzey savunma mekanizmaları olarak sınıflandırılmaktadır.

Yukarıda da görüldüğü üzere, savunma mekanizmalarının, benlik gelişimi ve psikopatoloji ile yakından ilgisi bulunmaktadır. Nitekim Amerikan Psikiyatri Birliği

(APA) tarafından da savunma mekanizmaları, psikopatolojinin değerlendirilmesinde önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde deneysel araştırmalar ve kuramsal yaklaşımlar da, gerek tanı, gerekse ayırıcı tanı süreçlerinde savunma mekanizmalarının önemine dikkat çekmektedir (Vaillant, 1992a).

Daha da ötesinde, bazı klinisyen ve araştırmacılar, belirli psikopatolojilerle, belirli savunma mekanizmaları arasında güçlü bir bağ olduğunu dile getirmektedir. Örneğin, Apter ve arkadaşları (1997) intihar girişimi olan ve olmayan ergenler ile yaptıkları çalışmada, inkâr, yer değiştirme, içe alma, gerileme ve bastırma savunma mekanizmalarının intihar girişimi olan ergenlerde istatistiksel olarak daha çok görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, ergenlerle yapılan bir diğer çalışmada, Jacobson ve arkadaşları (1986) tarafından, ergenlik dönemindeki diyabet hastaları ve psikotik olmayan psikiyatrik hasta grubu ile sağlıklı lise öğrencileri karşılaştırılmaktadır. Buna göre, psikiyatrik hastalığı olan grubun, eyleme dökme, yansıtma ve yer değiştirme savunmalarından yüksek puan alırken, özgecilik, düşünselleştirme ve baskılama savunmalarında ise diğer iki gruba göre daha düşük puan aldıkları belirtilmektedir.

Ayrıca, Bloch, Shear, Markowitz, Leon ve Perry (1993), distimi ve panik bozukluğu olan hastalarda hangi savunma mekanizmalarının belirgin bir şekilde görüldüğünü araştırdıkları çalışmalarında ise, her iki grubun da daha ilkel savunmalar kullandıklarını ifade etmektedir. Buna göre, distimik bozukluğu olan hastalarda daha çok inkâr, yansıtma, değersizleştirme, hipokondria, pasif agresyon, eyleme dökme ve yansıtmacı özdeşleşim, panik bozukluğu olan hastalarda ise yer değiştirme ve yapma-bozma savunma mekanizmalarının daha çok görüldüğü belirtilmektedir.

Deneysel çalışmaların yanı sıra, bazı kuramcılar da, savunma mekanizmalarının gelişimsel düzeyin ötesinde belli psikopatolojilerle olan ilişkisini ortaya koymaktadırlar. Örneğin, yukarıda da ifade edildiği gibi Freud (1926) histeri ve bastırma arasında güçlü bir ilişki olduğunu dile getirmektedir. Yine Juni (1979), paranoid hastaların sıklıkla yansıtma savunmasını kullandıklarını ifade etmektedir.

Bir diğerk örnek olarak, Nesne İlişkileri Kuramının önemli isimlerinden Kernberg'ün (1967) savunma mekanizmaları ve benlik gelişimi, psikopatoloji üzerindeki çalışmalarına dayanmaktadır. Buna göre, yazar, bölme, ilkel ölküleştirme, yansıtmacı özdeşleşim ve her şeye gücü yeterlik savunmalarının borderline hastalarda görüldüğünü savunmaktadır. Benzer şekilde, Greene (1996) de, bölme ve diğerk ilkel savunmaların borderline hastalarda görüldüğünü ifade etmekte ve daha da ötesinde, ilkel savunmalar ile içselleştirilmiş nesne ilişkileri ve belirtisel görünüm arasında güçlü bir bağ olduğunu belirtmektedir.

Sonuç olarak, psikanalitik alan yazında savunma mekanizmalarının yeri büyüktür ve özellikle de Nesne İlişkileri Kuramı açısından savunma mekanizmaları hem gelişimsel düzeyde, hem de kişilik patolojisinin sınıflandırılmasında temel bir öneme sahiptir. Daha da ötesinde, savunma mekanizmaları önemli diğerkıyla kurulan ilişkilerde de bilinçdışı iletişimi sağlayan önemli bir bileşen olarak gündeme gelmektedir. Nitekim, Nesne İlişkileri Çift Terapisi modeline göre, erken dönem yaşantılar neticesinde şekillenen içsel nesne ilişkileri ve ilişkisel örüntüler, yetişkin yaşamda çift ilişkisinde tekrar etmekte ve evli çiftler arasında karşılıklı olarak sürekli yansıtmacı özdeşleşimler yaşanmaktadır. Diğerk bir ifadeyle, bir savunma düzeneği olan yansıtmacı özdeşleşim erken dönem yaşantıların yetişkin yaşamda evlilik ilişkisine aktarılmasında temel mekanizma olarak görülmektedir (Scharff ve Scharff, 1997).

1.1.3. Yansıtmacı Özdeşleşim

1.1.3.1. Yansıtmacı Özdeşleşim Kavramına Bakış

Yansıtmacı özdeşleşim kavramı ilk kez Klein (1946) tarafından kişinin istenmeyen duygu ya da düşüncelerini diğerkine yansıtması ve yansıtılan bu malzeme ile diğerkine aitmiş gibi özdeşleşmesi olarak tariflenen, ilkel bir savunma mekanizması olarak ortaya koymaktadır. Diğerk yandan bazı yazarlar, yansıtmacı özdeşleşimi, kişilerarası ilişkilerde içsel deneyimin diğerkine aktarılmasında önemli bir mekanizma olarak görmektedirler (Malin ve Grotstein, 1966). Kavram Klein sonrasında da epey değişime uğramış ve Klein ve onu izleyenlerce geliştirilmiş ve sonuçta, yansıtmacı özdeşleşim ile ilgili görüşler üç grupta toplanmıştır:

Buna göre, Göka, Yüksel ve Göral'ın (2006) gözden geçirme çalışmasında özetlendiği gibi, yansıtmacı özdeşleşim ilk olarak, borderline kişilik bozukluğu ve psikoz gibi ciddi psikopatolojilerde görülen ilkel bir savunma mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Sonrasında, psikoterapide aktarım ve karşı-aktarım süreçlerinin kaçınılmaz bir parçası olarak görülmüş ve hasta-terapist arasındaki ilişkide kendini gösteren temel bir mekanizma olarak kavramsallaştırılmaktadır. Son olarak, yansıtmacı özdeşleşim, ciddi psikopatolojilerde görülen ilkel bir savunma düzeneği olmaktan çıkarak, yakın ilişkilerde bilinçdışı iletişimi düzenleyen ve öznenin nesne ile ilişkisinde yaşanan her türlü ilişkisel duruma dair bir kavram olarak betimlenmektedir.

Yansıtma, Freud tarafından istenmeyen dürtülerin benliğin dışına diğerine yansıtılması olarak tanımlanmaktadır. Klein ise, Freud'un yansıtma terimini daha da genişleterek yansıtmacı özdeşleşim kavramını ortaya atmakta ve yansıtılan şeyin sadece istenmeyen dürtüler olmadığını, aynı zamanda benliğin kötü parçasının da diğerine yansıtılarak bireyin saldırgan dürtülerin yarattığı kaygı ile başa çıkabildiğini dile getirmektedir (Goretti, 2007; Mitchell ve Black, 1995). Ancak, bu durum bireyin yansıttığı parçası ile tüm bağı kestigi anlamına gelmemekte; aksine, kişi yansıttığı parçası ile bilinçdışı diğeri üzerinden özdeşim kurarak iletişim halinde kalmakta ve bu yolla kontrol sağlamayı sürdürmektedir (Mitchell ve Black, 1995).

Bu tanıma göre, yansıtmacı özdeşleşim yansıtmadan farklı olduğu gibi, aynı zamanda yansıtılan şey sadece saldırgan dürtüler değil, benliğin istenmeyen parçalarıdır. Buna karşın, Grotstein (1981), yansıtma ile yansıtmacı özdeşleşimin aynı anlama geldiğini çünkü yansıtmanın özdeşleşme olmadan olmasının imkânsız olduğunu, bütün yansıtmanın özdeşleşim süreçlerini de kapsadığını savunmaktadır. Ancak Klein'ın tanımı, yansıtmacı özdeşleşmenin yansıtmadan farkına işaret eder ve yukarıda da ifade edildiği gibi, Klein (1946) yansıtmacı özdeşleşimi yaşamın ilk evresinde, paranoid-şizoid konumda anne ile bebek arasındaki ilişkiyi düzenleyen temel bir mekanizma olarak görür.

Paranoid-şizoid konumda bebek, ölüm içgüdüsünün etkisi altındaki saldırganlık içgüdüsü nedeniyle yoğun kaygı duymakta ve bu kaygı ile başa çıkabilmek için "kötü" zihinsel temsilleri dışarıya, bir diğeri ifadeyle anneye yansıtılmaktadır. Yansıtılan kötü

zihinsel temsilleri içine alan ve duygusal olarak dönüştüren anne, sonrasında bu temsilleri bebeğe geri verir ve böylece, bebek bunlarla özdeşleşerek kendi kaygısı ile başa çıkabilir.

Ancak, Klein'a (1946) göre, annenin bebeğin yansıttığı temsillere nasıl yanıt verdiği büyük önem taşımakta ve bu durum, bebeğin kaygısı ile başa çıkabilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak konusunda belirleyici olmaktadır. Buna göre, eğer anne, bebekten gelen bu yansıtımları içe alır ve dönüştürerek daha olumlu bir şekilde bebeğe geri sunabilirse, iyi ve kötü nesnelere bütünleşmeye başlar, kötü içsel kısmi-nesnelere yarattığı kaygı ve dolayısıyla bölme ve yansıtmacı özdeşleşimin katı kullanımı da giderek azalır. Aksi halde bu durum, hali hazırda ayrık durumda olan kendilik ve nesne temsillerinin bütünleşmemesine ve iyi ile kötünün, iyiyi, kötünden korumak adına birbirine temasını engellemek üzere bölme savunmasının katı kullanımına neden olur. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, Klein'ın yaklaşımında yansıtmacı özdeşleşim, bebeğin benlik gelişiminde büyük önem teşkil etmekte ve anne-bebek arasındaki iletişimin temel unsuru olarak görülmektedir.

Daha da ötesinde, Bion (1962), bu tanımları bir adım daha ileri götürerek, yansıtmacı özdeşleşimin, bebeğin ihtiyacını ifade etmesinin bir yolu olarak işlev göstediğini dile getirmektedir. Grotstein (1981), yansıtmacı özdeşleşimin bu işlevi yerine getirebilmesi için yansıtmayı alan kişinin eşduyumsal biçimde yansıtılanı alması ve bununla özdeşleşmesi gerektiğini savunmaktadır. Yani anne, eşduyumsal biçimde, bebeğin istenmeyen, rahatsız edici ya da acı veren yansıttığı malzemeyi almalı, bunu metabolize edip dönüştürmeli ve bu şekilde bebeğe geri sunmalıdır.

Bölme savunmasının yansıtmacı özdeşleşim sürecindeki işlevine işaret eden Siegel (2008) ise, yansıtmacı özdeşleşimi, kendiliğin ve içsel nesnelere bir parçasının bir dış nesneye yansıtılması ve bu yolla kontrol edilmesi olarak tanımlamaktadır.

Daha kapsamlı bir tanım ile Erten'in (2006) derlemesinde de belirtildiği üzere, yansıtmacı özdeşleşim, kendiliğin ya da kabul edilemez bir içsel nesnenin parçalarının dışarı yansıtılması, bu yolla nesneye güçlü bir şekilde girilmesi ve nesnenin, kendiliğin bu yansıtılan parçasıyla kontrol edilmesi olarak tanımlanmakta ve bu haliyle hem ruhsallık içi, hem de kişilerarası öğeleri içermektedir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, gelişimsel modelinde savunma mekanizmalarına büyük önem veren Kernberg (1967) ise, yansıtmacı özdeşleşimi borderline kişilik bozukluğu ve psikozlar gibi ağır psikopatolojilerde görülen ilkel bir savunma mekanizması olarak kavramsallaştırmaktadır. Kernberg (1987), yansıtmacı özdeşleşimi, bebeğin kendisini anneden ayırıştıramadığı henüz gelişimin en başlarında görülen ilkel bir savunma mekanizması olarak görmekte ve yansıtmacı özdeşleşim yoluyla bebeğin annenin iç dünyasındaki her şeyi içe aldığı ve böylece bebeğin zararlı materyallere de açık olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, kendilik sınırı olmayan, kimlik karmaşası yaşayan bireylerin de bebekliktekine benzer bir şekilde yetişkin yaşamda yakın ilişki içerisinde oldukları kişilerle bu ilkel savunma mekanizmalarını kullandıklarını dile getirmektedir. Nitekim Kernberg'e (1967, 1980) göre, bu hastalarda kendilik ve nesne temsilleri aşırı ölçüde saldırgan dürtü ve duygulanımlarla bağlantılıdır ve zıt duygulanımlarla bütünleşememiştir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, yansıtmacı özdeşleşim, yansıtmadan daha ilkel bir savunma mekanizması olarak psikotik ve borderline kişilik örgütlenmesi düzeyinde görülürken, yansıtma ise nevrotik kişilik örgütlenmesine ait bir savunma mekanizmasıdır (Kernberg 1987). Kendilik ve nesne sınırları ayırılmış ve zıt duygulanımların bütünleştiği nevrotik kişilik örgütlenmesi olan bireylerde, yansıtma yoluyla, bastırılan istenmeyen ruhsallık içi malzeme diğerine yansıtılmakta; ancak yansıtılan malzeme kişide bir özdeşleşme yaratmamaktadır.

Diğer yandan, Crisp (1988) yansıtmacı özdeşleşimde kendilik ve nesne sınırlarının ayırılmamış olduğunu ve dış nesnede sadece bilinçdışı düşlem düzeyinde değil, gerçek bir değişim sağlandığını ve yansıtmacı özdeşleşimde, yansıtılan malzemenin farklı ve yabancı algılanmadığını belirtmektedir. Yani, yansıtmacı özdeşleşimde, dış nesneyi kendi çıkarları için kullanmak amaçlanırken, yansıtma istenmeyen, kaygı uyandıran bastırılmış malzemenin kurtulmak hedeflenmektedir (Malancharuvil, 2004).

Yansıtmacı özdeşleşim kavramının ilk ortaya atılmasından bu yana geçen zamana karşı kavram halen daha tartışılmakta (Finell, 1986; Knapp, 1989) ve daha önce de ifade edildiği gibi, yansıtmacı özdeşleşimin, ilkel bir savunma ya da sadece anne-bebek arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir mekanizma olarak tanımlanmasının ötesinde, bazı yazarlar, kavramın hasta-terapist, karı-koca gibi yakın ilişki çiftlerinde de kişilerarası iletişimi düzenleyen başat bir mekanizma olduğunu savunmaktadırlar (Meissner, 1980;

Ogden, 1979; Sandler, 1993; Zinner ve Shapiro, 1972). Daha da ötesinde Grotstein (2005), Klein'nın tanımını da içine alacak şekilde yansıtmacı özdeşleşim kavramını yakın ilişkilerdeki iletişimi düzenleyen bir mekanizma olarak daha geniş bir bağlamda ele almakta ve “yansıtmacı özdeşleşim ötesi” şeklinde yeniden adlandırmaktadır. Buna göre, iki kişi arasındaki bilinçdışı iletişim, Klein'ın tanımladığı bağlama ek olarak kendilik ve nesne temsillerine bağlı olarak kişilerarası ruhsallık içi iletişimi de kapsamaktadır. Başka bir deyişle, Grotstein'e (2007) göre, yansıtmacı özdeşleşim, sadece anne-bebek arasında değil, terapist-hasta ve eşler arasındaki sözel olmayan iletişimi de düzenlemektedir.

Yansıtmacı özdeşleşimin kişilerarası iletişimdeki rolüne dikkat çeken Slipp (1984) ise, yansıtmacı özdeşleşimi farklı düzeylerde kavramsallaştırmaktadır. Buna göre, yansıtmacı özdeşleşim 1) bebeklik döneminde kullanılan ilkel bir ruhsallık içi uyum biçimi ve düşlem temelli bir savunma, 2) “sembiyotik yaşam örüntüsü” olarak adlandırılan aile bütünlüğünün devamını sağlayan kişilerarası bir savunma, 3) ötekilerin kısmi nesnelere olarak yaşanabildiği nesne ilişkilerinin bir formu, 4) tümgüçlü düşlem temelli, diğerini kontrol etme ve güdümlenme yöntemi, 5) diğerinde bir tepki ve patoloji tetikleyen, genellikle sözel olmayan bir iletişim biçimi, 6) kendini belli yanlarından kurtarmanın ve diğerinde patoloji tetiklemenin bir yolu, 7) özdeşleşen hastada gelişimsel saplanmayı ortaya çıkartan ve devamını sağlayan süreğen olumsuz geribildirim döngüsünün kaynağı, 8) terapide karşı aktarımın bir biçiminin kaynağı, 9) dış gerçeklik ya da psikoterapi yoluyla içselleştirilmiş nesnelere etkisini değiştirme aracı ve 10) beynin bütüncül işleyişinin bir parçası olarak farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Benzer şekilde, Grotstein (2005) de, yansıtmacı özdeşleşimi daha geniş kapsamda ele almakta ve yansıtmacı özdeşleşimin farklı türlerine ve farklı işlevlerine dikkat çekmektedir. Buna göre, 1) “otistik yansıtmacı özdeşleşimde” kendilik ve nesne arasındaki sınırlar bulanıktır; henüz içsel ve dışsal olan birbirinden ayrışmamıştır. 2) “Sembiyotik yansıtmacı özdeşleşimde” hali hazırda olan örselenebilirlik nedeniyle nesne kontrol edilir ya da kendilik kontrol ettirilir. 3) Yansıtmacı özdeşleşimin savunma olarak kullanımında kendiliğin kabul edilmeyen parçası dışarı atılır. 4) Yansıtmacı özdeşleşimin bilişsel kullanımında, tanıdık olmayan içsel malzeme, dışsallaştırılarak

tanıdık hale getirilir. 5) Yansıtmacı özdeşleşimin bağlanabileceği dış nesne bulmaya yönelik kullanımı ve 6) son olarak kişilerarası kullanımında ise, kişinin kendisiyle ve diğerleriyle olan ilişkilerinde ruhsallık içi iletişimin sağlanması işlevleri bulunmaktadır.

Yansıtmacı özdeşleşimi psikoterapi odasındaki iletişimi düzenleyen bir mekanizma olarak gören Bion (1959), yansıtmacı özdeşleşimin hasta-terapist ilişkisinde önemli bir aracı olarak işlev gösterdiğini belirtmektedir. Hasta psikoterapi sürecinde kaygı yaratan saldırgan dürtülerin hâkimiyeti altındaki kendiliğe ait “kötü” parçaları terapistte yansıtılmaktadır. Eğer terapist, hastanın bu yansıtılmalarının farkına varır, direnç göstermeden kabul eder ve dönüştürerek hastaya geri gönderir ise hastanın kendi yansıtılmalarını işlenmiş bir şekilde yeniden içe almasını sağlayarak terapötik bir değişme sağlamış olur. Böylece hasta, psikoterapistin dönüştürerek yansıttığı yeni ve olumlu parçaları içselleştirir. Bion’un bu yaklaşımı ile yansıtmacı özdeşleşim, psikoterapi odasında hasta ile psikoterapist arasındaki ilişkiyi ve bilinçdışı iletişimi düzenleyen terapötik bir malzeme olarak kullanılmaktadır.

Nitekim Bion’nun yansıtmacı özdeşleşimin psikoterapi odasındaki işlevine dair katkısı diğer pek çok yazar tarafından desteklenmekte ve yansıtmacı özdeşleşim, içsel çatışmaların ve aktarım tepkilerinin anlaşılmasında önemli bir mekanizma olarak işlev göstermektedir. İçsel çatışmaların ve aktarım tepkilerinin de ötesinde, yansıtmacı özdeşleşimin eşduyum yapabilmek ve hastayı terapötik ilişkiye davet etmekte bir araç olduğu savunulmakta ve terapide gerek iletişimin, gerekse terapötik değişim ve büyümenin önemli bir unsuru olarak görülmektedir (Braucher, 2000; Brems, 1989; Miller, 1990; Sandler, 1993; Waska, 1999, 2001, 2008).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, yansıtmacı özdeşleşimin psikoterapide hasta-terapist arasındaki iletişime aracılık eden bir mekanizma olmanın ötesinde, diğer kişilerarası ilişkilerde de önemli olduğuna işaret eden yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin, Porder’a (1987) göre, yansıtmacı özdeşleşim, bir savunma mekanizması olmasının ötesinde, anne ile bebek arasındaki etkileşimin sürekli bir biçimde yinelenmesi olarak nitelendirilebilir. Yazara göre, çocuk için ilk nesne olan anne, çocuğu belli bir şekilde davranmaya itmekte ve çocuk temelde bu şekilde kontrol etmeyi öğrenmektedir. Bu süreçte çocuk çok zorlanırsa, başa çıkma becerileri geliştirememekte ve yetişkin

yaşamda annesiyle ilişkisindeki bu örüntüyü tersine çevirerek diğerleri ile ilişkisinde tekrar etmektedir.

Benzer şekilde, Zinner ve Shapiro (1972) da, yansıtmacı özdeşleşimi, günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerde görülen bir savunma düzeneği olarak ele almakta ve görüşlerini çift ve aile terapisi bağlamında genişlettikleri görülmektedir. Buna göre, eşler ya da aile bireyleri arasında sürekli olarak karşılıklı yansıtmacı özdeşleşimler yaşanmaktadır.

Her türlü kişilerarası etkileşimin temelinde yansıtmacı özdeşleşimi gören Young (1992), yansıtmacı özdeşleşimin psikopatolojide görülen yıkıcı biçimlerinin olduğu gibi, aynı zamanda normal kişilerarası iletişimi de düzenleyen bir mekanizma olarak kendini gösteren işlevsel biçimlerinin de olabileceğini dile getirmektedir (akt., Göka, Yüksel ve Göral, 2006, s. 53.)

Yukarıda da görüldüğü üzere, yansıtmacı özdeşleşim bir yandan ağır psikopatolojilerde kullanılan ilkel bir savunma mekanizması, diğer yandan günlük yaşamda kişilerarası, özellikle de yakın ilişkilerde sürekli kullanılan bir savunma mekanizması olarak ele alınmaktadır. Ogden (1979) ise, bütüncül bir yaklaşımla yansıtmacı özdeşleşimi hem psikopatolojide, hem de normal kişilerarası ilişkilerde görülebilecek bir savunma düzeneği olarak ele almaktadır. Ogden'e (1982) göre, ağır kişilik bozukluklarında ve psikozlarda görülen yansıtmacı özdeşleşimin patolojik tezahüründe, kişi ilkel kendilik temsillerini yansıtırken, nevrozlarda ve sağlıklı bireylerde ise, yansıtılan malzeme nesne tasarımları olmaktadır.

Diğer yandan, Ogden'nin (1982) modelinden yola çıkarak kendi yaklaşımını geliştirilen Cashdan'a (1988) göre, insan ilişkilerinde temel bir mekanizma olan yansıtmacı özdeşleşimlerin çoğu, henüz sözel iletişimin olmadığı erken çocukluk dönemindeki bozuk nesne ilişkilerinin bir ürünüdür ve erken çocukluk döneminde içselleştirilen bu örüntüler, yetişkin yaşamda kişilerarası ilişkilere taşınmaktadır. Daha sonraki ilişkiyel deneyimler yoluyla bu örüntünün bir miktar değişebileceğini ifade eden Cashdan (1988), bağımlılık, güç, cinsellik ve yaranma olmak üzere, erken dönem patolojik nesne ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkan dört tip yansıtmacı özdeşleşim tanımlamaktadır:

1. *Bağımlılık yansıtmacı özdeşleşimi.* Bu yansıtmacı özdeşleşim erken dönem anne-çocuk ilişkisinde, çocuğa özerlik tanımayan ve annenin koşullu sevgi ve onayının içselleştirildiği bir tür bağımlı ilişki örüntüsünün izlerini taşımaktadır. Bu kişiler, kişilerarası ilişkilerde, sürekli olarak diğerlerinin yardımına ihtiyaç duymakta, güvenebilecekleri kişilerin arayışı içerisinde olmakta ve kendi başlarına karar almakta ciddi güçlükler yaşamaktadırlar. Bağımlılık ihtiyaçlarını ve yansıtmacı özdeşleşimlerini karşılayacak bir “öteki” bulamaz ya da reddedilirse, kaygıları artmakta, histerik krizler ve intihara kadar varabilecek majör depresyon gibi ciddi psikopatolojiler ortaya çıkabilmektedir (Cashdan, 1988).

2. *Güç yansıtmacı özdeşleşimi.* Bu türden yansıtmacı özdeşleşim kullanan kişilerin, ebeveynlerinin çoğu kez fiziksel ya da zihinsel engeli olan, kötü ya da kronik hastalıklara yakalanmış veya alkolik olabildikleri ve kendi bakımlarını bile üstlenmekte güçlük çektikleri görülmektedir. Yetersiz ebeveyn bakımına maruz kalan bu kişilerin, yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren imgesel bir erişkine dönüşmek ve kendi kendine ebeveynlik yapmak durumunda kaldıkları gözlenmektedir. Bu kişiler, kişilerarası ilişkilerde, kontrollü ve baskın olma eğilimindedirler ve karşılarındaki kişiyi genelde yetersiz hissettirmektedirler (Cashdan, 1988).

3. *Cinsellik yansıtmacı özdeşleşimi.* Bu tür yansıtmacı özdeşleşimleri olan kişiler, çocukluklarında cinsellik içeren davranışların pekiştirildiği ve bu tür davranışlar karşısında daha değerli hissettirildiği yaşantılara sahiptirler. Buna paralel olarak da, bu kişiler yetişkin yaşamda her türlü ilişkiyi erotikleştirme eğilimindedir. Özellikle de karşı cinsle olan ilişkilerinde cinsellik, oldukça suni bir şekilde ilişkinin tamamını kaplamakta ve cinselliğin bitimi ilişkinin de bitmesi anlamını taşımaktadır (Cashdan, 1988).

4. *Yaranma yansıtmacı özdeşleşimi.* Bu kişiler, erken çocukluk dönemlerinde, işe yaradıkları müddetçe sevilebileceklerini ve değerli bulunabileceklerini içselleştirmişlerdir. Yetişkin yaşamlarında, kişilerarası ilişkilerde ise, hep karşılarındakini ön plana koyar ve kendi isteklerini ve arzularını ikinci sıraya atarak, hep özveride bulunurlar. Karşısındakinin sevgi ve onayını kazanmak için kendi ihtiyaçlarını sürekli arka plana atan bu kişiler, herhangi bir şekilde hayal kırıklığına

uğradıklarında ise, hırçınlaşarak, yaptıkları iyilikleri karşısındakinin yüzüne vurma eğiliminde olurlar (Cashdan, 1988).

Son olarak, Sandler (1993) da, yansıtmacı özdeşleşimin farklı düzeylerinden bahsetmekte ve psikanaliz alan yazınında yansıtmacı özdeşleşimin üç aşamasından bahsedilmektedir. Birinci aşamada, Klein'ın “yansıtmacı özdeşleşim” kavramı gelmekte ve bebeğin ölüm içgüdüsünün bir ürünü olan saldırganlık dolayısıyla yaşadığı perseküsyon kaygısı ile başa çıkabilmek için gelişimsel düzeyde kullanılan temel savunma mekanizması olarak tanımlanmaktadır. İkinci aşamada yansıtmacı özdeşleşim, hastanın aktarım süreçlerinde meydana gelen bir kavram olarak genişletilmektedir. Bu noktada, erken dönem nesne ilişkilerinin yetişkin yaşamda kişilerarası ilişkilerde tekrar ettiği varsayımından hareketle, yansıtmacı özdeşleşimin terapist-hasta arasındaki aktarım ve karşı-aktarım süreçlerinde temel mekanizma olduğu belirtilmektedir. Buna göre, eğer hasta bilinçdışı olarak terapisti kendilik temsili ile özdeşlemeye zorlarsa, buna “uyumlu karşı-aktarım” nesne temsili ile özdeşleşmeye zorlarsa ise buna “tamamlayıcı karşı-aktarım” denilmektedir. Üçüncü aşamada ise, yansıtmacı özdeşleşim, günlük hayatta önemli diğerleri ile ilişkilerde işlev gösteren bir mekanizma olarak ele alınmakta ve bu noktada, özellikle de Nesne İlişkileri Çift ve Aile Terapisi modeli ön plana çıkmaktadır.

1.1.3.2. Evlilik İlişkisinde Yansıtmacı Özdeşleşim

Evlilik ilişkisinde yansıtmacı özdeşleşim kavramını inceleyen Dick (1967), farklı kişilik özelliklerine sahip iki kişinin evliliğinin uyum ve cinsel çekim gibi bilinçli bir seçimin ötesinde aynı zamanda bilinçdışı bir seçim olduğunu söylemekte ve eşler arasındaki bir tür “müşterek kişilik” formasyonuna yol açan “bilinçdışı tamamlayıcılık” kavramına dikkat çekmektedir (s. 69). Dick'e (1967) göre, bilinçdışı tamamlayıcılıkta, insanlar yansıtmacı özdeşleşim mekanizması ile bilinçdışı istenmeyen parçalarını taşıyan veya buna dönüşebilen eşler seçmekte; böylece, kendi temel nesne ilişkilerindeki kayıp parçayı eşlerinde yeniden deneyimleyerek bir tür müşterek kişilik ile bir bütün olabilmektedirler.

Benzer şekilde yansıtmacı özdeşleşimi nesne seçiminde temel mekanizmalardan biri olarak gören Klein (1946) ise, bunun olabilmesi için yansıtan ve yansıtmayı içe alan tarafların bir şekilde uyuşması gerektiğini ifade etmektedir.

Yansıtmacı özdeşleşimin gerek eş seçiminde, gerekse evlilik ilişkisinin niteliğinde belirleyici olduğunu savunan pek çok görüş bulunmaktadır. Yansıtmacı özdeşleşimi, hem ruhsallık içi, hem de kişilerarası bir savunma mekanizması olarak gören Slipp (1988), bu savunmanın eşler arasındaki etkileşime olan etkilerine odaklanmakta ve evlilikte çiftlerin birbirlerinin sözel ya da sözel olmayan iletişim kanallarıyla duygu, düşünce ve davranışlarını yansıtmacı özdeşleşim yoluyla belirlediklerini ifade etmektedir. Yazarın önemle üzerinde durduğu nokta, yansıtılan eşin edilgin bir durumda olmadığı ve çiftler arasında bilinçdışı olarak süregelen bir şekilde karşılıklı ya da tamamlayıcı yansıtmacı özdeşleşimler olduğudur.

Buna paralel olarak, Zinner ve Shapiro (1972) da evlilik ilişkisinde, “karşılıklı yansıtmacı özdeşleşimden” bahsetmektedir. Buna göre, her iki eş de bilinçdışı bir şekilde birbirilerinin yansıtıklarını kabul etmektedirler. Benzer şekilde Guthrie ve Mattison (1971) da, yansıtmacı özdeşleşim için, yansıtılanın içe alan kişi tarafından bilinçdışı bir şekilde kabul edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu noktada, “tamamlayıcı roller” kavramı gündeme gelmekte ve eşler arasındaki yansıtmacı özdeşleşimlerin tamamlayıcı ve pekiştirici yönüne dikkat çekilmektedir.

Yansıtmacı özdeşleşimin eşler arasındaki bilinçdışı iletişimin işlevine dikkat çeken bir diğer yazar, Pincus (1960), tamamlayıcı ilişkilerin, ilişkideki kişinin bilinçdışı bir şekilde eşinin kendisinde kaybolmuş parçasını tamamlayacağı ya da bir şekilde ayna işlevi göreceği ümidiyle işlev gösterdiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, Mainprice (1974) da, evlilikte eş seçiminin bilinçdışı düzeyde, karşı tarafta kendi parçasını görmesiyle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde, tamamlayıcı yansıtmacı özdeşleşimler eşler arasında tekrar eden etkileşimsel bir döngü haline gelmektedir.

Bu noktada, Scharff ve Scharff (1991), içe atmacı ve yansıtmacı özdeşleşimin çiftler arasında nasıl bir rol paylaşımına ve bir çeşit danışıklı anlaşmaya hizmet ettiğini örneklerle sunmaktadır. Buna göre, örneğin, eşlerden birinin ilişkide güçlü/baskın,

diğerinin ise zayıf/çekinik rol üstlenerek tamamlayıcı oldukları ve bu gibi çiftlerin katı ve stereotip iletişim örüntüsüne sahip oldukları görülmektedir.

Benzer şekilde, Scarf (1987) ile Wilkinson ve Gabbard (1995) da çiftlerin kaygı yaratan özerklik, güç ve yakınlık gibi konuları yansıtmacı özdeşleşim yoluyla nasıl dengelediklerine ilişkin örnekler vermektedir. Örneğin, bir eşin yüksek derecede özerk bir rolü üstlenip, diğerinin ise bağımlı bir pozisyon alması ya da eşlerden birinin ilişkide güçlü bir figür olarak vücut bulmasına karşılık diğer eşin daha yardıma muhtaç bir rol üstlenmesi gibi.

Yansıtmacı özdeşleşim, evlilik ilişkisinde eş seçimi, bilinçdışı iletişimin yanı sıra evlilik çatışması söz konusu olduğunda da belirleyici bir mekanizma olarak gündeme gelmektedir. Örneğin, evlilik ilişkisinde, patolojik nesne ilişkilerine dikkat çeken Siegel'e (1991) göre, bilinçdışı kendilik ve nesne temsillerindeki çatışma, yansıtmacı özdeşleşim yoluyla çift ilişkisinde yeniden sahnelenmektedir.

Bu noktada, Dick'e (1967) göre, eşler arasındaki bilinçdışı iletişimi sağlayan yansıtmacı özdeşleşim iki şekilde evlilik çatışmasına yol açmaktadır: Birinci durumda, yansıtmayı yapan eş ilişkide kopukluk olduğunu yaşantılamaktadır; çünkü, eşlerden birinin yaptığı yansıtma diğer eş tarafından kabul edilmemekte ve yansıtılan ruhsallık içi malzeme diğer eş tarafından içselleştirilmeden kalmaktadır. İkinci durumda ise, yansıtılan malzeme "tümünden kötü" içsel temsillerden oluşuyorsa, bu içsel yapılar diğer eş tarafından içe alınsa bile dönüştürülmeden olduğu gibi geri yansıtılırsa ilişkide saldırganlık ve yıkıcılık ön plana çıkarak çatışmaya neden olmaktadır. Diğer yandan, yansıtılan malzeme "tümünden iyi" temsillerden oluşuyorsa, ilişkide gerçeklikten kopuk bir şekilde aşırı ülküleştirme hâkim olmaktadır.

Benzer şekilde, Catherall (1992) da, yansıtmacı özdeşleşimin çift ilişkisinde iki şekilde çatışmaya yol açabileceğini ifade etmektedir. İlk durumda eğer yansıtmanın yapıldığı eş, yansıtılan malzeme ile özdeşleşim kurmayı redder ise, yansıtmayı yapan eş, Dick'in (1967) de belirttiği gibi duygusal olarak kopukluk yaşar ve ilişkideki mesafeden yakınıp, eşi tarafından anlaşılmadığını hisseder. İkinci durumda ise, yansıtma yapılan eş, yansıtılan malzemeyi içine alır ancak kapsamaz ise bu sefer ilişkide öfke ve saldırganlığın hâkim olduğu çeşitli eyleme dökmeler yaşanabilir. Bu gibi çatışmalı

ilişkilerde, genellikle malzemeyi yansıtan eş, bu istenmeyen ruhsallık içi malzemeyi dışarı atamaz ve bu istenmeyen duygularla baş başa kalır.

Bununla birlikte, Catherall (1992), yansıtmacı özdeşleşimi, patolojik bir ilişkiye sahip olmayan normal çiftlerin de kullandığını, ancak bu çiftlerde yansıtmacı özdeşleşimin katı kullanımının söz konusu olmadığını ve yukarıda anlatılanın aksine, yansıtma yapılan eşin, yansıtılan malzemeyi içe aldığı, kapsadığı ve dönüştürdüğü durumlarda mümkün olabildiğini vurgulamaktadır. Bu gibi ilişkilerin, tamir edici yönüne işaret eden yazar, bu şekilde çiftlerin sağlıklı bir iletişim kurabildiklerini ifade etmektedir.

Diğer yandan Middelberg (2001) ise, yansıtmacı özdeşleşim ve evlilik çatışmasını eşlerin içselleştirilmiş nesne ilişkileri bağlamında ele almakta ve yansıtmacı özdeşleşimin, evlilik ilişkisinde içsel çatışmanın eşler arasındaki iletişime taşınarak eşler arasındaki etkileşimi belirlediğini dile getirmektedir. Eğer bu içsel çatışma, bütünleşmemiş iyi ve kötü kendilik temsillerinin bir ürünü ise, bir tür kutuplaşma ile malzemeyi yansıtan eş kendini tümünden iyi ya da kötü algılayarak, diğer parçasını eşine yansıtılmaktadır. Nitekim yazar, bütünlüklü kendilik-nesne temsilleri olmayan, zıt duygulanımları bütünleştiremeyen, siyah-beyaz düşünce sistemine sahip bu gibi çiftlerde, sık sık histerik/rasyonel, zayıf/güçlü, depresif/neşeli, öfkeli/sakin, sorumluluk sahibi/vurdumduymaz gibi birbirine zıt eşleşmelerin görüldüğünü belirtmektedir.

Daha da ötesinde, Middelberg'e (2001) göre, sağlıklı çiftler yansıtmacı özdeşleşimi içselleştirilmiş temsillerinin dönüştürülmesi için kullanırken, bu gibi çiftler ise, yansıtmacı özdeşleşimi kendi içsel temsillerini pekiştirecek zıt rollerin benimsenmesi için kullanmaktadır. Bu noktada, yansıtmacı özdeşleşim, içsel çatışmanın kişilerarası çatışmaya dönüşmesine ve eşler arasında karşıt rollerin benimsenmesine aracılık etmektedir. Eğer yansıtılan içsel çatışma, erken dönem temel bakım veren ebeveyn figürleri ile ilgili ise, o zaman bu çatışmalı ilişki evlilik ilişkisinde yeniden vücut bulmaktadır. Bu noktada, eşlerden biri bilinçdışı ebeveyni ile arasındaki ilişkiyel örüntüyü, çocuk ya da ebeveyn rollerinden birini kendisi, diğerini ise eşinin üstlenmesini sağlayarak evlilik ilişkisinde devam ettirmektedir.

Ünlü eseri, “Çift İlişkisinde Saldırganlık ve Aşk”⁴ makalesinde, Kernberg (1991) şöyle der: “...bir kadın ve erkek, birbirlerini çocukluktan itibaren tanıyabilirler, çok iyi arkadaş olabilirler, sevgili olabilirler hatta evlenebilirler ama yine de ‘çift’ olamayabilirler...” (s. 48).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, çift olabilmenin önemine işaret eden Kernberg (1991), aşk ilişkisinin, hem kadın, hem de erkek için Oidipus nitelikli çiftin yeniden ortaya çıkması ancak bu sefer Oidipus nitelikli bariyerin üstesinden gelinmesini temsil ettiğini ifade etmektedir. Sonuç olarak, romantik ilişkide erkek, bilinçdışı olarak, “ideal anne”yi, yani, hem anne ile kurulan ilişkinin bir benzeri olarak duyarlı, şefkatli hem de cinsel arzuların doyum nesnesi olmasına izin veren kadını aramaktadır. Benzer bir şekilde, kadın da, bilinçdışı olarak, hem “Oidipus nitelikli baba”yı temsil eden, hem de cinselliğini açabileceği, ensest olmayan erkeği aramaktadır. Sonuç olarak, yazara göre, Oidipus nitelikli hikâye, romantik ilişkide tekrarlanmakta, derin ve süregelen ilişki kadın ve erkeğin erken dönem ebeveyn ilişkileri neticesinde şekillenen kendilik ve nesne temsillerinin tamamlayıcılığına dayanmaktadır.

Oidipus nitelikli çatışmanın sağlıklı bir şekilde çözümlenemediği, kendilik ve nesne temsillerinin sağlıklı bir şekilde gelişemediği bireylerde ise, romantik ilişki, bir tür, bu çatışmanın yeniden sahnelendiği bir alan yaratmaktadır. Yani patolojik nesne ilişkileri olan bireyler, bu patolojik örüntüyü romantik ilişkilerinde de sürdürme eğiliminde olmakta ve her bir eş, yansıtmacı özdeşleşim yoluyla diğer eşte geçmiş Oidipus ya da Oidipus öncesi nitelikli nesneyi canlandırmaktadır. Böylece Oidipus nitelikli çatışmanın bir benzeri ilişkinin ana dinamiğini oluşturmaktadır (Kernberg, 1991).

Benzer şekilde, Kissen (1996), birçok erkeğin erken dönem Oidipus öncesi anne figürünü eşlerine yansıttığını ve bu yolla ya onlarla özdeşleşim kurduğunu ya da fobik bir şekilde kaçınmacı bir tutum sergilediğini dile getirmekte ve çiftlerin ilişkideki kaygıyı azaltmak için örtük olarak birbirlerinin karakter özelliklerini nasıl kullandıklarına ilişkin örnekler vermektedir. Örneğin, yazara göre, fobik bir adam, eşinin mazoşist karakter yapısını sembiyotik ve bağımlı bir ilişki kurmak için kullanabilir. Bu şekilde, adam eşinin varlığıyla çocukken hep yanında olmasını

---

⁴ Aggression and Love in the Relationship of the Couple

arzuladığı oïdipus öncesi annesini, ilişkide yaşatarak kaygısını azaltmakta, kadın ise, çocukken engellenmiş bağımlılık ihtiyacını eşine yansıtarak bağımlı bir ilişkiye imkân veren bir rol üstlenmektedir. Yine kompulsif bir kadın ile histerik bir adamın ilişkisi de bu duruma örnek verilebilir. Bu örnekte, kadın histrionik ve duygusal olarak spontan ya da eğlenceli tarafını eşine yansıtırken, adam ise daha düzenli, etkili ve kontrolcü olma eğilimini kadına yansıtarak ilişkide var olmaktadır. Bu tür danışıklı rol-canlandırma düzenlemeleri, her iki eşin de karşılıklı olarak bu iç içe geçmiş sembiyotik ilişkiden tatmin oldukları sürece işlevini sürdürmektedir.

Bir diğer örnek olarak, sado-mazokistik nitelikli ilişkilerde de eşlerden birinin acımasızca istismar eden bir figür olarak diğer eşin ise acı çeken kurban rolünde olduğunu ve bu yolla ikincil kazançların üst seviyede tatmin bularak ilişkinin devam ettiğini belirten Kissen (1996), yansıtmacı özdeşleşim yoluyla saldırgan dürtülerin bir eşten diğer eşe yansıtıldığını dile getirmektedir. Bu şekilde sadist eş, kendi saldırgan dürtülerini mazoşist eş üzerinde tatmin ederken, mazoşist eş ise inkâr ettiği, istenmeyen kendine yönelik saldırgan dürtülerini diğer eş üzerinden yaşantılamaktadır. Kissen'e (1995) göre, bunun gibi çok çeşitli karakter özelliklerinin iç içe geçtiği ve bu yolla karşılıklı tatminin sağlandığı daha pek çok çift ünitesinden bahsedilebilir ve bu danışıklı düzenlemeler, katı, sabit, esnek ya da değişken bir şekilde her çiftte kendini farklı bir şekilde gösterebilir. Ancak gelişimsel olarak daha olgun ve sağlıklı çiftlerde, yansıtmacı özdeşleşim daha esnek ve karşılıklı değişebilir düzenlemeler şeklindeyken, daha ilkel ve örselenmiş çiftlerde ise yansıtmacı özdeşleşimin katı ve stereotip kullanımı görülmektedir.

Diğer yandan, Feldman'ın (1979) görüşlerinden hareketle yola çıkan Middelberg (2001), çiftler arasında tekrar eden etkişimsel örüntü ya da kısır döngü anlamına gelen "evlilik dansı"nda yansıtmacı özdeşleşimin nasıl aracılık ettiğine işaret etmektedir. Sistemik çift terapisinde sıklıkla kullanılan "evlilik dansı" kavramını Lerner (1985), eşlerden birinin davranışının diğer eşin davranışını nasıl belirlediği yönünde betimlemektedir. Sağlıklı çiftlerde, bu dans, bir tür eşler arasındaki etkileşime işaret ederken, bütünlüklü kendilik ve nesne temsilleri olmayan çiftlerde, bu dans, gizli savunmalar yoluyla bilinçdışı olarak yakınlık ihtiyacı ve yakınlıktan kaynaklanan kaygı arasındaki çatışmanın çözümüne hizmet etmektedir. Bu noktada, Middelberg (2001), bu

gibi çiftler arasındaki beş farklı “evlilik dansı” biçiminde yansıtmacı özdeşleşimin rolüne işaret etmektedir:

1.Çatışma dansı. Çatışma dansı, iki kişi arasında, kişilerarası yakınlık ve mesafeden kaynaklanan kaygıların suçlama ve saldırı yoluyla vücut bulması olarak tanımlanmakta ve bu tür dansta, en temel mesele, narsisistik açıdan aşırı derecede kırılabilir olan her iki eşin saldırı ve karşı saldırı döngüsüne girmesidir (Feldman, 1979, 1982). Böyle çiftlerde, eleştiri ya da empatik olmakta başarısız olma gibi nedenlerle yüksek derecede narsisist kırılma yaşayan eşin narsisist öfkeden kaynaklanan duygusal tepkisi, yoğun düşmanca ve intikam duygularıyla ifade bulmaktadır. Diğer yandan, narsisist ihtiyaçların doyurulmaması ile sonuçlanan eşduyum başarısızlığı veya engellenme dolayısıyla, bastırılan değersiz, sevilemez vs. gibi olumsuz benlik imgesinin su yüzüne çıkmasıyla eş, aynı zamanda büyük bir utanç duymaktadır. Bu gibi iyi ve kötü temsilleri bütünleştiremeyen veya bu utancı taşıyamayan çatışmalı çiftlerde, bir sonraki aşamada, bölme ve yansıtmacı özdeşleşim savunmaları yoluyla “tümünden kötü” kendilik ve nesne temsilleri diğer eşe yansıtılır ve böylece eş, eşini reddeden, eleştirel, acımasız, kendisini ise “tümünden iyi” temsillerle kötü eş tarafından istismar edilen bir kurban olarak deneyimler (Feldman, 1982; Middelberg, 2001). Bu şekilde, olumsuz temsilleri birbirine yansıtan çift, diğer taraftan da kendi masumiyetlerini savunmaya çalışmakta ve sürekli olarak çatışmaktadır.

2. Mesafe dansı. Mesafe dansı, kaçınma ve kesme yoluyla yakınlık kaygısını yöneten çiftlerde görülmektedir (Lerner, 1989). Burada derinde yatan problem, yakınlık ya da çatışma için çok az toleransı olan çiftin, şizoid savunmaları kullanarak geri çekilmesidir. Bir eşin geri çekilmesi, diğer eşin de karşıt geri çekilmesiyle yanıt bulmakta ve böylece, sürekli, karşılıklı geri çekilme kısır döngüsü ilişkinin ana dinamiğini oluşturmaktadır. Kendilik ve nesne ayrışmadığı için de, kendilik, sürekli olarak teslim olma, yutulma korkusuyla tehdit altındadır ve kendilik ile bu gibi çiftler, nesne arasında mesafe almaya mecbur hissetmektedirler. Kendileri ve eşleri arasında bir sınır olmadığından yani bir diğer ifade ile kendilik ve nesne ayrışmamış olduğundan, eşe yönelik herhangi yıkıcı bir durumun kendilerinde de benzer bir etkiye sahip olacağını düşündükleri için, bu çiftler, yakınlıktan kaçındıkları gibi, çatışmadan da kaçınmaktadırlar. Bu çiftler, bölme ve yansıtmacı özdeşleşimi, iki şekilde kullanmaktadırlar: Birinci durumda, eş, geri

çekilmektedir; çünkü diğer eş ihmalkâr, müdahaleci, istismarcı gibi “tümünden kötü” olarak görülmektedir. İkinci durumda ise, eş, eşini öfkeden korumak için geri çekilmektedir; çünkü eşe yönelik yıkıcı bir durum, aynı zamanda kendisini de etkilemektedir (Middelberg, 2001).

3. *Kaçan/kovalayan dansı.* Çiftler arasında sıklıkla görülen yakınlıktan kaçma ve kovalama dansında, eşlerden biri duygusal olarak yakınlaşırken, diğeri düşünselleştirerek uzaklaşmaktadır (Fogarty, 1979; Lerner, 1985). Bu tür dansta, bağlanma ve ayrışmaya ilişkin içsel çatışma, dışarıya yansıtılarak, eşler arasında dışsal bir çatışma haline gelmektedir (Middelberg, 2001).

İşlevselliği iyi olan çiftler, yakınlık\otonomi arasındaki çelişki ile karakterize bu dansın farkına varabilmekte ve “ben” ile “biz” olma ihtiyaçları arasında bir denge kurarak sorunlarının üstesinden gelebilmektedirler. Buna karşın, işlevselliği kötü olan çiftlerde ise, yakınlık ve otonomi/özerklik meseleleri ikiye ayrılmakta ve böylece, bilinçdışı, kovalayan özerklik/otonomi ihtiyacını inkâr ederek, bir bağ/ilişki arayışına, kaçan bağımsızlık ihtiyacını yadsıyarak otonomi/özerklik arayışına saplanıp kalmaktadır (Middelberg, 2001). İşlevselliği düşük kaçan/kovalayan dansını yapan çiftlerin çoğu borderline ve narsisist eşlerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır (Lanchkar, 1992; Slipp, 1995). Bu noktada, Middelberg (2001), borderline eş için “kızgın kovalayan”, narsisist eş için ise “kısıtlı kaçan” terimlerini önermektedir.

Nitekim Slipp’e (1995) göre, bu ikili, “tamamlayıcı yansıtmacı özdeşleşim” yoluyla, kendi eksik taraflarını tamamlamakta ve her biri bağımlılık ihtiyacını yeteri kadar doyurmayan temel bakım verenin içsel temsiline kızgınlık duymaktadır. Yansıtmacı özdeşleşim yoluyla narsisist eş, her ikisi adına da kızgınlığı ifade eden taraf olarak borderline eşinde kızgınlığı tetiklemektedir. Yani narsisist eş, geri çekilme ve duygusal izolasyon savunmaları ile açıkça yapışan borderline eşte kızgınlık yaratmakta, kovalama durumunu uyarmakta ve bunun sonucunda duygusal olarak kopukluk yaşanmaktadır. Diğer yandan, borderline eş ise, öfkesi ve eleştirileriyle narsisist eşi kaçırmaya itmektedir.

4. *Sorumsuz/aşırı sorumlu dansı.* Bu gibi çiftlerde, aşırı sorumlu bakım veren/ebeveyn ile sorumsuz hasta/çocuk karşıt ikilisi görülmektedir (Bepko ve Krestan, 1985; Lerner, 1985). Bu dans, kendilik değeri düşük olan çiftlerde görülmekte ve bu gibi çiftlerde,

ruhsallık içi işlevselliği düzenlemektedir. Böylece, ilişkide, aşırı sorumlu olan kişi bakım görme ihtiyacını, sorumsuz kişi ise, kendi kendine yetebilme, yetkin olma ihtiyacını yadsımaktadır. Nitekim hasta eş (sorumsuz), iyileştiğinde, daha işlevsel olmaya başladığında ve kendi kendinden sorumlu olabildiğinde, aşırı sorumlu eşin “koruyucu/kurtarıcı” kendilik imgesi tehlike altına girer, bağımlılık ihtiyacını daha fazla eşine yansıtamaz ve bu durum da, aşırı sorumlu eşte kaygı yaratır. Benzer şekilde, sorumsuz eş, daha sorumlu hale geldiğinde veya bakım verenin yeterli olmadığı durumda, otonomi/yetkinlik ihtiyacını diğer eşe yansıtmakta zorlanır ve yetkin olmakla ilgili kaygı duymaya başlar (Middelberg, 2001).

5. *Üçgenleme dansı*. Üçgenleme dansında yakınlık, günah keçisi, dost, kahraman vs. gibi çeşitli rollerde olan bir üçüncü partiye odaklanmakla düzenlenmektedir (Feldman ve Pinsof, 1982; Lerner, 1985; Slipp, 1984, 1995). Kendilik değerleri düşük olan çiftler, üçgenlemeyi sadece evlilik ilişkisinde yakınlık ve mesafeyi düzenlemek için değil, aynı zamanda yansıtmacı özdeşleşim yoluyla her iki eşin kendilik sistemlerini düzenlemekte de kullanmaktadır. Böylece, eşlerden biri ya da her ikisi, üçüncü partiye bölünmüş parçayı yansıtarak, kendi içsel “iyi/kötü kendilik” ve “iyi/kötü nesne” temsillerini oluşturmaktadır(lar). Slipp (1984), bu tür dansın tipik bir şekilde anne-baba-çocuk üçgenindeki aile etkileşimine yönelik bir tipoloji geliştirmiştir.

Middelberg’e (2001) göre, çocuğun yanı sıra, bu üçgenleme diğer üçüncü partiler üzerinden de yapılabilmektedir. Örneğin, “günah keçisi” örüntüsünde, eşlerden birisi ya da her ikisi, eşini “tümünden iyi” görmek istemekte ve herhangi bir öfke durumunu üçüncü partiye yansıtmaktadır. Diğer yandan, “dost” örüntüsünde, eşlerden biri bölme savunmasını, eşini “tümünden kötü”, dostunu ise “tümünden iyi” olarak tanımlayarak kullanmaktadır. “Kahraman” örüntüsünde, eş, kırılğan iyi kendiliği, baskın kötü kendilikten korumak için “iyi” tarafını üçüncü partiye yansıtırken, “intikamcı” örüntüsünde ise, kendiliğin kötü ya da kabul edilmeyen parçası üçüncü partiye yansıtılmaktadır.

Sonuç olarak, görüldüğü gibi, üçgenleme dansında, eşler arasındaki bilinçdışı iletişime bir üçüncü parti dâhil edilmekte ve yansıtmacı özdeşleşim yoluyla eşlerden birisi ya da her ikisi de içsel kendilik ve nesne temsillerinin bir tarafını üçüncü partiye yansıtarak

ilişkide kalabilmektedir. Bu gibi çiftlerle çalışırken, öncelikle, hangi içsel temsilin ya da duygulanımın üçüncü partiye yansıtıldığı belirlenmelidir (Middelberg, 2001).

Eş seçiminde kutuplaşmanın önemine işaret eden bir başka yazar, Crisp (1988) de, ebeveyn-çocuk ilişkisindeki örüntünün evlilik ilişkisine taşındığını savunmaktadır. Ona göre, kişilik özellikleri benzer olan eşler yansıtmacı özdeşleşimi daha az kullanmakta ve zıt rolleri benimseyen çiftlerde yansıtmacı özdeşleşim ve bölme savunmaları, çift ilişkisinde ruhsal ihtiyaçların karşılanmasına hizmet etmektedir. Yazara göre, bu kişiler, bilinçdışı olarak kendi içsel modellerini devam ettirecek şekilde kendilerini tamamlayıcı eşler seçmekte ve parça-nesnelerin yansıtıldığı yansıtmacı özdeşleşimin katı şeklinin görüldüğü bu türden tamamlayıcı ilişkilerde, her iki eş de bilinçdışı olarak kendi içsel ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu tez çalışmasının amacı, alan yazında seri evlilik olarak adlandırılan üç ve üzeri evlilik yapan kişilerin nesne ilişkileri, yansıtmacı özdeşleşim, savunma mekanizmalarının düzeyi, psikolojik belirtiler ve ilişki doyumu açısından incelenmesidir.

Giriş bölümünde ifade edildiği gibi, boşanma oranlarındaki artış ve boşanma yaşının giderek aşağılara çekilmesi ile birlikte yeniden evlenme oranları artmakta ancak bu konudaki çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Daha da ötesinde, seri evlilik olarak adlandırılan üç ve üzeri evliliklere yönelik çalışmalar daha çok betimleyici nitelikte olup, sınırlı sayıdaki çalışma bu kişilerin bazı özelliklerinin olduğunu altını çizmektedir. Bu noktada, araştırmacılar, bu kişilerin gerek eş seçiminin, gerekse evlilik ilişkisindeki tutum ve davranışlarının belli bir örüntüye işaret ediyor olabileceğine vurgu yapmaktadır. Psikanalitik terimlerle, bu kişilerin patolojik nesne ilişkilerinin olabileceği ve eş seçiminin bu patolojik örüntüyü devam ettirecek şekilde bir tür yineleme zorlantısına dönüştüğü tahmin edilmektedir. Bu noktada, Nesne İlişkileri Kuramı, psikanalitik modeller içerisinde çift ve aile dinamiklerini çalışmaya en uygun model olarak görülmektedir. Nitekim Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modeline göre, erken dönem yaşantılar neticesinde şekillenen psişik yapılar, yetişkin yaşamda çift ve aile ilişkisinde tekrar etmekte ve gerek eş seçiminde, gerekse evlilik ilişkisinin

niteliğinde belirleyici olmaktadır. Bu açıdan alan yazına bakıldığında, seri evlilik yapan kişilerle ilgili yukarıda da ifade edildiği gibi sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu ve bu kişilerin nesne ilişkilerine yönelik ise herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı dikkati çekmektedir. Bu çalışmada ise, seri evlilik yapan kişilerin nesne ilişkileri ve eş seçimi, Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modeli çerçevesinde ele alınmakta ve bu yönüyle özgün bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın gerek psikanalitik alan yazına, gerekse çift terapisi alanında hem kuramsal, hem de klinik uygulamaya katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Özetlenecek olursa, araştırmanın kuramsal arka planı Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modeli olarak kavramsallaştırılmış ve ilk ve ikinci evliliğini yapmış bireyler de karşılaştırma grubu olarak kullanılmıştır. Bu genel amaç çerçevesinde, araştırmada yanıt aranacak sorular aşağıdaki gibidir:

- 1- Seri evlilik yapan bireyler ile ilk ve ikinci evliliğini yapan bireyler arasında demografik özellikler açısından bir fark/ anlamlı bir bağlantı var mıdır?
- 2- Seri evlilik yapan bireyler ile ilk ve ikinci evliliğini yapan bireyler arasında nesne ilişkilerinin
  - a. yabancılaşma
  - b. güvensiz bağlanma
  - c. benmerkezcilik (egosentrizm)
  - d. sosyal yetersizlik boyutlarında bir fark var mıdır?
- 3- Seri evlilik yapan bireyler ile ilk ve ikinci evliliğini yapan bireyler arasında gerçeği değerlendirmede
  - a. gerçekliğin bozulması
  - b. algıların belirsizliği
  - c. halisünasyon ve delüzyonlar boyutlarında anlamlı bir fark var mıdır?
- 4- Seri evlilik yapan bireyler ile ilk ve ikinci evliliğini yapan bireyler arasında yansıtmacı özdeşleşim süreçleri açısından
  - a. zulmedici anneye karşı bebek
  - b. ideal anneye karşı bebek
  - c. zulmedici bebeğe karşı anne
  - d. ideal bebeğe karşı anne

- e. depresif pozisyon boyutlarında bir fark var mıdır?
- 5- Seri evlilik yapan bireyler ile ilk ve ikinci evliliğini yapan bireyler arasında savunma mekanizmaları söz konusu olduğunda
- a. ilkel-olgunlaşmamış savunmalar
  - b. nevrotik savunmalar
  - c. olgun savunmalar arasında fark var mıdır?
- 6- Seri evlilik yapan bireyler ile ilk ve ikinci evliliğini yapan bireyler arasında psikolojik belirtiler açısından
- a. genel belirti düzeyi
  - b. pozitif semptom toplamı arasında fark var mıdır?
- 7- Seri evlilik yapan bireyler ile ilk ve ikinci evliliğini yapan bireyler arasında ilişki doyumu açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- 8- Seri evlilik yapan bireylerin incelenen değişkenler açısından ilişki doyumunu en iyi şekilde yordayan faktörler nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. KATILIMCILAR

Bu araştırmanın örneklemini, üç ve üzeri evlilik yapan bireyler ile karşılaştırma grubu olarak en az 5 yıldır evli olan ilk evliliklerini yapmış bireyler ile boşanma nedeni ile evliliği sonlanmış ve ikinci evliliklerini yapmış bireylerden oluşturmaktadır. Araştırmaya ilişkin uygulamada 184 kişilik bir veriye ulaşılmış, ancak ölçekleri uygun şekilde doldurmayan 2 katılımcı araştırma dışı bırakılmıştır.

Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

		Ort	SS
Yaş		43.43	9.97
		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	119	65.4
	Erkek	63	34.6
Yaşadığı İl	İstanbul	92	50.5
	Ankara	44	24.2
	İzmir	45	24.9
Eğitim	İlkokul	38	20.9
	Ortaokul	34	18.7
	Lise	61	33.5
	Yüksek	43	23.6
	Okul/Üniversite		
	Yüksek Lisans/Doktora	3	1.7
Gelir Durumu	Düşük	24	13.2
	Orta	138	75.8
	Yüksek	14	7.7

Tablo 2.1'den anlaşılacağı üzere, araştırmanın örneklemini 119'u (%65,4) kadın, 63'ü (%34,6) erkek olmak üzere 182 evli birey oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 26 ile 78 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları 43.43 (SS=9.97) yıldır ve 24'ünün (%13,2) düşük, 138'inin (%75,8) orta, son olarak 14'ünün yüksek gelir durumuna sahip oldukları görülmektedir

Son olarak, katılımcıların 92'si (%50,5) İstanbul, 44'ü (%24,2) Ankara ve 45'i (%24,9) İzmir ilinde yaşadıkları ve 38'inin (%20,9) ilkokul, 34'ünün (%18,7) ortaokul, 61'inin (%33,5) lise, 43'ünün (%23,6) yüksek okul/üniversite, son olarak ise 3'ünün (%1,7) yüksek lisans/doktora eğitim aldıkları görülmektedir.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan 19 maddeden oluşan demografik bilgi formu kullanılmıştır. Bu demografik bilgi formunda cinsiyet, yaş, eğitim, gelir düzeyi, yaşadıkları il gibi betimleyici bilgilerin yanı sıra mevcut ve geçmiş evlilikleri ile ilgili temel bilgiler de sorulmuştur. Ayrıca katılımcıların anne ve babalarının kaçınıcı evlilikleri olduğu, uzun süreli arkadaşlıklarının olup, olmadığı, sık sık iş değiştirip, değiştirmedikleri, çocukluk yıllarında travmatik yaşantılarının olup, olmadığı gibi açık uçlu sorulara da yer verilmiştir (Bakınız Ek 6).

2.2.2. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Envanteri (BORRTİ)

Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği (BORRTİ), Bell (1995) tarafından psikodinamik yaklaşımın ruh sağlığı modeline paralel olarak benlik işlevlerinin nesne ilişkileri ve gerçeği değerlendirme gibi iki önemli boyutunu ölçmek üzere geliştirilmiştir. Kuramsal olarak Nesne İlişkileri Kuramı zemininde geliştirilen BORRTİ özellikle de kişilik bozuklukları, yeme bozuklukları ve psikotik durumları değerlendirmeye elverişli bir kendini bildirim ölçeğidir. Doğru- yanlış şeklinde cevaplanan BORRTİ, yarısı nesne ilişkileri, diğer yarısı gerçeği değerlendirme olmak üzere toplam 90 maddeden oluşmaktadır. Nesne İlişkileri boyutu, Yabancılaşma, Güvensiz Bağlanma, Benmerkezcilik, Sosyal Yetersizlik; Gerçeği Değerlendirme boyutu ise Gerçekliğin Bozulması, Algıların Belirsizliği, Halisünasyon ve Delüzyonlar alt ölçeklerini kapsamaktadır. Alt boyutların yanı sıra, BORRTİ'de Tutarsız Yanıt Verme ile FREQ ve INFREQ geçerlik endeksleri olmak üzere üç geçerlik ölçeği de bulunmaktadır. Aşağıda BORRTİ'nin alt boyutları yer almaktadır:

2.2.2.1. Nesne İlişkileri Boyutu

a. Yabancılaşma (Alinention; ALN): Yabancılaşma alt ölçeğinden yüksek puan alan bireyler, genellikle ilişkilerde temel güven eksikliği yaşarlar ve yakın, tutarlı ve stabil ilişkiler kurmakta zorluk çekerler. Yüzeysel sosyal ilişkileri vardır ve gerçek bir ait olma ya da bağ kurma hissinden yoksundurlar. Empati yetenekleri oldukça sınırlı olan bu kişiler, ayrıca şüpheli ya da savunmacı tutumları ile izole bir yaşam sürdürebilir ve öfkeli, düşmanca ve içe dönük bir profil sergileyebilirler. En sık borderline kişilik bozukluğu olan kişilerde bulunmakla birlikte, narsistik, histriyonik ve çekingen kişilik bozukluğu olan kişilerde de görülmekte ve yüksek puan alanların işlevselliği yüksek olan normal grupta hiç görülmediği belirtilmektedir (1995).

b. Güvensiz Bağlanma (Insecure Attachment; IA): Güvensiz bağlanma alt ölçeğinden yüksek puan alan bireyler, reddedilmeye aşırı duyarlıdır ve diğerleriyle olan ilişkilerinde kolayca incinebilirler. Bu kişiler, ayrılık, kayıp ve yalnızlık durumlarını tolere etmekte oldukça güçlük yaşarlar ve yakınlık ihtiyaçları epey yüksektir. Diğerleri tarafından beğenilme, kabul görme ve onay almaya ilişkin zihinsel meşguliyetleri fazladır ve ilişkilere dair yatırımları yüksek olsa da ilişkilerinde yoğun endişe, suçluluk ve kıskançlık duyarlar ve bu durum ilişkilerinde sado-mazoşistik bir örüntüye işaret edebilir. Bu kişiler, diğerleriyle olan ilişkilerinde acı verici bir güvenlik arayışı içerisindedirler ve nesneyi kaybetmekten korkmak terk edilmenin işaretlerine yönelik aşırı bir hassasiyeti doğurur ve ilişkilerde özerkliği ve karşılıklılığı sürdürmeyi zorlaştırır. Bu alt ölçekten yüksek puan alanlarda çekingen, bağımlı, kompulsif kişilik bozuklukları ile pasif-agresif kişilik örüntüsü sıklıkla gözlenmekle beraber, bu durum ciddi bir sosyal işlevsellikte bozulmaya yol açmadığından bu alt ölçekteki görece yükselmeler normallerde ve ciddi kişilik bozukluğu olmayan ayaktan tedavi gören psikiyatrik hastalarda da görülebilir (Bell, 1995).

c. Benmerkezcilik (Egocentricity; EGC): Bu alt ölçekten yüksek puan alan bireyler, diğerleriyle olan ilişkilerinde kendi amaçları doğrultusunda kişileri ve durumları manüple etme, diğerlerinin sadece kendisi ile ilgili olarak varlığını algılama eğiliminde olma ve diğerlerinin motivasyonlarına güvenmeme eğilimi içerisindedirler. İlişkilerde savunucu ve sömürücü tutumlar sergileyebilir ve aşırı derecede müdahaleci, zorlayıcı,

talepkar, manipülatif ve kontrolcü olabilirler. Diğerlerinin ne hissettiğine ilişkin herhangi bir farkındalıkları olmadığı gibi, bir şans verildiğinde herkesin herkesi aşağılamaya ve mağlup etmeye çalışacağına inanırlar. Kendilerini tümgüçlü ya da dünyanın merkezinde veya güçsüz ve domine edici bir gücün kontrolü altında görürler. Antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik bozukluklar ile paranoid eğilimler, düşmanca tutumlar ya da aşırı içe çekilme gibi şizofreninin negatif belirtilerini gösteren psikotik bozukluklarda bu alt ölçekte belirgin yükselmeler olduğu bildirilmiştir (Bell, 1995).

d. Sosyal Yetersizlik (Social Incompetence; SI): Bu alt ölçekten yüksek puan alan bireyler, utangaç ve gergindirler ve özellikle de karşı cinsle iletişim kurmakta, arkadaş edinmekte epey güçlük yaşarlar. Kendilerini sosyal olarak yetersiz bulurlar ve bu nedenle de sosyal etkileşim gerektiren durumlarda aşırı kaygı duyar ve mümkün mertebe bu gibi ortamlardan kaçma ve\veya kaçınma davranışları sergilerler (Bell, 1995).

2.2.2.2. Gerçeği Değerlendirme Boyutu

a. Gerçekliğin Bozulması (Reality Distortion; RD): Bu alt ölçekten yüksek puan alan bireylerde, içsel ve dış gerçekliği değerlendirmede ciddi çarpıklıklar mevcuttur. Delüzyonları olabilir, içe çekilme belirtileri gösterebilirler ve sıklıkla birileri tarafından izlendiği, ayıplandığı ve kullanıldığı gibi paranoid inançları ve korkuları vardır. Buna ek olarak, büyüklenmeci ya da depresif içerikli düşünceleri ve halüsinasyonları olabilir. İçsel yaşantılarını anlamlandırmada bozulmalar, tuhaf somatik endişeler, rüya ve uyanıklık arasında karışıklık (konfüzyon), diğerlerinin ve kendilerinin duygularını anlamada güçlük sıklıkla gözlenmektedir. Bu alt ölçekteki yükselme şizofrenide görüldüğü gibi, halüsinasyon ve delüzyonlara işaret eden maddelerden puan alınmaması durumunda psikotik bozukluklarla ilişkili görülmemiştir. Bu alt ölçeğin, daha çok borderline, şizotipal, ve paranoid kişilik bozukluklarında ve madde bağımlılığında yükseldiği kaydedilmektedir (Bell, 1995).

b. Algıların Belirsizliği (Uncertainty of Perception; UP): Bu alt ölçekten yüksek puan alan bireylerde içsel ve dışsal gerçeklikle ilgili kendi algılarına ilişkin şüpheleri vardır ve düşünce ve algı sisteminde bozulmalar ve çarpıklıklar gözlenmektedir. Sosyal yargılamaları oldukça zayıftır ve en ufak karar verme durumlarında bile zorluk yaşarlar

ve bu gibi durumlarda aşırı bir şekilde ikilemde kalırlar. Çatışma karşısında yoğun kaygı duyarlar ve bu kaygının üstesinden gelmek için sıklıkla inkar savunmasını kullanırlar. Bu kişiler psikotik bir bozulmanın eşğinde gibidirler ve dissosiatif belirtiler gösterebilirler. Borderline kişilik bozukluğu ve madde bağımlılığı olan kişilerde ve psikotik bozukluğu olan kişilerin iyileşme süreçlerinde görülebilir (Bell, 1995).

c. Halüsinasyon ve Delüzyonlar (Hallucinations and Delusions; HD): Bu alt ölçekten yüksek puan alan bireylerin halüsinasyonları ve paranoid delüzyonları vardır ve bu kişilerin gerçeklikle bağları kopmuştur. Şizofrenisi veya şizoaffektif bozukluğu olan ve bazı borderline kişilik bozukluğu olan kişilerde ve travma sonrası stres bozukluğu olan kişilerin alevli dönemlerinde bu alt ölçekte yükselmeler görülür (Bell, 1995).

BORRTİ'nin psikometrik analizleri nesne ilişkileri ve gerçeği değerlendirme boyutları için ayrı ayrı yapılmış ve sonuçlar BORRTİ'nin istatistiksel açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir (Bell, 1995). Nesne ilişkileri boyutunun alt ölçeklerinin Cronbach Alpha yöntemi ile hesaplanan iç tutarlılık katsayıları .79 ile .90 arasında değişirken, gerçeği değerlendirme boyutunun alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları ise .82 ile .87 arasında seyretmektedir. Karışık tanı grubu ile 4 ve 13 hafta aralar ile hesaplanan test-tekrar korelasyonları ise nesne ilişkileri boyutu için sırasıyla .58 ile .90 ve .65 ile .81 arasında değişirken; gerçeği değerlendirme boyutunda ise sırasıyla .63 ile .89 ve .63 ile .64 arasında kaydedilmiştir. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında ise yatarak ve ayaktan tedavi gören hasta grupları üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış ve kriter geçerliliği için BORRTİ ile MMPI (Hathaway ve McKinley, 1951) SCL-90-R (Derogatis, 1983), Eysenck Kişilik Envanteri (Eysenck ve Eysenck, 1968), PANSS (Kay, 1990), MCIM (Millon, 1977) arasında korelasyonlara bakılmıştır (Bell, Billington ve Becker, 1985; 1986).

Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Uluç ve Tüzün (2013) tarafından yapılmıştır. Buna göre, Nesne İlişkileri boyutunun Cronbach Alfa yöntemi ile hesaplanan iç tutarlılık katsayıları, Nesne İlişkileri boyutu alt ölçekleri için .80 ile .70 arasında değişirken, Gerçeği Değerlendirme boyutu alt ölçekleri için ise .77 ile .54 arasında yer almaktadır. Yine bu araştırma kapsamında, geçerlik analizlerine ek olarak, BORRTİ alt ölçekleri ile Paulson Gündelik Yaşam Envanteri, Savunma Biçimi Testi alt

ölçekleri ile Semptom Değerlendirme Ölçeği endeks puanları ve İlişki Doyumu arasındaki korelasyonlara bakılmış ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Bkz. Tablo Ek 8.1). Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği EK 1'den incelenebilir.

2.2.3. Paulson Gündelik Yaşam Envanteri (PDLI)

Paulson Gündelik Yaşam Envanteri, Paulson (1978) tarafından geliştirilmiş ve Kleinian Nesne İlişkileri Kuramı temelinde erken dönem nesne ilişkilerinin, daha sonra eşle kurulan ilişkide yeniden yaşandığı düşünülerek kavramsallaştırılmıştır. Altmış maddeden oluşan ölçekte, her biri 12 maddeden oluşan 5 alt ölçek bulunmaktadır ve ölçek, “doğru- yanlış” şeklinde cevaplanmaktadır. Alt ölçekler Paranoid-Şizoid ve Depresif Konumlar temelinde kavramsallaştırılmış ve Paranoid-Şizoid Konum kendi içinde dörde ayrılmıştır. Buna göre, Depresif Konumda bulunan birinin yansıtmacı özdeşleşim yapmadığı; buna karşın Paranoid-Şizoid Konumda bulunan birinin ise dört farklı konum içinde yansıtmacı özdeşleşim yapabileceği düşünülerek alt ölçekler kurgulanmıştır. Bu noktada, kişinin ilişki içinde kendini nerede konumlandığı ve buna bağlı olarak kendilik ve nesne temsilinin “iyi” ya da “kötü” oluşu üzerine bir ayırım yapılmıştır. Aşağıda, alt ölçek ve açıklamaları yer almaktadır:

- a. Zulmedici Anneye Karşı Bebek alt ölçeği, eşin zulmedici rolde algılandığı, kendiliğin ise savunmasız bebek durumunda bulunduğu ilişki yapısı içindeki yansıtmacı özdeşleşimi ölçmektedir.
- b. İdeal Anneye Karşı Bebek alt ölçeği, eşin koruyucu ve ideal bir anne rolünde algılandığı, kendiliğin ise zayıf ve edilgen durumda bulunduğu ilişki yapısı içindeki yansıtmacı özdeşleşimi ölçmektedir.
- c. Zulmedici Bebeğe Karşı Anne alt ölçeği, eşin kötü bir çocuk rolünde algılandığı, kendiliğin ise koruyucu anne durumunda bulunduğu ilişki yapısı içindeki yansıtmacı özdeşleşimi ölçmektedir.
- d. İdeal Bebeğe Karşı Anne alt ölçeği, eşin ideal bir çocuk rolünde algılandığı, kendiliğin ise koruyucu anne durumunda bulunduğu ilişki yapısı içindeki yansıtmacı özdeşleşimi ölçmektedir.

- e. Depresif Konum alt ölçeği ise, eşin bağımsız bir birey olarak algılandığı olgun bir ilişki modelini ölçmektedir. Bu ilişki içinde yansıtmacı özdeşleşim mekanizmasının kullanılmayacağı varsayılmaktadır.

Güvenirlilik analizleri kapsamında yarıya bölme güvenirliği ve test-tekrar test korelasyonlarına bakılmış ve alt ölçekler için hesaplanan Spearman Brown iç tutarlılık katsayısının .87 ile .97, test-tekrar test korelasyonlarının ise .83 ile .92 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Paulson, 1978).

Ölçüt geçerliliğini incelemek üzere, her bir alt ölçek için terapistlerin danışanlarının yanıtlarına ilişkin tahminleri ve danışanların gerçek cevapları arasındaki korelasyonlara bakılmış ve bu korelasyonların .68 ile .95 arasında bulunduğu kaydedilmiştir (Paulson, 1978). Zosky (2003) eşzaman geçerliliği için PDLI'yi kullanarak yansıtmacı özdeşleşim ve aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Zosky'nin (2003) çalışmasında 3 grup kullanılmış, birinci grupta eşlerine şiddet uygulayan ve bu nedenle profesyonel yardım için yönlendirilen erkekler, ikinci grupta evlilik sorunları dolayısıyla evlilik danışmanlığı için yönlendirilen ama şiddete başvurmamış erkekler, üçüncü grupta ise, normal düzeyde ilişki memnuniyetine sahip olan erkekler yer almış ve tüm katılımcılara Çatışma Stili Ölçeği, Evlilik Doyumu Endeksi ve Paulson Gündelik Yaşam Envanteri uygulanmıştır. Sonuçlar, şiddet uygulayan ve evlilik sorunu olan ilk grubun, normal ilişki memnuniyeti olan üçüncü gruba göre, Paranoid-Şizoid Konum alt ölçeklerinden anlamlı bir şekilde daha yüksek puan aldıklarını ortaya koymuştur.

Yine Zosky (2006) yordama geçerliliği için Paulson Gündelik Yaşam Envanteri ile kuramsal benzerliği ve tutarlılığı olan Ayrılma-Bireyleşme Envanteri ve Bölme Ölçeği arasındaki ilişkileri incelemiş ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir.

Ölçeğin Türkçe geçerlik-güvenirlilik çalışmaları, Alkan Göral (2010) tarafından doktora tezi kapsamında yapılmıştır. Öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi yapılarak ölçeğin faktör yapısı test edilmiş, sonrasında ise kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Buna göre, ölçek, 5 uzmana gönderilerek maddelerin kuramsal çerçeveye uygunluğu ile ilgili kontrol listeleri oluşturulmuş, sonrasında sınıf içi

korelasyon katsayısı yöntemi ile uzmanlar arası korelasyonlara bakılmış ve yargıcılar arası güvenilirlik .79 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları genel toplam için .72, alt ölçekler için .57 ile .78 arasında değiştiği, 4-5 haftalık test-tekrar test korelasyonlarının ise genelde toplamda .78, alt ölçekler .66 ile .79 arasında seyrettiği kaydedilmiştir (PDLI için bakınız Ek 2).

2.2.4. Savunma Biçimleri Testi (40 Maddelik Form) (SBT-40)

Savunma Biçimleri Testi (Defense Style Questionnaire, DSQ) ilk olarak Bond, Gardner, Christian ve Sigal (1983) tarafından geliştirilmiş ve bu ilk form, 26 savunmayı ölçen 88 maddeden oluşmaktadır. Daha sonra, Andrews, Singh ve Bond (1993) tarafından kısa formu geliştirilerek, ölçek, 20 savunma mekanizmasını ölçen 40 maddeye indirildi. Her bir madde, 1 (bana hiç uygun değil) ile 9 (bana çok uygun) arasında bir ölçek üzerinde değerlendirilmekte ve ölçekte 20 savunma mekanizması, ilkel-olgunlaşmamış, nevrotik ve olgun olmak üzere 3 boyutta ele alınmaktadır. Aşağıda bu üç boyut ve kapsadığı savunmalar yer almaktadır:

- a. *İlkel-olgunlaşmamış Savunmalar:* Rasyonalizasyon, otistik fantezi, yer değiştirme, gerileme, eyleme dökme/dışavurum, pasif agresyon, yansıtma, yalıtma, değersizleştirme, inkar, dissosiasyon, bölme ve bedenselleştirme
- b. *Nevrotik Savunmalar:* Yapma-bozma, yapay özgecilik, idealleştirme, karşıt tepki geliştirme.
- c. *Olgun Savunmalar:* Üstten bastırma (baskılama), yüceltme, mizah, bastırma ve geleceği tahmin.

Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yılmaz, Gençöz ve Ak (2007) tarafından yapılmış ve iç tutarlılık katsayıları sırasıyla Olgun, Nevrotik ve İlkel Savunma Biçimleri için .70, .61 ve .83 olarak hesaplanmıştır. Buna ek olarak, güvenilirlik analizleri kapsamında yapılan iki yarım test güvenirliliği ve test-tekrar test korelasyonları istatistiksel olarak kabul edilir düzeylerde bulunmuştur. Kriter geçerliliğini incelemek üzere, normal ve klinik gruplar arasındaki farka bakılmış ve her iki grup arasında kullandıkları savunma biçimlerine göre beklenen yönde anlamlı farklılıklar kaydedilmiştir (SBT-40 için bakınız Ek 3)

2.2.5. Semptom Değerlendirme-45 Ölçeği (SA-45)

SA-45, 9 psikiyatrik semptom alanı altında toplanan 45 maddeyi içeren bir kendini bildirim aracıdır. SA-45'in Anksiyete (ANK), Depresyon (DEP), Düşmanlık (DÜŞ), Kişilerarası Duyarlılık (KAD), Obsesif-kompulsif (OBK), Paranoid Düşünce (PAD), Fobik Kaygı (FOK), Psikotizm (PSİ) ve Somatizasyon (SOM) alt boyutlarının yanı sıra, Genel Belirti Düzeyi (GBD) ve Pozitif Semptom Toplamı (PST) olmak üzere iki endeks puanı da bulunmaktadır. 5'li likert tipi puanlamaya sahip ölçekte, her alt boyut 5 maddeden oluşmaktadır (Maruish, 2000; SAI, 2000).

SA-45, özel bir psikiyatri kliniğinde yatan 690 kadın ve 829 erkek yetişkin hasta ve 466'sı kız, 400'ü erkek ergen hastadan toplanan SCL-90 verileri kullanılarak, kümeleme analizi ile psikometrik açıdan en güçlü maddeler seçilmiş ve 9 psikiyatrik belirti alanı altında toplanmıştır (Davison, Bershadsky, Bieber, Silversmith, Maruish ve Kane, 1997). Norm çalışması için, normal popülasyondan seçilen 748 kadın ve 328 erkek yetişkin ile 321'i kız, 293'ü erkek ergenden oluşan örneklem ile SA-45'in her bir alt ölçeği ve genel indeks puanları için ayrı ayrı ortalama ve standart sapmalar hesaplanmıştır (Maruish, 2000; SAI, 2000).

SA-45'in geçerlik ve güvenilirlik analizleri hem yetişkin, hem ergen olmak üzere yatan hasta ve normal popülasyondan oluşan toplam 4 farklı örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Güvenirlik analizleri kapsamında iç tutarlılık katsayıları ve test-tekrar test korelasyonları hesaplanmıştır. Buna göre, ölçeğin 9 alt boyutu için Cronbach Alfa katsayılarının .71 ile .91 arasında değiştiği görülmektedir. Test-tekrar test korelasyonları, 1, 2 ve 3 hafta aralarla hesaplanmış ve sırasıyla normal yetişkin örnekleminde, .42 ile .88, ergenlerde .58 ile .85, yatan hasta grubunda ise yetişkinlerde .42 ile .59, ergenlerde .46 ile .53 arasında değiştiği belirtilmektedir (Maruish, 2000; SAI, 2000).

SA-45'in geçerlik çalışmaları bağlamında ise, yapı, ölçüt ve kapsam geçerliliği sınanmıştır. Yapı geçerliliği için alt ölçekler arası korelasyonlar hesaplanmış ve yetişkin örnekleminde bu değer .38 ile .75 arasında, ergenlerde ise .42 ile .79 arasında bulunmuştur. Ölçüt geçerliliği için ise, SA-45 ile SCL-90 (Derogatis, Lipman ve Covi, 1973), KSE (Derogatis, 1975) ve SF-12 (Ware, Jr Kosinski ve Keller, 1995) arasındaki korelasyonlara bakılmış ve istatistiksel açıdan anlamlı sonuçlar bildirilmiştir. Son olarak kapsam geçerliliği çerçevesinde, madde-toplam bağıntısına bakılmış ve genel olarak

ölçekteki tüm madde ve alt ölçekler arası korelasyonların .30 ile .50 arasında değiştiği görülmüştür (Maruish, 2000; SAI, 2000).

Ölçeğin Türkçe standardizasyonu Epözdemir (2009) tarafından, normal ve klinik örneklem olmak üzere 2 farklı örneklem grubu kullanılarak yapılmıştır. Normal örnekleme, 520'si özel şirket çalışanı, 100'ü İstanbul Bilgi Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencisi toplam 620 katılımcı bulunmaktadır. Ayakta tedavi gören klinik örnekleme ise, Davranış Bilimleri Enstitüsü'ne (DBE) psikoterapi için başvuran 2481 katılımcı yer almaktadır. SA-45'in güvenirlik analizleri kapsamında, iç tutarlılık katsayıları ve test-tekrar test korelasyonları hesaplanmış, geçerlik analizleri bağlamında ise yapı geçerliliği, ölçüt geçerliliği ve kapsam geçerliliği sınanmıştır. SA-45'in her iki örnekleme de, Cronbach Alfa yöntemi ile hesaplanan iç tutarlılık katsayıları, Psicotizm (PSİ) alt ölçeği dışında tüm alt ölçekler için .70'in üzerinde bulunmuş, test-tekrar test korelasyonlarının ise, .44 ile .92 arasında değiştiği görülmüştür. Yapı geçerliliğini sınamak üzere, ilk olarak normal ve klinik örneklem arasında alt ölçek puanları karşılaştırılmış ve sonuçlar ölçeğin, klinik ve normal grubu ayırt edebildiğini göstermiştir. Yapı geçerliliğini sınamanın bir diğer yolu olarak da alt ölçekler arası korelasyonlara bakılmış ve tüm alt ölçekler arasında anlamlı korelasyonlar kaydedilmiştir. Ölçüt bağıntılı geçerlik için SA-45 ile BDE- Beck Depresyon Envanteri (Beck, 1961) ve DSKE- Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri (Spielberger, Gorsuch ve Lushene, 1970) alt ölçek ve toplam puanları arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler kaydedilmiştir. Son olarak, kapsam geçerliliği için orijinal çalışmada olduğu gibi madde-toplam bağıntısı incelenmiş ve .43 ile .87 arasında anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir (Epözdemir, 2009). (SA-45 için bakınız Ek 4).

2.2.6. İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ)

Hendrick (1988) tarafından 7-maddelik kısa bir ilişki doyumu ölçeği olarak üretilen ölçek, orijinalinde 5'li, Türkçe versiyonunda 7'li Likert tipi ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Ölçekteki iki madde ters puanlanmakta ve puanların artması ilişki doyumunun arttığını göstermektedir. Türkçe uyarlaması Curun (2001) tarafından romantik ilişkisi olan 140 üniversite öğrencisi ile yapılan ölçeğin, faktör analizi sonucu,

soruların tek bir faktör altında toplandığını göstermekte ve İDÖ'nün iç tutarlılık katsayısı .86 olarak belirtilmektedir (İDÖ için bakınız Ek 5).

2.3. İŞLEM

Bu çalışmaya başlamadan önce araştırmacı, tez önerisini üniversite etik kuruluna sunmuş ve gerekli onayı aldıktan sonra çalışmaya başlamıştır. Araştırmaya katılacak olan katılımcılar için yazılı bilgilendirilmiş onam formu ile gerek araştırma ile ilgili, gerekse verilerin gizliliği ile ilgili bilgilendirilmiş ve katılımın gönüllük esasına dayalı olduğu belirtilmiş ve katılımcıların imzalı onayları alınmıştır (Aydınlatılmış Onam Formu için bakınız Ek 7). Ölçeklerin veriliş sırası terazileme tekniği ile dengelenerek yorgunluk etkisi açısından sosyo-demografik bilgi formu en sonda verilmiştir. Ölçek bataryası doğru bilgi alma olasılığını arttırabilmek amacıyla kapalı zarfa konularak katılımcılara verilmiş ve yanıtları tamamladıktan sonra zarfı yapıştırarak uygulamacıya teslim etmeleri istemiştir.

Örneklem özellikleri dolayısıyla araştırmacının veri toplama sürecinde TNS Türkiye araştırma şirketinden yardım alınmıştır. Hane taraması ve geniş bir veri havuzundan seçkisiz örnekleme yoluyla seçilen katılımcılara, ölçek bataryasını uygulayan kişiler, anketörlük konusunda deneyimli ve sosyal bilimler alanında eğitim görmüş kişilerden seçilmiş ve araştırmacı tarafından uygulama öncesinde yarım günlük bir eğitim verilmiştir. Bu eğitim aynı zamanda videoya çekilerek, tüm uygulamacılar dağıtılmış ve ayrıca haftalık olarak uygulamacılarla veri toplama süreci ile ilgili olarak görüşülmüştür. Buna ek olarak, her uygulamacıya, uygulamanın nasıl yapılacağı, nelere dikkat edileceği gibi hususlarda yazılı bir yönerge hazırlanarak sunulmuştur.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın amacı ve soruları doğrultusunda öncelikle demografik bilgilere ilişkin betimleyici istatistikler, ki-kare ve ANOVA analizleri yapılmıştır. İkinci bölümde, ilk evlilik, ikinci evlilik ve üç ve üzeri evlilik yapan bireyler, nesne ilişkileri, yansıtmacı özdeşleşim, savunma mekanizmalarının düzeyi, psikolojik belirtiler ve ilişki doyumu açısından karşılaştırılmıştır. Son olarak, seri evlilik (üç ve üzeri evlilik) yapan bireylerin

ilişki doyumunu yordayan faktörler belirlemek için karşılaştırma analizlerinde anlamlı çıkan değişkelerle stepwise opsiyonu ile hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bulgular bölümü, 3 ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik bilgi formunda yer alan sorulara ilişkin betimleyici istatistikler ve ki-kare analizlerinin sonuçlarını içermektedir. İkinci bölümde, ilk, ikinci ve üç ve üzeri evliliklerin bağımlı değişkenler açısından karşılaştırmalarına yer verilmiştir. Son olarak, üç ve üzeri evlilik yapan bireylerin incelenen değişkenler açısından evlilik doyumunu en iyi yordayan faktörler belirlenmiştir.

Analiz aşamasına geçmeden önce veri girişi kontrol edilmiş ve kayıp değerler belirlenmiştir. Buna göre, araştırma kapsamındaki her bir ölçek için %5 ve daha fazla veri kaybı tesbit edilen o ölçüme ilişkin veriler analiz dışı bırakılmıştır. Bununla birlikte, %5'i geçmeyen ve analize dahil edilen verilerdeki boş maddeler için ise ilgili ölçeğin alt boyutundaki diğer maddelerinin ortalaması atanmıştır.

3.1. DEMOGRAFİK BİLGİLERE İLİŞKİN ANALİZLER

3.1.1. Betimleyici İstatistikler

Bu bölümde, demografik bilgi formunda yer alan bu sorulara ilişkin betimleyici istatistikler ve ki-kare analizleri yer almaktadır. Buna göre, Tablo 3.1'de katılımcıların, evlilik sayısına göre demografik bilgileri ile ilgili betimleyici istatistikler görülmektedir. Ayrıca tabloda yer alan değişkenler dışında katılımcılara meslek, evlenmeden önceki en uzun ilişki süreleri, evlilikler arasındaki süre, boşanma nedenleri, çocukluk döneminde travmatik yaşantı sorusuna evet yanıtını verenlere bu olayların neler olduğu ve kaç yaşlarında yaşandığı gibi çeşitli sorular sorulmuştur.

Katılımcıların mesleki durumları incelendiğinde, farklı meslek gruplarından geniş bir yelpazede bireylerin araştırmanın örnekleme oluşturduğu görülmektedir. Meslek gruplarından en yüksek 64 (%35,2) kişi ile evhanımı, en düşük 1 (%0,5) kişi ile öğretim görevlisi iken katılımcıların büyük bir kısmının yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, sık sık iş değiştirmedikleri görülmektedir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri ile İlgili Betimleyici İstatistikler

		1. Evlilik		2. Evlilik		3 ve üzeri Evlilik	
		f	%	f	%	f	%
Eşin Kaçınca Evliliği Olduğu	1. Evlilik	59	96.7	2	3.3		
	2. Evlilik	26	43.3	29	48.3	4	6.7
	3 ve üzeri Evlilik	19	31.1	29	47.5	11	18.0
Şu Anki Evliliğin Süresi	0-1 yıl			9	15.0	4	6.7
	2-4 yıl			17	28.3	26	42.6
	5 yıl	13	21.3	8	13.3	6	9.8
	6-10 yıl	17	27.9	15	25.0	17	27.9
	11 yıl ve üzeri	31	50.8	11	18.3	7	11.5
Şu Anki Evlilikte Çocuk	Evet	48	78.7	28	46.7	19	31.1
	Hayır	13	21.3	31	51.7	42	68.9
Şu Anki Evlilikte Çocuk Sayısı	1	15	24.6	17	28.3	12	19.7
	2	17	27.9	8	13.3	7	11.5
	3	9	14.8	2	3.3	1	1.6
	4	1	1.6	1	1.7		
	5	2	3.3				
	6-9	2	3.3				
Geçmiş Evlilikte Çocuk	Evet			30	50.0	45	73.8
	Hayır			30	50.0	15	24.6
Geçmiş Evliliklerdeki Çocuk Sayısı	1			11	18.3	17	27.9
	2			13	21.7	14	23.0
	3			4	6.7	6	9.8
	4			1	1.7	2	3.3
	5					3	4.9
Anne-Baba Birlikte Olma Durumu	Birlikte	31	50.8	29	48.3	27	44.3
	Boşanmış	1	1.6	4	6.7	4	6.6
	Vefat öncesi birlikte	27	44.3	23	38.3	29	47.5
	Vefat önce boşanmış			3	5.0		
Annenin Kaçınca Evliliği	1. Evlilik	58	95.1	50	83.3	54	88.5
	2. Evlilik			6	10.0	4	6.6
	3 ve üzeri Evlilik					2	3.3
Babanın Kaçınca Evliliği	1. Evlilik	55	90.2	50	83.3	51	83.6
	2. Evlilik	3	4.9	6	10.0	7	11.5
	3 ve üzeri Evlilik			1	1.7	2	3.3
Uzun Süreli Arkadaş	Evet	41	67.2	40	66.7	43	70.5
	Hayır	20	32.8	20	33.3	18	29.5
Sık Sık İş Değiştirme	Evet	7	11.5	2	3.3	3	4.9
	Hayır	53	86.9	58	96.7	57	93.4
Çocukluk Travma	Evet	7	11.5	6	10.0	10	16.4
	Hayır	54	88.5	53	88.3	51	83.6

Katılımcıların 1. ile 2. evlilikleri arasındaki zamanın ortalaması 36.55 (SS=26.49) ay, 2. ile 3. evlilikleri arasındaki zamanın ortalaması 32.67 (SS=23.8) ay, 3. ile 4. evlilikleri arasındaki zamanın ortalaması 120 (SS=0) aydır ve bu kişilerin evlenmeden önceki en uzun ilişkilerinin ortalaması ise, yine 120 ay (SS=0) olduğu görülmektedir.

Buna paralel olarak, birden fazla evlilik yapan bireylere, her bir evlilik için boşanma nedenleri sorulmuş ve geçimsizlik, aldatma/aldatılma, fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik nedenler, aileler, sevgi/aşkın bitmesi ve diğer seçeneklerinden bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir. Buna göre, birden fazla evlilik yapan katılımcıların 67'si (%36,8) ilk evliliklerinin boşanma nedeni olarak geçimsizlik olarak belirtirken, 7 kişi (%3,8) ikinci evliliklerinin, 9 kişi (%4,9) ise bütün evliliklerinin de boşanma nedeninin geçimsizlik olduğunu dile getirmektedir.

Katılımcıların 15'i (%8,2) ilk evliliklerinin boşanma nedeni olarak aldatma/aldatılma olarak belirtirken, 7 kişi (%3,8) ikinci evliliklerinin, 1 kişi (%0,5) ise diğer evliliklerinin de boşanma nedeninin aldatma/aldatılma olduğunu dile getirmektedir. Diğer yandan, 18 kişi (%9,9) ilk evliliklerinin, 5 kişi (%2,7) ikinci evliliklerinin, 3 kişi (%1,6) ise bütün evliliklerinin sevgi/aşkın bitmesinden dolayı sonlandığını söylemiştir.

Katılımcıların 14'ü (%7,7), ilk evliliklerinin, 10'u (%5,5) ikinci evliliklerinin, 1 kişinin ise (%0,5) bütün evliliklerinin boşanma nedeni olarak fiziksel şiddeti dile getirmektedir. Benzer şekilde, 11 kişi (%6,0) ilk evliliklerinin, 6'sı (%3,3) ikinci evliliklerinin, 1'i (%0,5) bütün evliliklerinin boşanma nedeni olarak psikolojik şiddet olduğunu belirtmektedir.

Katılımcıların 13'ü (%7,1) ilk evliliklerinin, 7'si (%3,8) ikinci evliliklerinin, 1'i (%0,5) tüm evliliklerinin ekonomik nedenlerle bittiğini belirtmiştir. Yine, 12 kişi (%6,6) ilk evliliklerinin, 6 kişi (%3,3), 3 kişi (%1,6) boşanma nedeni olarak aileleri belirtirken, 5 kişi (%2,7) ilk evliliklerinin boşanma nedeni olarak diğer seçeneğini işaretlemişlerdir.

Son olarak, katılımcıların erken dönem travmatik yaşantıları sorulmuş ve 23'ü (%12,6) çocukluk döneminde en az bir tane travmatik yaşantılarının olduğunu, 158'i (%86,8) ise bu soruya hayır yanıtı vererek hiçbir travmatik yaşantılarının olmadığını belirtmişlerdir. Buna göre, katılımcıların birinci travmatik olayları arasında, anne/baba kaybı,

taciz/tecavüz, farklı kazalar, fiziksel şiddet gibi farklı travmatik olaylar yer almakta ve en çok ise 3 (%1,6) kişi ile baba kaybı olduğu görülmüştür. Katılımcılardan sadece 2 kişi ikinci travmatik olay olarak baba vefatı ve aile baskısı/erken evlendirilme yaşantılarından bahsetmişlerdir. İlk travmatik olayın gerçekleştiği dönemde katılımcıların yaşının 2.5 ile 20 arasında değiştiği ve yaş ortalamalarının 12.5 (SS=5.88) olduğu; ikinci travmatik olayın vuku bulunduğu dönemdeki yaşlarının da benzer şekilde 2.5 ile 20 yaş arasında değiştiği ve yaş ortalamalarının ise 18 (SS=7.07) olduğu görülmüştür.

3.1.2. Demografik Bilgiler İçin Yapılan Ki-Kare ve ANOVA Analizleri

Yukarıda da ifade edildiği gibi, yaş, cinsiyet gibi temel tanımlayıcı bilgilerin yanı sıra katılımcılara evliliklerine, ailelerine ve iş-sosyal yaşamlarına ilişkin de çeşitli sorular sorulmuş ve bu demografik değişkenlerden her bir hücre için kişi sayısı 5 ve üzeri olanlar ile evlilik sayısı arasında her hangi bir bağlantı olup olmadığını incelemek amacıyla ki-kare değerleri hesaplanmıştır. İzleyen adımda, yaş evlenme süresi değişkenlerinin niteliği dolayısıyla evlilik sayısına göre, katılımcıların yaşı ve evlilik süreleri anlamlı bir farklılık yaratıp, yaratmadığını incelemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Tablo 3.2. Evlilik Sayısına Göre Cinsiyet Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları

			Evlilik Sayısı			
			1.Evlilik	2.Evlilik	3 ve üzeri evlilik	Toplam
Cins.	Kadın	F	46	36	35	117
		%	39.3	30.8	29.9	100.0
	Erkek	F	15	24	24	63
		%	23.8	38.1	38.1	100.0
Toplam		F	61	60	59	180
		%	33.9	33.3	31.8	100,0

$\chi^2=4,40$, $sd=2$, $p>.05$

İlk olarak, cinsiyet ve evlilik sayısı arasında anlamlı bir bağlantı olup olmadığına bakılmıştır. Buna göre, birinci evliliğini yapanların %39,3'ü kadın, %23,8'i erkek, ikinci evliliğini yapanların %30,8'i kadın, %38,1'i erkek ve son olarak üç ve üzeri kez evlenenlerin %29,9'u kadın, %38,1'i erkektir. Yapılan ki-kare analizine göre, cinsiyet ile evlilik sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir bağlantı bulunamamıştır

Tablo 3.3. Evlilik Sayısına Göre Yaşanılan İl Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları

Yaş. İl	İst.	F	Evlilik Sayısı			Toplam
			1.Evlilik	2.Evlilik	3 ve üzeri evlilik	
		F	30	30	32	92
		%	32.6	32.6	34.8	100.0
	Ank.	F	15	15	14	44
		%	34.1	34.1	31.8	100.0
	İzmir	F	16	15	14	45
		%	35.6	33.3	31.1	100.0
Toplam		F	61	60	60	181
		%	33.7	33.1	33.1	100.0

$$\chi^2=0,25, sd=4, p>.05$$

Tablo 3.3.'den anlaşılacağı üzere, birinci evliliğini yapanların %32,6'sı İstanbul, %34,1'i Ankara ve %35,6'sı İzmir'de ikamet etmektedir. Diğer yandan ikinci evliliğini yapmış olanların %32,6'sının İstanbul, %34,1'inin Ankara ve %33,3'ünün İzmir'de yaşadıkları görülürken, bu değerler, üç ve üzeri kez evlenmiş kişiler için sırasıyla %34,8 İstanbul, %31,8 Ankara ve %31,1 ile İzmir olarak bulunmuştur. Yapılan ki-kare analizine göre, katılımcıların ikamet ettiği il ile evlilik sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir bağlantı bulunamamıştır.

Tablo 3.4. Evlilik Sayısına Göre Eğitim Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları

			Evlilik Sayısı			
			1.Evlilik	2.Evlilik	3 ve üzeri evlilik	Toplam
Eğit.	İlk.	F	18	9	11	38
		%	47.4	23.7	28.9	100.0
	Orta.	F	10	15	9	34
		%	29.4	44.1	26.5	100.0
	Lise	F	18	21	22	61
		%	29.5	34.4	36.1	100.0
	Üni.ve üstü	F	14	14	18	46
		%	30.4	30.4	39.1	100.0
Toplam		F	58	59	59	176
		%	32.95	33.52	33.52	100,0

$$\chi^2=6,46, \text{sd}=6, p>.05$$

Eğitim değişkenine bakıldığında, Tablo 3.4'ten de görülebileceği üzere, birinci evliliğini yapmış kişilerin %47,4'ü ilkokul, % 29,4'ü ortaokul, %29,5'i lise ve %30,4'ü yüksekokul/üniversite ve üstü (yüksek lisans/doktora) mezunudur. Diğer yandan ikinci evliliğini yapmış kişilerin, %23,7'sinin ilkokul, %44,1'inin ortaokul, % 34,4'ünün lise ve %30,4'ünün yüksekokul/üniversite ve üstü (yüksek lisans/doktora) eğitimine sahip olduğu bulunmuştur. Son olarak, üç ve üzeri kez evlenenlerin ise, %28,9'unun ilkokul, % 26,5'inin ortaokul, % 26,5'inin lise ve %39,1'inin yüksekokul/üniversite ve üstü (yüksek lisans/doktora) mezunu olduğu görülmüştür. Yapılan ki-kare analizine göre, katılımcıların eğitim durumu ile evlilik sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir bağlantı bulunamamıştır.

Tablo 3.5. Evlilik Sayısına Göre Şu Anki Evlilikte Çocuk Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları

			Evlilik Sayısı			
			1.Evlilik	2.Evlilik	3 ve üzeri evlilik	Toplam
Şu anki evli.	Evet	F	48	28	19	95
		%	50.5	29.5	20.0	100.0
Çocuk	Hayır	F	13	31	42	86
		%	15.1	36.0	48.8	100.0
Toplam		F	61	59	61	181
		%	33.7	32.6	33.7	100,0

$\chi^2=28,53$, $sd=2$, $p<.001$

Katılımcıların şu anki evliliklerinde çocukları olup, olmadığı ile evlilik sayısı arasındaki bağlantıya bakıldığında, ilk evliliklerini yapmış kişilerin %50,5'inin çocuğu varken, %15,1'inin ise olmadığı görülmüştür. İkinci evliliğini yapmış kişilerin %29,5'i çocuğunun olduğunu, %36'sı ise olmadığını belirtirken; üç ve üzeri kez evlenelerin %20'si bu soruya evet, %48,8'i ise hayır yanıtını vermiştir. Bu durum, katılımcıların mevcut evliliklerinde çocuk sahibi olmanın evlilik sayısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Nitekim yapılan ki-kare analizine göre, katılımcıların şu anki evliliklerinde çocuklarının olup, olmadığı değişkeni ile evlilik sayısı arasında istatistiksel açıdan .001 düzeyinde anlamlı bir bağlantı olduğu görülmüştür. Bir diğer ifade ile, birden fazla evliliği olanların çocuk sayısının, ilk evliliğini sürdürenlere göre daha düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.6. Evlilik Sayısına Göre Geçmiş Evlilikte Çocuk Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları

			Evlilik Sayısı		
			2.Evlilik	3 ve üzeri evlilik	Toplam
Geç. evli.	Evet	F	30	45	75
		%	40.0	60.0	100.0
Çocuk	Hayır	F	30	15	45
		%	66.7	33.3	100.0
Toplam		F	60	60	120
		%	50.0	50.0	100,0

$$\chi^2=8,00, sd=1, p<.01$$

Tablo 3.6.'dan anlaşılacağı üzere, ikinci evliliklerini yapmış kişilerin % 40,0'ının geçmiş evliliklerinden çocuğu varken, % 66,7'sinin ise yoktur. Buna karşın, üç ve üzeri kez evliliğini yapmış kişilerin, % 60,0'ının geçmiş evliliklerinden çocuğunun olduğu, % 33,3'ünün olmadığı görülmüştür. Bu durum, katılımcıların mevcut evliliklerinde çocuk sahibi olmanın evlilik sayısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3.7. Evlilik Sayısına Göre Uzun Süreli Arkadaşlar Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları

			Evlilik Sayısı			
			1.Evlilik	2.Evlilik	3 ve üzeri evlilik	Toplam
Uzun süreli ark.	Evet	F	41	40	43	124
		%	33.1	32.3	34.7	100.0
	Hayır	F	20	20	18	58
		%	34.5	34.5	31.0	100.0
Toplam		F	61	60	61	182
		%	33.5	33.0	33.5	100,0

$$\chi^2=0,24, sd=2, p>.05$$

Katılımcıların uzun süreli arkadaşlarının olup, olmadığı ile evlilik sayısı arasındaki bağlantıya bakıldığında, birinci evliliğini yapanların %33,1'i bu soruya evet, %34,5'i ise hayır yanıtını vermiştir. Diğer yandan, ikinci evliliğini yapanların %32,3'ünün uzun süreli arkadaşlarının olduğu, %34,5'inin olmadığı görülmüştür. Son olarak, üç ve üzeri kez evlenenlerin %34,7'sinin uzun süreli arkadaşları varken, %31'inin ise yoktur. Tablodan da anlaşılacağı üzere, uzun süreli arkadaşı olan ve olmayan kişilerin evlilik sayısının oranları birbirine yakındır. Nitekim, yapılan ki-kare analizine göre, katılımcıların uzun süreli arkadaşlarının varlığı ile evlilik sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir bağlantı bulunamamıştır.

Tablo 3.8. Evlilik Sayısına Göre Çocukluk Döneminde Travma Değişkeni İçin Yapılan Ki-Kare Analizi Sonuçları

			Evlilik Sayısı			
			1.Evlilik	2.Evlilik	3 ve üzeri evlilik	Toplam
Çoc. dön. trav.	Evet	F	7	6	10	23
		%	30.4	26.1	43.5	100.0
	Hayır	F	54	53	51	158
		%	34.2	33.5	32.3	100.0
Toplam		F	61	59	61	180
		%	33.7	32.6	33.7	100,0

$\chi^2=1,17$, $sd=2$, $p>.05$

Son olarak, demografik bilgi formundaki, katılımcıların çocukluk döneminde örseleyici bir yaşantının olup, olmaması sorusuna, birinci evliliğini yapmış kişilerin %30,4'ü evet, %34,2'si yanıtını vermişken; ikinci evliliğini yapmış kişilerin %26,1'inin çocukluk döneminde örseleyici yaşantılarının var olduğu, %33,5'inin olmadığı görülmüştür. Diğer yandan, üç ve üzeri evlilik yapmış kişilerin % 43,5'i bu soruya evet, % 32,3'ü ise hayır demiştir. Yapılan ki-kare analizine göre, katılımcıların çocukluk dönemi travma yaşantısı ile evlilik sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir bağlantı bulunamamıştır.

Tablo 3.9. Evlilik Sayısına Göre Yaş Değişkeni İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Yaş	Ort.	SS	Sd	F
1.Evlilik	43.13 _a	11.64	2,177	2.34
2.Evlilik	41.62 _a	9.25		
3 ve üzeri evlilik	45.51 _a	8.46		

a= $p > .05$

Tablo 3.9.'da katılımcıların evlilik sayısına göre, yaş değişkeni için yapılan ANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların evlilik sayısına göre, yaş değişkeni istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F_{(2,177)} = 2.34$, $p > .05$).

Tablo 3.10. Evlilik Sayısına Göre Evlenmeden Önceki En Uzun İlişki Süresi Değişkeni İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

İlişki Süresi	Ort.	SS	Sd	F
1.Evlilik	32.69 _a	21.34	2,131	1.11
2.Evlilik	25.04 _a	22.93		
3 ve üzeri evlilik	27.67 _a	23.84		

a= $p > .05$

Tablo 3.10.'da katılımcıların evlilik sayısına göre, evlenmeden önceki en uzun ilişki süresi değişkeni için yapılan ANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların evlilik sayısına göre, evlenmeden önceki en uzun ilişki süresi değişkeni istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F_{(2,131)} = 1.11$, $p > .05$).

3.2. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN, İLK VE İKİNCİ EVLİLİĞİNİ YAPMIŞ BİREYLERE GÖRE NESNE İLİŞKİLERİ, YANSITMACI ÖZDEŞLEŞİM, SAVUNMA MEKANİZMALARININ DÜZEYİ, İLİŞKİ DOYUMU VE PSİKOLOJİK BELİRTİLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Son olarak ise, ilk, ikinci ve üç ve üzeri evlilikler (seri evlilik), araştırmanın temel değişkenleri açısından ANOVA ve MANOVA analizleri ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 3.11. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Nesne İlişkileri Boyutunun Alt Ölçekleri İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	1.Evlilik		2.Evlilik		3 ve Üzeri Evlilik	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS
Yabancılaşma	6.90	4.54	7.31	4.90	11.67	7.83
Güvensiz Bağ.	5.60	3.39	6.63	3.50	8.93	4.12
Benmerkezcilik	4.60	2.62	5.43	2.57	7.63	3.60
Sosyal İz.	1.89	1.77	1.98	1.85	2.13	2.22

Not: Güvensiz Bağ: Güvensiz Bağlanma, Sosyal İz.: Sosyal İzolasyon

Tablo 3.11’de birinci, ikinci ve üç ve üzeri evlilik yapmış kişilerin Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Envanterinin (BORRTI) Nesne İlişkileri boyutunun alt ölçekleri için hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, üç ve üzeri evlilik yapanların ortalamaları tüm alt ölçeklerde birinci ve ikinci evliliğini yapmış kişilere göre daha yüksektir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı MANOVA ile incelenmiştir.

Tablo 3.12. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Nesne İlişkileri Boyutunun Alt Ölçekleri İçin Yapılan MANOVA Sonuçları

Değişkenler	Wilks' λ	Multivariate F	Sd	η^2	Univariate F	Sd	Univariate η^2
Nesne İl.	.67	9.79***	8,352	.18	-	-	-
Yabancılaşma	-	-	-	-	11.97***	2,179	.12
Güvensiz Bağ	-	-	-	-	13.09***	2,179	.13
Benmerkezcilik	-	-	-	-	17.04***	2,179	.16
Sosyal İz.	-	-	-	-	.24	2,179	.003

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 3.12.'de katılımcıların evlilik sayısına göre, Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Envanterinin (BORRTI) Nesne İlişkileri boyutunun alt ölçekleri için yapılan MANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların evlilik sayısına göre nesne ilişkileri alt boyutları istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık göstermektedir ($F_{(8,352)} = 9.79, p < .001$).

Alt boyutların hepsi ayrı ayrı incelendiğinde, sosyal izolasyon dışında diğer alt boyutların hepsinde anlamlı bir fark görülmüştür. Bir diğer ifade ile, yabancılaşma ($F(2,179) = 11.97, p < .001$), güvensiz bağlanma ($F(2,179) = 13.09, p < .001$) ve benmerkezcilik ($F(2,179) = 17.04, p < .001$) boyutlarında evlilik sayısına göre anlamlı bir farklılık kaydedilmiş ve bu kümülatif farklılığın hangi ikili gruplar arasında kaynaklandığını bulmak üzere Post-Hoc tekniklerden Tukey Testi yapılmıştır. Buna göre, yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt boyutunda, birinci evlilik ile üç ve üzeri evlilik yapan kişiler arasında, üç ve üzeri evlilik yapanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < .001$). Diğer yandan, birinci evlilik ile ikinci evlilikleri yapan bireyler arasında anlamlı bir farklılık görülmezken ($p > .05$), üç ve üzeri evlilik yapan bireylerin ikinci evlilikleri yapmış bireylere göre, yabancılaşma ($p < .001$), güvensiz bağlanma ($p < .01$) ve benmerkezcilik ($p < .001$) boyutlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

Tablo 3.13. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Gerçeği Değerlendirme Boyutunun Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	1.Evlilik		2.Evlilik		3 ve Üzeri Evlilik	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS
Ger. Boz.	5.19	3.93	6.34	5.15	7.82	4.63
Algı B.	5.38	2.80	5.78	2.81	7.67	3.23
Hal. Del.	2.73	2.90	3.20	3.40	3.91	3.21

Not: Ger. Boz.: Gerçekliğin Bozulması, Algıda B.: Algıların Belirsizliği, Hal. Del.: Halüsinasyon Delüzyon

Tablo 3.13'te birinci, ikinci ve üç ve üzeri evlilik yapmış kişilerin Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Envanterinin (BORRTI) Gerçeği Değerlendirme boyutunun alt ölçekleri için hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, üç ve üzeri evlilik yapanların ortalamaları tüm alt ölçeklerde birinci ve ikinci evliliğini yapmış kişilere göre daha yüksektir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını görmek için MANOVA yapılmıştır.

Tablo 3.14. Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin Gerçeği Değerlendirme Boyutunun Alt Ölçekleri İçin Yapılan MANOVA Sonuçları

Değişkenler	Wilks' λ	Multivariate F	Sd	η^2	Univariate F	Sd	Univariate η^2
Ger. Değ.	.87	4.16***	6,354	.07	-	-	-
Ger. Boz.	-	-	-	-	5.21**	2,179	.06
Algı. B.	-	-	-	-	10.45***	2,179	.11
Hal. Del.	-	-	-	-	2.13	2,179	.02

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 3.14.'de katılımcıların evlilik sayısına göre, Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Envanterinin (BORRTI) Gerçeği değerlendirme boyutunun alt boyutları için yapılan MANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların evlilik sayısına göre nesne ilişkileri alt boyutları istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık göstermektedir ($F_{(6,354)} = 4.16, p < .001$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere, alt boyutların hepsi ayrı ayrı incelendiğinde, halüsünasyon ve delüzyon alt boyutu dışında diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark görülmüştür. Bir diğer ifade ile, gerçekliğin bozulması ($F_{(2,179)}= 5.21, p<.01$) ve algıların belirsizliği ($F_{(2,179)}=10.45, p<.001$) boyutlarında evlilik sayısına göre anlamlı bir farklılık kaydedilmiş ve bu kümülatif farklılığın hangi ikili gruplar arasında kaynaklandığını bulmak üzere Post-Hoc tekniklerden Tukey Testi yapılmıştır.

Tukey Testi sonuçlarına göre, gerçekliğin bozulması alt ölçeğinde sadece, birinci evlilik ile üç ve üzeri evlilik yapan kişiler arasında, üç ve üzeri evlilik yapanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunurken ($p<.01$), algıların belirsizliği alt ölçeğinde ise, üç ve üzeri evlilik yapan bireylerin, hem birinci evliliklerini yapanlara göre ($p<.001$), hem de ikinci evliliklerini yapmış bireylere ($p<.01$) göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

Tablo 3.15. Paulson Gündelik Yaşam Envanteri Alt Ölçekleri İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	1.Evlilik		2.Evlilik		3 ve Üzeri Evlilik	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS
Z. Anne	5.26	3.29	5.95	2.85	8.08	3.89
İ. Anne	7.90	3.38	8.48	2.24	8.52	2.47
Z. Bebek	4.48	3.69	4.83	3.21	7.54	4.32
İ. Bebek	6.97	2.61	7.16	2.42	6.64	2.39
Dep. K.	7.55	2.52	7.80	2.03	5.37	4.33

Not: Z. Anne: Zulmedici Anneye Karşı Bebek, İ. Anne: İdeal Anneye Karşı Bebek, Z. Bebek: Zulmedici Bebeğe Karşı Anne, İ. Bebek: İdeal Bebeğe Karşı Anne, Dep. K.: Depresif Konum

Tablo 3.15'te birinci, ikinci ve üç ve üzeri evlilik yapmış kişilerin Paulson Gündelik Yaşam Envanteri'nin (PDLI) alt ölçekleri için yapılan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmektedir. Aşağıda, evlilik sayısına göre, bu alt ölçekler bazında ortalamalar arası istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını görmek için MANOVA yapılmıştır.

Tablo 3.16. Paulson Gündelik Yaşam Envanteri Alt Ölçekleri İçin Yapılan MANOVA Sonuçları

Değişkenler	Wilks' λ	Multivariate F	Sd	η^2	Univariate F	Sd	Univariate η^2
Yan. Öz.	.82	3.63***	10, 350	.09	-	-	-
Z. Anne	-	-	-	-	11.58***	2,179	.12
İ. Anne	-	-	-	-	1.30	2,179	.01
Z. Bebek	-	-	-	-	12.00***	2,179	.12
İ. Bebek	-	-	-	-	.69	2,179	.01
Dep. K.	-	-	-	-	11.05***	2,179	.11

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 3.16'da katılımcıların evlilik sayısına göre, eşler arasındaki yansıtmacı özdeşleşimi ölçen Paulson Gündelik Yaşam Envanteri'nin (PDLI) alt ölçekleri için yapılan MANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların evlilik sayısına göre, PDLI alt boyutları istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık göstermektedir ($F_{(10,350)} = 3.63, p < .001$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere, alt boyutların hepsi ayrı ayrı incelendiğinde, ideal anne ve ideal bebek alt boyutları dışında diğer üç alt boyutta evlilik sayısına göre anlamlı bir fark görülmüştür. Buna göre, zulmedici anne ($F_{(2,179)} = 11.58, p < .001$), zulmedici bebek ($F_{(2,179)} = 12.00, p < .001$) ve depresif konum ($F_{(2,179)} = 11.05, p < .001$) boyutlarında evlilik sayısına göre anlamlı bir farklılık kaydedilmiş ve bu kümülatif farklılığın hangi ikili gruplar arasında kaynaklandığını bulmak üzere Post-Hoc tekniklerden Tukey Testi yapılmıştır. Buna göre, zulmedici anne ve zulmedici bebek alt boyutlarında, üç ve üzeri evlilik yapan bireylerin, hem birinci evliliklerini yapanlara göre ($p < .001, p < .001$), hem de ikinci evliliklerini yapmış bireylere ($p < .01, p < .001$) göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Buna karşın depresif konum alt boyutunda ise, tablodan da görülebileceği üzere, durum tersinedir. Bir diğer ifade ile birinci ve ikinci evliliğini yapmış bireylerin, üç ve üzeri evlilik yapmış kişilere göre depresif konum alt boyutundan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puan aldıkları rapor edilmektedir ($p < .01, p < .001$).

Tablo 3.17. Savunma Biçimleri Testi Alt Boyutları İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	1.Evlilik		2.Evlilik		3 ve Üzeri Evlilik	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS
Olgun S.	41.36	11.11	44.70	10.28	41.89	13.19
Nevrotik S.	38.67	9.01	44.10	10.81	43.57	11.44
İlkel S.	100.58	31.61	109.12	34.18	122.32	37.02

Not: Olgun S.: Olgun Savunmalar, Nevrotik S.: Nevrotik Savunmalar, İlkel S.: İlkel Savunmalar

Tablo 3.17’de birinci, ikinci ve üç ve üzeri evlilik yapan kişilerin Savunma Biçimleri Testi alt boyutları için hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmektedir. Buna göre, birinci evliliğini yapmış kişilerin alt boyut ortalamaları ikinci ve üç ve üzeri evliliğini yapmış kişilere göre daha düşük bulunmuş ve bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı MANOVA incelenmiştir.

Tablo 3.18. Savunma Biçimleri Testi Alt Boyutları İçin Yapılan MANOVA Sonuçları

Değişkenler	Wilks’ λ	Multivariate F	Sd	η^2	Univariate F	Sd	Univariate η^2
Sav. Biç.	.90	3.34**	6,354	.05	-	-	-
Olgun S.	-	-	-	-	1.45	2,179	.02
Nevrotik S.	-	-	-	-	4.98**	2,179	.05
İlkel S.	-	-	-	-	6.20**	2,179	.07

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 3.18’de, katılımcıların evlilik sayısına göre, Savunma Biçimleri Testi (SBT-40) alt boyutları için yapılan MANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların evlilik sayısına göre nesne ilişkileri alt boyutları istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık göstermektedir ($F_{(6,354)} = 3.34, p < .01$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere, alt boyutların hepsi ayrı ayrı incelendiğinde, olgun savunmalar dışında diğer iki boyutta evlilik sayısına göre anlamlı bir fark görülmüştür. Bir diğer ifade ile, nevrotik savunmalar ($F_{(2,179)} = 4.98, p < .01$) ve ilkel savunmalar ($F_{(2,179)} = 6.20, p < .01$) evlilik sayısına göre anlamlı bir farklılık kaydedilmiş ve bu

kümülatif farklılığın hangi ikili gruplar arasında kaynaklandığını bulmak üzere Post-Hoc tekniklerden Tukey Testi yapılmıştır.

Tukey Testi sonuçlarına göre, nevrotik savunmalar alt boyutunda, hem ikinci evliliğini yapmış bireyler, hem de üç ve üzeri kez evlilik yapmış bireyler, birinci evliliğini yapmış kişilere göre istatistiksel olarak daha yüksek puan almışlardır ($p<.05$, $p<.05$). Diğer yandan, ilkel savunmalar alt boyutunda ise sadece birinci evliliğini yapmış ve üç ve üzeri kez evlilik yapmış kişiler arasında anlamlı bir farklılık görülmüş ve bu fark, üç ve üzeri kez evlilik yapmış bireylerin lehine bulunmuştur ($p<.01$).

Tablo 3.19. Semptom Değerlendirme Ölçeği Endeks Puanları İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	1.Evlilik		2.Evlilik		3 ve Üzeri Evlilik	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS
GBD	96.93	33.49	96.29	35.27	104.67	32.65
PBT	78.64	44.75	77.94	45.96	88.76	42.80

Not: GBD: Genel Belirti Düzeyi, PST: Pozitif Belirti Toplamı

Tablo 3.19’da birinci, ikinci ve üç ve üzeri evlilik yapmış kişilerin Semptom Değerlendirme Ölçeği endeks puanları için hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, üç ve üzeri evlilik yapanların ortalamaları her iki endek puanda da birinci ve ikinci evliliğini yapmış kişilere göre daha yüksek bulunmuş ve bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını görmek için MANOVA yapılmıştır.

Tablo 3.20. Semptom Değerlendirme Ölçeği Endeks Puanları İçin Yapılan MANOVA Sonuçları

Değişkenler	Wilks’ λ	Multivariate F	Sd	η^2	Univariate F	Sd	Univariate η^2
Psi. Sem.	.99	.58	4,356	.01	-	-	-
GBD	-	-	-	-	1.16	2,179	.01
PBT	-	-	-	-	1.12	2,179	.01

* $p <.05$, ** $p <.01$, *** $p <.001$

Tablo 3.20’de, katılımcıların evlilik sayısına göre, Semptom Değerlendirme Ölçeğinin (SA-45), Genel Belirti Düzeyi (GBD) ve Pozitif Belirti Toplamı (PBT) endeks puanları için yapılan MANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere, evlilik sayısına göre, katılımcıların SA-45’in endeks puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F_{(4,356)} = .58, p > .05$).

Tablo 3.21. Evlilik Sayısına Göre İlişki Doyumu İçin Yapılan Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

İlişki Doyumu	Ort	SS	Sd	F
1.Evlilik	29.39	5.52	2,179	12.08***
2.Evlilik	29.87	4.60		
3 ve üzeri evlilik	25.21	6.85		

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 3.21’de katılımcıların evlilik sayısına göre, İlişki Doyumu Ölçeği için yapılan ANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların evlilik sayısına göre, ilişki doyumu istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık göstermektedir ($F_{(2,179)} = 12.08, p < .001$). Bu kümülatif farklılığın hangi ikili gruplar arasında kaynaklandığını bulmak için Tukey Testi yapılmıştır. Buna göre, üç ve üzeri evlilik yapanların, hem birinci evliliğini yapmış, hem de ikinci evliliğini yapmış bireylere göre, ilişki doyum puanları istatistiksel olarak anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ($p < .001, p < .001$).

3.3. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN İLİŞKİ DOYUMUNU YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN İNCELENMESİ

Aşağıda seri evlenenlerin ilişki doyumu MANOVA sonuçlarında anlamlı çıkan değişkenlerin hiyerarşik olarak atanmasına dayalı regresyon analizi yer almaktadır. Ancak bunun öncesinde, ilgili değişkenler ve ilişki doyumu arasındaki korelasyonlara bakılmıştır (bkz. Tablo Ek 8.2). Buna göre, seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumu ile zulmedici anneye karşı bebek, zulmedici bebeğe karşı anne, algıların belirsizliği, yabancılaşma, güvensiz bağlanma, benmerkezcilik alt ölçekleri ile negatif, depresif konum alt ölçeği ile ise pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler kaydedilmiştir.

Tablo 3.22. Seri Evlilik Yapan Bireylerin İlişki Doyumuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	Adım	R ²	R ² Değişim	Beta	r (kısmi)
Zulm. B.	1	.38	.38***	-.34*	-.30
Nev S.	2	.45	.07**	.24**	.34
Ger. Boz.	3	.49	.04*	.30**	.38
Güv. Bağ.	4	.59	.10***	-.55***	-.45

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Not: Zulmi B.: Zulmedici Bebeğe Karşı Anne, Nev. S.: Nevrotik Savunmalar, Ger. Boz.: Gerçekliğin Bozulması, Güvenli Bağ.: Güvenli Bağlanma

Tablo 3.22.'de, analizin birinci adımında, yansıtmacı özdeşleşim değişkeninin zulmedici bebeğe karşı anne, zulmedici anneye karşı bebek, depresif konum alt ölçekleri analize dahil edilmiş ve bunların içerisinde ilişki doyumunu en iyi yordayan faktörün zulmedici bebeğe karşı anne alt ölçeği olduğu görülmektedir ($R=.62$, $R^2=.38$, $F_{(1,59)}=36.58$, $p < .001$). Tablodan da görülebileceği üzere, zulmedici bebeğe karşı anne değişkeni seri evlenenlerin ilişki doyumundaki varyansın %38'ini yordamaktadır.

İkinci adımda, denkleme giren nevrotik savunmalar ve ilkel savunmalar alt ölçeklerinden nevrotik savunmaların en iyi yordayıcı olduğu gözlenmekte ve nevrotik savunmalar değişkeni, pozitif yönde bağımlı değişkendeki varyansın %7'sini açıklayabilmektedir ($R=.67$, $R^2=.45$, $F_{(1,58)}=7.08$, $p < .01$).

Üçüncü adımda, algıların belirsizliği ve gerçekliğin bozulması alt ölçekleri analize sokulmuş ve gerçekliğin bozulmasının ilişki doyumundaki varyansın %4'ünü pozitif yönde en iyi yordadığı sonucu ortaya çıkmaktadır ($R=.70$, $R^2=.49$, $F_{(1,57)}=4.16$, $p < .05$).

Analizin son adımında ise, nesne ilişkileri değişkeninin yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt ölçekleri analize dahil edilmiş ve bunların içerisinde en iyi güvensiz bağlanma alt ölçeğinin seri evlenenlerin ilişki doyumunu negatif yönde yordadığı ve bağımlı değişkenindeki varyansın %10'unu açıklayabildiği görülmektedir ($R=.77$, $R^2=.59$, $F_{(1,56)}=13.97$, $p < .001$).

Son olarak, tablodan da anlaşılacağı üzere, tüm değişkenler birlikte ele alındığında ise, seri evlenenlerin ilişki doyumunu söz konusu olduğunda, açıklanan toplam varyans artarak %59'a kadar çıkmaktadır.

4. TARTIŞMA

Bu doktora tezi çalışmasında, seri evlilik yapan bireyler, bir ve ikinci evliliğini yapmış bireylere göre, nesne ilişkileri, yansıtmacı özdeşleşim, savunma mekanizmalarının düzeyi, psikolojik belirtiler ve ilişki doyumu açısından karşılaştırılmıştır. Bu bölümde, çalışmanın hipotezlerine ilişkin bulgular aşağıda sırasıyla alt başlıklar halinde tartışılmıştır.

4.1. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ANALİZLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formunda yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi temel tanımlayıcı bilgilerin yanı sıra katılımcılara, evliliklerine, ailelerine ve iş-sosyal yaşamlarına ilişkin de çeşitli sorular sorulmuş ve ilk aşamada, her bir değişken için ayrı ayrı betimleyici istatistiklere yer verilmiştir.

İkinci aşamada ise, evlilik sayısı ile demografik değişkenler arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, evlilik sayısı ile şu anki ve geçmiş evliliklerde çocuklarının olup olmaması değişkenleri ile istatistiksel açıdan anlamlı bir bağ olduğu görülürken, diğer değişkenlerle anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

Seri evlilikle ilgili araştırmalar, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve geçmiş evlilikten çocuk olup, olmaması gibi betimleyici değişkenleri içermektedir.

Cinsiyet söz konusu olduğunda, araştırmalar, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek oranda yeniden evlendiklerini göstermekte (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; South, 1991; Spainer ve Glick, 1980) ancak bu tez çalışmasının sonuçları, cinsiyet ile evlilik sayısı arasında anlamlı bir bağ olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, ülkemizde hâlâ, özellikle de kadının boşanmasına dair olumsuz algı görece sürmekte ve buna paralel olarak da boşanmış kişilerin yeniden evlenme ile ilgili daha fazla tereddüt edebilecekleri düşünülmektedir (Arıkan, 1990; Bir-Aktürk ve Fışıloğlu, 2009; Kavas, 2010). Bu noktada, araştırma örnekleminde cinsiyet sayısının dengelenmemiş olmasının da etkisinin olabileceği tahmin edilmektedir. Şöyle ki, araştırma örnekleminin %65'ini kadın, %35'ini ise erkekler oluşturmaktadır. Bu oranlar evlilik

sayısına göre kategorize edildiğinde, her ne kadar kadınların oranı evlilik sayısı arttıkça azalmakta, erkeklerin oranı evlilik sayısı arttıkça yükselmekte ise de, bu farklılık istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde bulunamamıştır.

Giriş kısmında da belirtildiği gibi, alanyazına bakıldığında, yeniden evlenmede yaş faktörünün oldukça önemli bir yer tuttuğu görülmekte (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; Spanier ve Glick, 1980; Koo ve Suchindran, 1980; Teachman ve Heckert, 1985; Thornton, 1977) ve bu araştırmalar, yaş ilerledikçe yeniden evlenme oranının düştüğüne işaret etmektedir (Bramlet ve Mosher, 2001; Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; Kreider, 2006; Spanier ve Glick, 1980). Bu tez çalışmasında ise, evlilik sayısına göre katılımcıların yaşlarının değişmediği gözlenmektedir.

Bu çalışma kapsamında, eğitim ve gelir durumu değişkenlerine bakıldığında, eğitim ile evlilik sayısı değişkeni arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunamamış, gelir düzeyi değişkeni ile ise tüm kategorilerdeki hücre sayısı yeterli olmadığı için Ki-Kare analizi yapılamamıştır. Bu alanda yapılan araştırmalarda ise bu çalışmanın sonuçlarının aksine, eğitim ve gelir düzeyi değişkenleri yeniden evlenmede önemli gibi gözükmektedir. Özellikle de cinsiyet değişkenine göre yapılan çalışmalar ilginç ve çelişkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Bazı çalışmalara göre, erkeklerin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça yeniden evlenme oranı da artarken, beklenenin aksine kadınların yeniden evlenme ihtimali düşmektedir. Bu durum, kadınların eğitim ve gelir düzeyi arttıkça, karşı cinse dair daha seçici olduğu ancak buna karşın huninin ağız giderek daraldığı için kendilerine uygun eşi bulup yeniden evlenme ihtimallerinin düşmesine bağlanmaktadır (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990). Diğer yandan, bekleneceği üzere, kadının ekonomik bağımsızlığının olması ve bağlantılı olarak eğitim düzeyinin artması ile boşanma oranı arasında paralellik gösteren çalışmalar da vardır. Örneğin, U.S Census Bureau'nun verileri kullanılarak yapılan bir çalışmada, liseli kadınların daha çok evli kalmayı tercih ettikleri, boşanmanın ise daha çok üniversite mezunu kadınlarda görüldüğü belirtilmektedir (Spanier ve Glick, 1980).

Son olarak geçmiş ve şu anki evlilikte çocuk olup olmamasına bakılmış ve sonuçlar, evlilik sayısı arttıkça şu anki evlilikte çocuk olma ihtimalinin azaldığına, diğer yandan ikinci evliliklere göre, üç ve üzeri evlilik yapan kişilerin belirgin bir şekilde daha

fazlasının geçmiş evlilikten çocuğu olduğuna işaret etmektedir. Alanyazına bakıldığında, yeniden evlenme ve çocuk sahibi olma yönündeki betimleyici çalışmalar, daha çok çocuğun yeniden evlenmeye etkisi şeklindedir. Buna göre, araştırmalar, geçmiş evlilikten çocuk sahip olmanın her iki cinsiyet için de ama özellikle kadınlarda yeniden evlenmeyi olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Becker, Landis ve Micheal, 1977; Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990; Coleman, Ganong ve Fine, 2000; Spainer ve Glick, 1980). Bu tez çalışması ise, doğrudan geçmiş evlilikten çocuk sahibi olup olmamanın yeniden evlenmeye etkisini göstermekten ziyade seri evlenenlerin üçüncü evliliğe kadar çocuk sahibi olmaya devam ettiklerini ancak üçüncü evlilikten sonra çocuk sahibi olma oranlarının düştüğü sonucunu ortaya koymaktadır. Bu durum, kişilerin evliliğe dair yatırımı ile ilgili olabileceği gibi yaş ve doğurganlık faktörü ile de ilgili görülmektedir.

Sonuç olarak, demografik değişkenlerin büyük bir kısmı ile örneklem sayısının sınırlılığı dolayısıyla ile karşılaştırma analizi yapılamamış, analizi yapılan sınırlı sayıdaki değişkende de geçmiş ve şu anki evlilikten çocuk sahibi olup, olmama değişkenleri hariç, alanyazının aksine yeniden evlenmede anlamlı bir farklılık ortaya koymamaktadır. Bu sonuç, Alpenfels'in (1970) seri evliliğin bugün her sosyal sınıftan, her iki cinsten ve tüm yaşlarda kaçınılmaz bir şekilde giderek artan bir durum olduğuna dair tespitini destekler niteliktedir. Diğer yandan, bu durum, örneklem sayısının kısıtlılığından kaynaklanabileceği gibi, daha önce de ifade edildiği gibi, seri evliliğin yeniden evlenme içerisinde özel bir alt grubu yansıttığı unutulmamalı ve yeniden evlenme alanyazının daha çok ikinci evliliğe yönelik olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Dolayısıyla ilgili alanyazın ve bu tez çalışmasının sonuçlarının bu bağlamda ele alınması önemlidir ve özel olarak seri evlilikle ilgili çalışmaların daha doğru bir karşılaştırma imkânı sunacağı düşünülmektedir.

4.2. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN, İLK VE İKİNCİ EVLİLİĞİNİ YAPMIŞ BİREYLERE GÖRE NESNE İLİŞKİLERİ, YANSITMACI ÖZDEŞLEŞİM, SAVUNMA MEKANİZMALARININ DÜZEYİ, PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE İLİŞKİ DOYUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Demografik değişkenlere ilişkin analizlerin ardından, seri evlilik ile birinci ve ikinci evliliğini yapmış bireylerin araştırmanın ana değişkenleri açısından karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Aşağıda, her bir değişken için ayrı ayrı bu analizlerden elde edilen bulgulara yönelik değerlendirmeler sunulmuştur.

4.2.1. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Nesne İlişkileri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Yukarıda da ifade edildiği gibi, araştırmada nesne ilişkilerini ölçmek üzere Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, nesne ilişkileri ve gerçeği değerlendirme olmak üzere iki global boyuttan oluşmakta ve her iki boyut da kendi içerisinde alt ölçeklere ayrılmaktadır.

Araştırma sonuçları, nesne ilişkilerinin yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt boyutlarında, üç ve üzeri evlilik yapan bireylerin, birinci ve ikinci evliliğini yapmış bireylere göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puan aldığını göstermektedir.

BORRTI yorumlama kitapçığına (Bell, 1995) göre, nesne ilişkilerinden yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezciliğin birlikte yükseldiği profillerde çoğunlukla yabancılaşma en çok yükselmeye sahiptir ve böyle bir profil, ilişkilerde boşluk, şiddetli kopukluk, terkedilmeye, yutulmaya ve istismar edilmeye dair derin bir korku ile karakterizedir. Ayrıca, bu kişilerin ilişkilerde güçlü karşılanmamış bağımlılık arzuları vardır ve diğerlerine karşı katı, keskin ve zıt tutumlar sergilerler. Buna göre, bu üçlü yükselmenin görüldüğü profildeki kişilerde antisosyal, borderline (sınır), narsisistik veya bağımlı kişilik özellikleri dikkati çekmektedir.

Nitekim psikanalitik sınıflandırmaya göre, gelişimsel olarak nevrotik, borderline ve psikotik olmak üzere üç tip kişilik örgütlenmesi bulunmakta ve borderline kişilik örgütlenmesine sahip hastalar, narsisistik, antisosyal vs özellikler göstermektedir (McWilliams, 1994). Buna ek olarak, BORRTI'nin geçerlik analizleri kapsamında, borderline kişilik bozukluğu olan hastalarla yapılan çalışmalarda, başta yabancılaşma alt ölçeği olmak üzere, nesne ilişkilerinin bu üç alt boyutunda birlikte yükselme olduğu görülmekte (Bell, Billington, Cicchetti ve Gibbons, 1988) ve sonuç olarak, böyle bir profil, kuvvetle, borderline kişilik örüntüsünü düşündürmektedir.

Yukarıdaki tanıma paralel olarak, duygusal dalgalanmalar, dürtüsel eyleme dökmeler, kontrol dışı aşırı davranışlar, afektif ve dürtü güdümlü şiddet eğilimi borderline kişilik örgütlenmesi olan hastaların temel özelliklerini yansıtmaktadır. Aslında bu hastaların yaşamları, özellikle de psikotik örgütlenmesi olan hastalarla karşılaştırıldığında, çok daha istikrarlı ve düzenlidir. Buna karşın, bu hastalar için, nesne sürekliliğine ve nesnenin niteliğine bakıldığında, bir şey “ya vardır, ya yoktur”, “ya tümünden iyidir, ya tümünden kötüdür” şeklinde uç değerlendirmeler kendini göstermektedir. Yani, nesne iyi ve kötü yanları ile aşırı bir biçimde kutuplaştırılmaktadır (Figueiredo, 2006). Bu bölme, Klein'in (1946) da dediği gibi, “aşk ve nefretin yarığdır” ve bu kişiler romantik ilişkilerinde de oldukça güçlük yaşarlar. Dolayısıyla, bu hastaların diğerlerini gerçekçi bir şekilde değerlendirme ve sağduyulu bir şekilde empati gösterme kapasiteleri oldukça sınırlıdır ve yakın, derinlikli ilişkiler geliştiremezler; aksine ilişkileri duygulardan uzak, oldukça yüzeysel ilişkilerdir (Kenberg, 1971).

Nitekim Frisch ve Frisch-Desmarez'in (2010) klinik uygulamalarına göre, bazı çiftler, görünürde duygusal ilişkiler yaşayıp, çift gibi görünseler de, birkaç aylık iyilik halinden sonra, çiftle ilgili her şeye saldırmaya başlamaktadır. Bu kişiler, ilişkinin başında, çift olmaya ve yeni ilişkiye dair çok istekli olduklarını ancak kısa bir süre sonra bu isteğin yerini güçlü bir yıkma arzusunun almaya başladığını dile getirmektedirler. Yazarlar, bu gibi hastaların patolojik nesne ilişkilerinin olduğunu, çifti ve içsel bir nesne olarak çifti çarpıtılmış bir şekilde algıladıklarını belirtmektedirler. Buna ek olarak, bu hastalar, ilişkilerde, ayrılıklara dramatik bir şekilde tepki veren, diğeri ile ilişkiyi hem çok arzulayan hem de bundan epey örselenen, her türlü bağlanma ya da bağımlılık fikrini reddeden ve ilişkide eşlerini ve

aralarındaki duygusal bağı inkâr etmeyi yeğleyen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da, duygusal yaşamlarının içi, ya önce büyük bir arzu ile bir olmayı istedikleri, kısa bir süre sonra ise bir an önce ilişkiden çıkmayı arzu ettikleri art arda farklı eşlerle ya da aynı eşle sık ayrılıklarla kendini gösteren tutkulu ancak kaotik ilişkiler silsilesiyle doludur. Bu durum seri evlilik yapan kişileri akla getirmekte ve alanyazına bakıldığında, yazarların bahsettiği olgularla oldukça örtüşen bir profil ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde, seri evlilik yapanların, dürtüsellik, olgun olmama (ilkellik), sosyal uyumsuzluk gibi belli kişilik özelliklerine sahip olabileceği ve bu kişilerin evliliklerinde işlevsel olmayan tutum ve davranışları sürekli olarak tekrar ettikleri gözlenmektedir. Nitekim seri evlenenlerin, her seferinde kendilerine uygun olmayan benzer eşler seçerek aynı ilişkiyel çatışmaları yaşadıkları ve sonuçta, evlilik ile boşanma arasında içinden çıkılmaz bir döngünün oluştuğu ilişkiyel tekrarlar içerisine girdikleri gözlenmektedir (Brody, Neubbaum ve Forehand, 1988). Bir diğer ifade ile seri evlilik yapanların patolojik nesne ilişkilerinin olduğu ve bir tür yineleme zorlantısı içerisinde, benzer eşler ve benzer ilişkiler ağı içerisinde bu patolojik örüntüyü devam ettirdikleri düşünülmektedir.

Bu noktada yaşamın ilk yıllarındaki deneyimlerin belirleyiciliğine dikkat çeken Kernberg (1991), bir yandan erken dönem baskın patolojik ebeveyn ilişkilerini tamir etme arzusunun, diğer yandan karşılanmamış saldırgan ve intikamcı ihtiyaçların tekrar edilmesi durumunun dayanılmaz cazibesinin yarattığı çelişkiye atıfta bulunmakta ve tüm bunların aşk ilişkisinde yeniden sahnelendiğini ifade etmektedir. Buna göre, yansıtmacı özdeşleşim yoluyla, her bir eş, partnerinde, geçmiş Oidipus nitelikli ve/veya Oidipus öncesi nitelikli çatışmalı nesneye ilişkin özellikleri tetiklemekte ve nihayetinde, bilinçdışı, eşlerin kendi patolojik nesne ilişkilerine karşılık gelecek şekilde birbirini tamamlaması, ilişkinin devamını sağlamaktadır. Kernberg'ün (1991) "paylaşılan delilik" olarak tanımladığı bu gibi ilişkiler, hem oldukça rahatsız edici, hem de aynı zamanda oldukça heyecan verici olabilmekte ve böylece, geçmiş hikâye sürekli olarak kendini tekrar etmektedir. Bu tekrar şüphesiz, gelişmiş güzel bir tekrardan ziyade erken dönem ebeveynlerle kurulan ilişkinin neticesinde içselleştirilmiş nesne ilişkilerini temsil etmektedir.

Daha önce aktarıldığı üzere, anne ve babanın, çocuğun ruhsal gelişiminde aldığı rol açıktır. Frisch ve Frisch-Desmarez'e (2010) göre, çocuk, gelişimsel süreç içerisinde, sadece anne ve babayı ayrı ayrı içselleştirmez; aynı zamanda bir çift olarak da ebeveynlerini içselleştirmektedir. Temel bakım veren anne ve anne ile çocuk arasındaki aracı olarak baba, farklı birer içsel nesne olarak içselleştirildiği gibi yazarların "içsel çift"⁵ adını verdikleri ebeveyn çifti de farklı içsel nesne biçimleri olarak içselleştirilmekte ve bu içsel çift, anne artı baba toplamından başka bir şeye denk gelmektedir. Bu bağlamda, yukarıda bahsi geçen borderline kişilik bozukluğu olan hastalar, yazarlara göre, ebeveynlerine iyi ya da kötü nesne olarak, birbirinin tersi şeklinde yatırım yapmaktadır. Bir diğer ifade ile Oidipus nitelikli dönemin cinsiyete göre yapılan yatırımının yerini, Oidipus öncesi saplanmanın olduğu bu hastalarda, iyi/ideal veya kötü/zulmedici nitelikler almaktadır. Dolayısıyla, bu kişilerin anne ve babalarını kısmi nesne olarak içselleştirdikleri ve biri ölküleştirilirken, diğerinin değersizleştirildiği ve bu şekilde salt anne ya da baba nesnesi değil, "içsel çift" olarak ebeveyn çiftine dair çarpıtılmış içsel imgelerinin olduğu görülmektedir ki, bu aynı zamanda gerçekliğin, özünde korunmakla birlikte bir miktar bozulmaya uğradığı anlamına gelmektedir. Bu durum nesne ilişkileri ile gerçeği değerlendirme arasındaki bağı da ortaya koyar niteliktedir.

Nitekim araştırmaya konu olan değişkenlerden, nesne ilişkilerinin yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt ölçeklerindeki bu yükselmeye, çoğu kez, gerçeği değerlendirme boyutunun gerçekliğin bozulması ve/veya algıların belirsizliği alt ölçekleri de eşlik ettiği belirtilmektedir (Bell, 1995). Buna paralel olarak, bu araştırmanın gerçeği değerlendirme boyutuna ilişkin bulguları alanyazını destekler niteliktedir. Buna göre, nesne ilişkilerinin yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt ölçeklerinin belirgin bir şekilde daha yüksek çıktığı seri evlilik yapan kişilerde, gerçeği değerlendirme boyutunun gerçekliğin bozulması ve algıların belirsizliği alt ölçeklerinde de anlamlı bir yükselme dikkati çekmektedir. Daha detaylı bir şekilde ifade etmek gerekirse, sonuçlar, gerçekliğin bozulması alt ölçeğinde sadece, birinci evlilik ile üç ve üzeri evlilik yapan kişiler arasında, üç ve üzeri evlilik

⁵ Frisch ve Frisch-Desmarez'in makalesinden yapılan alıntılarda tırnak içerisinde aktarılan kavramlar, yazarların belirtilen makalesinin Şeyda Sunar Postacı tarafından 2011 Uluslararası Psikanaliz Yıllığı için yapılan Türkçe çevirisinden alınmış ve kaynakçada belirtilmiştir.

yapanlar lehine anlamlı bir farklılık olduğunu gösterirken, alguların belirsizliği alt ölçeğinde ise, hem birinci evliliklerini yapanlara göre, hem de ikinci evliliklerini yapmış bireylere göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puan aldıklarını ortaya koymaktadır.

Bu durum, üç ve üzeri evlilik yapan seri evlilerin borderline bir örgütlenmeye sahip olabileceği varsayımını daha da güçlendirmektedir. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi, nesne ilişkilerindeki bu üçlü yükselmeye genellikle gerçekliğin bozulması ve/veya alguların belirsizliği alt ölçeklerinin de eşlik ettiği belirtilmektedir. Buna göre, bu profile gerçekliğin bozulması alt ölçeğindeki yükselme eşlik ediyorsa, gerçeklikte bozulmalar, madde bağımlılığı, paranoid ve depresif inançlar, disosiyatif yaşantılar veya gerçeklikten kısa süreli kopukluklar gözlenebilir. Diğer yandan, algıda belirsizliğin nesne ilişkilerinin yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt ölçeklerindeki yükselmeyle birlikte seyrettiği bir tabloda ise, gerek kendi duygularını, gerekse diğerlerinin duygularını anlamlandırmada yoğun çiftedeğerlilik ve konfüzyon belirgindir ve kişilik bölünmesine dair yoğun korkular klinik tablonun bir parçasıdır (Bell, 1995). Nitekim borderline hastalar, gerçek ile düşlemi, iç dünya ile dış dünyayı ayırt edebilir. Buna karşın, yoğun stres altında, aşırı öfkeli ve saldırgan olduklarında, içe çekilme hallerinde, hatta yoğun depresif zamanlarında gerçeklik korunmakla beraber, algıda çeşitli çarpıklıklar, gerçeği değerlendirmede çeşitli bozulmalar görülebilir (Figueiredo, 2006).

Aslında, BORRTI'nin gerçeği değerlendirme boyutu ile ilgili yapılan çalışmalarda, borderline kişilik bozukluğu olan hastaların her üç yani gerçekliğin bozulması, alguların belirsizliği ile halüsinasyon ve delüzyon alt ölçeklerinde yükselme olabileceğini ancak başta alguların belirsizliği olmak üzere, tanı için özellikle de gerçekliğin bozulması ve/veya alguların belirsizliği alt ölçeklerinde belirgin bir yükselmenin olması gerektiği ifade edilmektedir. Daha da ötesinde, borderline kişilik bozukluğu olan hastalarda gerçeklik korunduğu için, halüsinasyon ve delüzyon alt ölçeğinde belirgin bir yükselme beklenmediğinin bu alt ölçeğin psikotik durumlarda belirleyici olduğunun altı çizilmektedir (Bell, 1995).

Yukarıdaki paragraftan da anlaşılacağı gibi, psikopatolojinin sınıflandırılmasında gerçeği değerlendirme yetisi önemli bir yer tutmaktadır. Buna en iyi örnek, Nesne İlişkileri Kuramı'nın önemli isimlerinden Kernberg'den gelir. Kernberg'e (1967, 1971) göre, gerçeklik ile bağ, nevrotik, borderline ve psikotik hastaları ayırt etmekte kilit bir roldedir. Buna göre, psikotik örgütlenmeye sahip hastalardaki en büyük problem, benlik gelişimi ve gerçeği değerlendirme yetisi ile ilgilidir. Şöyle ki, bu hastaların, kendilik ve nesne imgeleri birbirinden ayrışmamıştır, benlik sınırları oluşmamıştır. Bununla bağlantılı olarak da, gerçeklikle bağlantıları kopmuştur. Buna karşın, borderline örgütlenmeye sahip hastaların benlikleri psikotik hastalardan daha bütünlüklüdür ve psikotik hastalara göre, kendilik ve nesne imgeleri daha ayrışmıştır. Ayrıca, borderline örgütlenmeye sahip hastaların, yakın ilişkiler ve gerçeği değerlendirme alanları dışında benlik sınırları gelişmiştir. Diğer yandan, gerçeklik korunmakla beraber, gerçeği değerlendirmede bozulmalar, algıda çeşitli çarpıklıklar sıklıkla görülür ve buna paralel olarak da bu hastalarda kimlik karmaşası oldukça tipiktir. Son olarak, nevrotik örgütlenmeye sahip hastaların ise, stabil bir benlik bütünlüğü ve gerçeği değerlendirmeleri tamdır.

Özetlemek gerekirse, gerçeği değerlendirme yetisi, gelişimsel sürecin bir parçasıdır ve bu bağlamda, nesne ilişkilerinin kalitesi ile gerçeği değerlendirme düzeyi arasında güçlü bir bağ vardır. Bu bağ, gelişimsel olarak, birinin gelişiminin diğerine bağlı olması anlamına taşımaktadır. Nitekim, Klein'a (1935) göre, duygusal büyüme gibi, gerçeği değerlendirme yetisinin gelişmesi için de çocuğun gelişimin ikinci aşaması olan depresif konuma geçmesi gerekmektedir. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi, paranoid-şizoid konumda, nesne "tümünden iyi" ve "tümünden kötü" olarak ikiye ayrılmıştır ve bu şartlar altında gerçeği değerlendirme yetisi tahsis edilemez, dolayısıyla da gerçeklik sınaması yapılamaz.

Benzer şekilde, Ferenczi (1926) de, gerçeği değerlendirme yetisinin ilk öncülünün, kişinin, nesnenin kötü yanlarını da fark edip, buna tahammül edebilmesi olarak tanımlamaktadır. Bunun bir devamı olarak, kişi ancak ve ancak, nesnenin iyi ve kötü yanlarını birlikte ele alabildiğinde ve zıt duygulanımları belirli bir denge içerisinde düzenleyebildiğinde gerçekliği gerçekten hissedebilir. Nitekim çocuk, ancak depresif konumda, kendinden ayrı bir nesnenin varlığına kani olmaya başlar, nesne sürekliliği

gelişir ve zıt duygulanımlar bütünleşmeye başlar. Bu süreçteki bir diğer önemli gelişme de, o zamana kadar ikili olan ilişkiselliğin yerini Oidipus nitelikli üçlü ilişkinin ve aşağıda detaylı olarak sözedilen, Oidipus öncesi birincil sahnenin “birleşik ebeveyn” figürünün yerini bağımsız “ebeveyn çifti” almasıdır.

Sonuç olarak, araştırmanın temel değişkenlerinden nesne ilişkileri ve bağlantılı olarak gerçeği değerlendirme açısından, bulgular değerlendirildiğinde, seri evlilik yapanların, borderline kişilik örüntüsü sergiliyor olabileceği düşünülmektedir.

4.2.2. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Yansıtmacı Özdeşleşim Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmanın temel soruları çerçevesinde, yansıtmacı özdeşleşimi ölçmek üzere Paulson Gündelik Yaşam Envanteri kullanılmıştır. Klein’in kuramını temel alan ölçek, paranoid-şizoid konum ve depresif konum olmak üzere iki temel boyuttan oluşmaktadır. Depresif konum boyutunda, yansıtmacı özdeşleşim yapılmadığı varsayılırken, paranoid-şizoid konum boyutu ise dört farklı yansıtmacı özdeşleşim alt ölçeğinden oluşmaktadır.

Sonuçlar, seri evlilik yapan bireylerin, hem birinci evliliklerini yapanlara, hem de ikinci evliliklerini yapmış bireylere göre, zulmedici anneye karşı bebek ve zulmedici bebeğe karşı anne alt ölçeklerinde daha yüksek, depresif konum boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha düşük puan aldıklarını göstermektedir. Bir diğer ifade ile araştırma sonuçları, üç ve üzeri evlilik yapan bireylerin, belirgin bir şekilde diğerlerinden farklı olarak, paranoid-şizoid konumda kaldığına ve değersizleştirici yansıtmacı özdeşleşimin katı kullanımı dolayısıyla ilişkilerinde eşlerini zulmedici algıladıklarına işaret etmektedir.

Giriş bölümünde detaylı olarak aktarıldığı gibi, paranoid- şizoid konumda henüz özne ile nesne birbirinden ayrışmamıştır; gerek kendilik, gerekse nesnelere tümünden iyi ya da tümünden kötü şeklinde kısmi olarak algılanmakta ve zıt duygulanımlar henüz birleştirilememektedir. Bu dönemde, temel kaygı ise, yutma/yutulma, istila

etme/edilmeye yöneliktir ve bebek, bu kaygı ile ancak, bölme, yansıtmacı özdeşleşim gibi savunma mekanizmaları aracılığıyla baş edebilmektedir.

Buna ek olarak, bu dönemde, Klein'a (1932) göre, Oidipus nitelikli sahnenin en ilkel imgesi olan "birleşik ebeveynler", bir beden, dört kol ve bacadan oluşan korkutucu ve merak uyandıran bir nesne olarak sahnededir. Bu nesne, çocuğun, ebeveynlerinin veya cinsel organlarının sürekli olarak birleşik bir biçimde cinsel ilişki içerisinde olduğuna dair en erken düşlemdir (akt. Fisch ve Frisch-Desmarez, 2010). İçsel çift birleşik bir nesne olarak kaldığı sürece, özne, kendisini ve kendi bedenini ötekenden ve bedeninden ayırt etmekte zorlandığı gibi, düşünlemlerle gerçeği yani içsel olan ile dışsal olanı da ayırt etmekte aynı derecede güçlük çeker. Bu kişiler, bütünleşmiş, sağlıklı bir içsel çift nesnesini içselleştiremedikleri gibi, eş ilişkisi de zihinlerinde simgesel bir yer tutmaz. Diğer yandan, gerçek bir nesne ilişkisi, öznenin nesneyi sevebilmesi ve nefret edebilmesiyle, nesnenin kendilikten ayrı olduğunu fark etmesi ve en önemlisi de, öznenin nesneyi istila etmeyeceği ya da nesne tarafından istila edilmeyeceğinin farkına varılmasını gerektirir ki, bu da, gelişimsel olarak, ancak depresif konumda mümkündür (Frisch ve Frisch-Desmarez, 2010).

Depresif konumda, bölme ve yansıtmacı özdeşleşimin katı kullanımı iyice azalmakta, nesne ile kendilik arasındaki sınır belirginleşmekte ve böylece çocuk, zıt duygulanımları bütünleştirebilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da, depresif konumda, Oidipus nitelikli üçgen, çocuğun ebeveynlerinin her biriyle farklılaşmış ilişkiler kurmasını ve onların arasındaki bağı kabul etmesini mümkün kılmakta ve bu şekilde, ebeveyn çifti kendiliğinden var olabilmektedir (Frisch ve Frisch-Desmarez, 2010).

Yukarıda aktarılanlar, üç ve üzeri, diğer adıyla seri evlilik yapan bireylerin neden sürekli eş değiştirdiklerini açıklar niteliktedir. Metafor olarak kullanmak gerekirse, "seri katiller" gibi bu kişilerin, içsel çifte yönelik her şeye saldırmaları, yok etmeye çalışmaları ilişkilerinde istikrarlı bir çift olmayı sürdürmelerini imkânsız hale getirmektedir. Bion'a (1984) göre, "bağ" (link) ilişkin her türlü saldırı, paranoid-şizoid konuma özgüdür; çünkü bu dönem, daha önce de ifade edildiği gibi kısmi nesne ilişkileri ile karakterizedir ve kısmi nesne ilişkileri, analogik olarak anatomik bir

yapıdan ziyade, aynı zamanda nesnenin işlevine de işaret etmektedir. Bir diğer ifade ile, “bağ”, sadece “meme” ile değil, onun besleme veya zehirleme, zulmedici ya da koruyucu, güvenli ya da tehditkar, seven ya da nefret eden, kısacası, iyi ya da kötü olarak algılanması ve bununla ilişki kurulması ile ilgilidir. İşte, kısmi nesne ilişkileri olan seri evlenenlerin, aslında tam olarak bu bağa saldırdıkları ve önce hızla tümünden “iyi” temsillerle evlendikleri eşlerinden kısa bir süre sonra tümünden “kötü” temsillerle ayrıldıkları düşünülmektedir. Nitekim, bu kişiler, yenilip, yutulmaktan, püskürtülüp, atılmaktan, diğerine muhtaç kalıp, aciz bir duruma düşmekten o kadar korkarlar ki, onlar için, özne ile ilişki içerisindeki nesne zulmedici ve tehditkar, her türlü bağ da bu dayanılmaz “son”un habercisi gibidir.

Benzer şekilde, Frisch ve Frisch-Desmarez (2010) de, içsel çifte yönelik bu saldırıların, hem kişinin ilişkide boğulma, yutma/yutulmaya yönelik kaygılarından ve kendi yetersizliğinden, hem de eşe yönelik haset ve kıskançlık duygularından kaynaklanabileceğini dile getirmektedir. Bu durum, sado-mazokistik ilişkileri düşündürmektedir. Kernberg’e (1991) göre, saldırgan bileşenlerin üstün gelmesi dolayısıyla cinsel çifti tahrip eden ilişki formu da, aşk ilişkisinde bir tür sapkınlık olarak görülebilir. Nitekim saldırgan dürtüler, ilişkide hakimdir ve cinsel heyecanı kontrol eder. Çünkü karşılıklı olarak yansıtılan üstbenlik işlevlerinin sado-mazokistik örüntüsü ve zulmedici sadistik yönleri, duygusal ilişkiyi hakimiyeti altına almaktadır. Böylece, bu kişiler, bilinçdışı bir seçimle sado-mazokistik bir çift olarak birbirlerini tamamlamakta ve bu yolla, sapkın bir örüntüyü devam ettirmektedirler.

Yukarıda aktarılanlar, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşür nitelikte görünmektedir. Şöyle ki, araştırma sonuçlarına göre, seri evlilik yapan bireyler, idealleştirici değil, değersizleştirici yansıtmacı özdeşleşim alt ölçeklerinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puan almışlardır. Yani bir diğer ifade ile, seri evlilik yapan bireyler, kendiliği koruyucu anne veya savunmasız, kırılabilir bebek rolünde algılanmasına karşın, eşlerini anne ya da bebek rolü olsun, her halükarda zulmedici rolde algılamaktadırlar. Bu sonuç, borderline hastalardaki gelişimsel yarığı anımsatmaktadır. Bilindiği üzere, borderline hastalar, kendilik kavramını, dış nesnelerini ve nihayetinde benlik gelişimini olumsuz yönde etkileyen, oldukça ilkel ve bütünlüşmemiş kendilik-nesne imgelerine sahiptirler ve zıt duygulanımları

bütünleştiremezler. Gelişimsel düzeyde, başlangıçta normal olan bu yarı, iyinin korunması adına kötünün dışarı yansıtılması ve böylece, iyi ve kötünün bütünleştirilememesi ile patolojik bir şekilde devamlılığını sürdürmektedir. Bununla bağlantılı olarak, “tümünden kötü” nesnelere, sürekli olarak yansıtılması, dünyanın tehlikeli bir yer, nesnelere ise tehditkâr nesnelere haline dönüşmesine neden olmaktadır. Böylece, savunmacı bir şekilde “tümünden iyi” imgeler, aşırı idealleştirilmiş kendilik imgelerinin oluşumuna neden olmakta ve bu hastalar bütünleşmemiş kendilik-nesne imgelerinin üstbenlik üzerindeki olumsuz etkisi dolayısıyla, sosyal gerçekçi kuralları benimsememektedirler. Sadist nitelikli tarzda, genital dönem öncesi çatışma ile ilişkili içselleştirilmiş kötü nesne imgelerini temsil eden üstbenliğin ilkel öncülleri, tolere edilemez ve kötü dış nesne olarak yeniden yansıtılır. Böylece, aşırı ülküleştirilmiş nesne ve tümünden iyi kendilik imgeleri ancak düşlemsel idealler oluşturabilir ki, bunlar mükemmel, büyüklenmeci ancak gerçekçi değildir (Kernberg, 1967; 1976).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, borderline hastaların tümünden kötü, saldırgan kendilik ve nesne imgelerini dışsallaştırmak için yansıtma eğilimleri çok fazladır. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak, adeta bir tür kendini doğrulayan kehanet gibi tehlikeli nesnelere ortaya çıkar ve hasta kendini bunlardan korumak zorunda kalır ki, tek başına yansıtma savunması bunun için yeterli değildir. Yansıtma ihtiyacının yoğunluğu ve buna ek olarak benlik güçsüzlüğü, özellikle de saldırganlığın yansıtılmasında, benlik sınırlarını zayıflatır. Bu durum yansıtılan saldırganlıkla özdeşleşim kurmayı ve süreğen bir şekilde saldırgan olanla ilişki içerisinde kalmayı gerektirir ki, bu yolla da zulmedici nesnenin, o zarar vermeden, kontrol altında tutulması ve kendiliğinin korunması sağlanır. Böylece yansıtmacı özdeşleşim, istila etmesinden korkulan dış nesneyi kontrol etme ihtiyacına hizmet eder (Kernberg, 1967; 1971;1976).

Sonuç olarak, araştırma sonuçları, seri evlilik yapanların değersizleştirici (zulmedici) yansıtmacı özdeşleşimleri belirgin bir şekilde daha çok kullandıklarını ve diğer araştırma bulguları ile birlikte bu kişilerin borderline örgütlenmeye sahip olabileceğini destekler niteliktedir.

4.2.3. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Savunma Mekanizmalarının Düzeyi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmada, savunma mekanizmalarının düzeyini ölçmek üzere, Savunma Biçimleri Testi'nin (SBT-40) kırk soruluk kısa formu kullanılmıştır. Her biri iki sorudan yirmi savunma mekanizmasını ölçen ölçekte, savunma mekanizmaları olgun, nevrotik ve ilkel olmak üzere üç düzeyde sınıflandırılmıştır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, savunma mekanizmaları, kişinin içsel başa çıkma düzenekleridir ve uygun kullanıldığında, psikolojik sağlık için gereklidir. Buna karşın, savunma düzeneklerinin aşırı ve katı kullanımı psikopatolojinin bir işareti olabilir. Hatta, savunma mekanizmalarının düzeyi ile psikopatolojinin düzeyi arasında güçlü bir bağ vardır (McWilliams, 1994; Vaillant, 1971; 1992a). Hatta bazı araştırmacılar, savunma mekanizmaları ve belirli psikopatolojiler arasında doğrudan ilişkiler ortaya koymaktadır (örn, Freud, 1926; Greene, 1996; Juni, 1979; Kernberg, 1967).

Araştırma sonuçları, nevrotik ve ilkel savunmaların evlilik sayısı arttıkça daha çok kullanıldığını göstermektedir. Nevrotik savunmalar açısından, birinci evliliğe göre, hem ikinci, hem de üç ve üzeri evliliklerde anlamlı bir yükselme görülürken, ilkel savunmalar söz konusu olduğunda ise, aradaki fark daha da belirginleşmekte ve sadece birinci evlilik ile üç ve üzeri evlilik arasında, üç ve üzeri evlilik lehine anlamlı bir fark olduğu rapor edilmektedir. Bu sonuç, araştırmanın diğer bulgularıyla örtüşmekte ve bu kişilerin borderline bir örgütlenmeye sahip olduğuna dair yorumu daha da güçlendirmektedir. Her ne kadar, her psikopatolojiden kişiler, farklı düzeylerdeki savunmaları kullansalar da, (nitekim araştırma bulguları da bunu destekler niteliktedir, örneğin, istatistiksel olarak anlamlı olmasa da olgun savunmaların ortalaması üç ve üzeri evliliklerde düşük değildir) borderline hastaların, daha çok ilkel savunmaları kullandığı bilinmektedir (Kernberg, 1967; McWilliams, 1994). Buna göre, bu hastalar, özellikle de, gelişimsel açıdan önemi olan, bölme, ilkel ülküleştirme, değersizleştirme, yansıtmacı özdeşleşim gibi görece alt düzey savunmaları sıklıkla kullanmaktadır. Aslında yaşamın başında normal olan bu savunmaların, yetişkin yaşamda, aşırı ve katı

kullanımı, borderline hastalarda olduğu gibi, gerçeği değerlendirmeden, kişilerarası ilişkilere kadar pek çok alanda etki etmektedir (Kernberg, 1975; McWilliams, 1994)

Nitekim bu araştırmaya konu olan seri evlilerin, alanyazın ve araştırma bulguları ışığında, en basit şekliyle, önce büyük bir arzu ile eş seçtikleri kişiye bağlandıkları, evlendikleri, kısa bir süre sonra ise, heyecanlarını kaybederek, olumsuz niteliklerini görmeye başladıkları eşlerinin tümünden kötücül bir nesneye dönüştüğü ve sonuçta boşandıkları varsayılmaktadır. Bu haliyle bu kişilerin, örneğin ilkel ülküleştirme, değersizleştirme, bölme gibi savunma düzeneklerinin ilişkilerinde nasıl belirleyici olabildiği aşikardır. Daha da ötesinde, bu kişilerde, gerek nesne seçiminde, gerekse bilinçdışı eşler arası iletişimin düzenlenmesinde ana mekanizma olarak kabul edilen yansıtmacı özdeşleşimin katı ve aşırı kullanımı bilinmektedir.

Sonuç olarak, savunma mekanizmaları ve evlilik sayısına ilişkin edinilen bulguların hem alanyazın, hem de araştırmanın diğer değişkenlerinden elde edilen sonuçlar ile uyumlu olduğu düşünülmekte ve seri evlilik yapan bireylerin çoğunlukla gelişimsel olarak daha alt düzey savunmalar kullandıkları görülmektedir.

4.2.4. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre Psikolojik Belirtiler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmada, psikolojik belirtileri ölçmek üzere, Semptom Değerlendirme Ölçeği (SA-45) kullanılmış ve ölçeğin pozitif semptom toplamı (PST) ile genel belirti düzeyi (GBD) endeksleri üzerinden istatistiksel analizler yapılmıştır.

Yeniden evlenme ve psikolojik durum arasındaki araştırmalar, çelişik sonuçlar ortaya koymaktadır. Bir yandaki araştırmalar, yeniden evlenme ve çoklu boşanma ile kaygı, depresyon gibi psikiyatrik belirti alanlarında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (örn, Kurdek, 1990; Neff ve Schluter, 1993). Yine, nörotizm ve negatif duygudurum ile evlilik istikrarsızlığı arasında ilişki olduğunu ve bu kişilerin daha çok boşanma eğilimi içerisinde olduklarını gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır (Karney ve Bradbury, 1997; Terman ve Butterwieser, 1935; Zaleski ve Galkowska, 1978).

Buna ek olarak, yeniden evlenenlerin, ilk evliliğini yapmış kişilere göre daha yüksek stres düzeyine sahip olduğu gözlenmekte (Khesghi-Genovese ve Genovese, 1997) ve bu durum, yeniden evlenmelerdeki karmaşık ilişki dinamiklerine, sınırlar ve rollerin belirlenmesindeki zorluklara bağlanmaktadır. Bu nedenle de bu kişilerin strese daha yatkın oldukları ve/veya daha çok stres yaşadıkları belirtilmektedir (Bray, 1994; Crosbie-Burnett, 1989; Gladding, 1998; O'Connor ve Isabella, 1999).

Buna karşın diğer araştırmalar ise, yeniden evlenme ile psikolojik iyilik hali arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır (örn, Richards, Hardy ve Wadsworth, 1997). Bu durum, kişilerin psikolojik sağlığını, boşanma ve yeniden evlenme durumundan ziyade başka faktörlerin açıkladığını düşündürmektedir (Coleman, Ganong ve Fine, 2000). Hatta, bazı araştırmalar, fiziksel ve psikolojik sağlığı yerinde olanların, akranlarına göre, boşandıktan sonra daha çok yeni bir eş bulma olasılıklarının olduğunu göstermektedir (Booth ve Amato, 1991; Murphy, Glaser ve Grundy, 1997).

Benzer şekilde, Spainer ve Fustenberg (1982), yeniden evlenenlerin evlilik yaşantılarının niteliğinin iyilik halini yordadığını ve yeniden evlenmedeki evlilik uyumunun kişisel uyum ile pozitif yönde ilişkili olduğunu dile getirmektedir. Buna göre, olumlu yeniden evlenme yaşantısı, boşanmadan sonra kişilerin yaşadığı başarısızlık duygusunun tamir edilmesiyle bağlantılı olarak psikolojik uyumu arttırmaktadır. Buna karşın, seri evlilikte tekrar eden boşanma ve yeniden evlenmelerde ilişki uyumunun düşük olduğu ve dolayısıyla, bu durumun da seri evlenenlerin psikolojik uyumunu olumsuz yönde etkilediği şeklinde yorumlanmaktadır. Daha da ötesinde, olumsuz yeniden evlenme deneyimleri, kişilerin boşanma karşısında yaşadıkları başarısızlık duygusunu pekiştiriyorsa, tekrar eden boşanmaların kişinin psikolojik sağlığı üzerinde birikimli bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir (Brody, Neubaum ve Forehand, 1988). Yine, Brody, Neubaum ve Forehand'ın (1988), seri evlilik ile ilgili yaptıkları çalışmada, yeniden evlenmelerde, evlilik uyumunun düşük olması ve geçmiş negatif evlilik yaşantılarının psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkileyebileceğine işaret etmektedir.

Araştırma sonuçlarını, ilgili alanyazın ışığında ele almak gerekirse, görünürde evlilik sayısına göre, SA-45'in genel belirti düzeyi (GBD) ve pozitif semptom toplamı (PST)

endeks puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmaması dolayısıyla, alanyazının yeniden evlenme ile psikolojik belirtiler arasında anlamlı bir bağ olmadığı yönündeki bulgularıyla örtüşmektedir. Buna karşın, buraya kadar aktarılan alanyazındaki araştırma sonuçları, daha çok, özel olarak seri evliliğe değil toplumda yeniden evlenenlerin yaşadıkları strese ve eksen I problemlerine işaret etmektedir. Ancak, sınırlı sayıda da olsa, seri evlilikle ilgili alanyazında hatırı sayılır miktarda araştırma ve derleme çalışmaları, seri evlenenlerin kişilik patolojisine işaret eder niteliktedir (Bitterman, 1968; Cenglian ve Gardner, 1999; Cherlin, 1978; Day ve Mackey, 1981; Falke ve Larson, 2007; McCranie ve Kahan, 1986).

Nitekim yeniden evlenmede, daha önceki evliliklerinde yaptıkları hataları tekrar ettikleri, bazı işlevsel olmayan davranış örüntülerinin sonraki evliliklerde de kendisini gösterdiği ve her bir yeniden evlenme ile bu kişilerin benzer işlevsel olmayan ilişkileri tekrar tekrar yaşadıkları belirtilmektedir (Broady, Neubaum ve Forehand, 1988; Furstenberg ve Spainer, 1984; Hunter ve Schuman, 1980; Kalmus ve Seltzer, 1986; Sweeney, 2002). Buna ek olarak, seri evlilik yapan bireylerin, bir tür boşanma ile ilgili olumsuz duygulara karşı “bağıklık” kazandığı, bu kişilerin dürtüsel bir şekilde, gerek boşanma, gerekse yeniden evlenmeleri bir tür “eyleme dökme\ dışavurum” olarak değerlendirilmektedir (Overall, 1971).

Bu açıdan bakıldığında, araştırma bulguları epey anlam kazanmakta ve gerek klinik, gerekse kuramsal olarak alanyazınla örtüşür gibi görünmektedir. Şöyle ki, araştırma sonuçları, daha önce de ifade edildiği gibi, seri evlenenlerin borderline bir örgütlenmeye sahip olabileceğine işaret etmekte, bu haliyle, seri evlenenlerin kişilik patolojisinin olabileceği yorumunu desteklemektedir. Bu noktada, tam olarak karşılık gelmese de, metafor olarak, DSM sisteminde eksen I ruhsal bozuklukları bir “organ problemi”, eksen II bozukluklarını bir “iskelet problemi”ne benzetirsek, seri evlilik yapanların bir organ probleminde çok bir iskelet problemine sahip oldukları, açık eksen I belirtilerinden ziyade, daha yaygın, içselleştirilmiş patolojik nesne ilişkilerine ve dolayısıyla kişilik patolojisine sahip oldukları düşünülmektedir. Bir diğer ifade ile, nasıl ki iskelet sistemi, vücudu tutan ve ona biçim veren, organları bir arada ve yerinde tutan, aynı zamanda koruyan, kas bağlantıları için görev yapan sert, dayanklı kemiklerden oluşan ve yerden yukarı doğru yükselen, insan vücudu için temel bir yapı

ise, içselleştirilmiş nesne ilişkileri de benzer şekilde ruhsal yapılanmanın özünü oluşturmakta ve seri evlilik yapan kişilerin patolojik nesne ilişkilerinin olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, diğer bulgularla birlikte değerlendirildiğinde, seri evlilikteki bu iskelet sorununun bir borderline örgütlenmeye işaret edebileceği tahmin edilmekte ve borderline örgütlenmeye sahip kişilerin de aslında belirtilerinin her zaman açık bir biçimde görünmeyebileceği bilinmektedir. McWilliams'ın (1994) da dediği gibi bu kişiler, "...deli olmayacak kadar sağlıklı, sağlıklı olamayacak kadar deli olarak nitelendirilirler..."(s. 62).

4.2.5. Seri Evlilik Yapan Bireylerin, İlk Ve İkinci Evliliğini Yapmış Bireylere Göre İlişki Doyumu Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bu çalışmada, katılımcıların ilişki doyumunu ölçmek üzere yedi sorudan oluşan İlişki Doyumu ölçeği kullanılmıştır. Sonuçlar, üç ve üzeri evlilik yapanların, hem birinci evliliğini yapmış, hem de ikinci evliliğini yapmış bireylere göre, ilişki doyum puanlarının istatistiksel olarak anlamlı derecede daha düşük olduğunu göstermektedir.

Alanyazına bakıldığında, ilk evliliğini yapmış kişiler ile yeniden evlenenlerin evlilik uyumunu karşılaştıran araştırmalar, çelişkili sonuçlar ortaya koymaktadır (Vemer, Coleman, Ganong ve Cooper, 1989). Bazı araştırmalar, yeniden evlenenler ile birinci evliliğini yapmış kişilerin evlilik doyumunu açısından farklılık göstermediğine işaret ederken (Bir Artürk, 2006; Booth ve Edwards, 1992; Demaris, 1984; White ve Booth, 1985; O'Connor ve Insabella, 1999); diğer araştırmalar ise, ilk evliliğini yapmış kişilerin, yeniden evlenenlere göre, evlilik doyumlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Brown ve Booth, 1996; Coleman ve Ganong, 1990; Kheshgi-Genovese ve Genovese, 1997; Vemer, Coleman, Ganong ve Cooper, 1989; White ve Booth, 1985). Nitekim araştırma sonuçları da, üç ve üzeri evlilik yapanların birinci evliliğe göre ilişki doyumunun daha düşük olduğunu ortaya koymakta ve bu bağlamda, fark olduğunu savunan alanyazın bulgularıyla uyum göstermektedir.

Yeniden evlenmelerde evlilik uyumunun daha düşük olmasının nedenini inceleyen Coleman, Ganong ve Fine (2000), yaptıkları geniş alanyazın taramasında üç hipotez

ortaya koymaktadır. İlk hipotez “yatkinlik hipotezi”ne göre, yeniden evlenen kişiler, boşanmayı evlilikteki sorunların çözümü için bir alternatif olarak görmekte ve bu nedenle de yeniden evlenmelerin daha az istikrarlı olduğu görüşüne dayanmaktadır (Booth ve Edwards, 1992). İkinci hipotez “tamamlanmamış kurum hipotezi”, yeniden evlenmelerdeki karmaşık aile yapısının daha çok strese neden olduğu, dolayısıyla evlilik doyumlarının düşük olduğunu öne sürmektedir (White ve Booth, 1985). Son olarak, “psikopatoloji hipotezi”ne göre ise, yeniden evlenenler ve çoklu boşananlar daha çok psikolojik ve davranışsal sorunlara sahip olmakta ki, bu da evlilik doyumunu düşürmektedir (Broady, Neubaum ve Forehand, 1988).

Buna ek olarak, bazı araştırmalar, yeniden evlenenlerde, ilk evliliğini yapmış kişilere göre, evlilik doyumunun daha hızlı, daha kısa bir sürede düştüğü sonucunu ortaya koymaktadır (Booth ve Edwards, 1992; Kurdek, 1991). Buna karşın, daha önce de ifade edildiği gibi, her halükarda, boşanmış bireyler, ilk evlilikleri oldukça sorunlu da olsa, büyük oranda yeniden evlenmektedirler (Spanner ve Glick, 1980; Thornton, 1977).

Öte yandan, araştırmalar, ilk evliliklerle karşılaştırıldığında, boşanma oranlarının, yeniden evlenmelerde daha yüksek olduğuna işaret etmektedir (Booth ve Edwards, 1992; Kheshgi-Genovese ve Genovese, 1997). Buna karşın Glick ve Norton’ın (1971) SEO (Survey of Economic Opportunity) verilerini kullanarak yaptıkları araştırmada ise, birinci ve ikinci evlilik arasında boşanma oranları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bildirilmektedir. Bu doğrultuda, farklı süreçlerin yeniden evlenmelerde evlilik doyumunu belirleyebileceği düşünülmektedir (Jacobson, 1993). Örneğin, kişinin kaçınıcı evliliğini yaptığı gibi. Bu noktada, araştırma sonuçları dikkat çekicidir. Sonuçlar birinci ve ikinci evlilik arasında ilişki doyumunu açısından fark göstermezken, üç ve üzeri evliliklerin, hem birinci evliliklere, hem de ikinci evliliklere göre daha düşük ilişki doyumuna sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yani yeniden evlenmede kaçınıcı evlilik olduğu ilişki doyumunda belirleyici gibi görünmektedir.

İlk evlilik, yetişkin olma sürecinde önemli bir adım olarak görülmekte ve bağımsız bir birey olarak kişinin diğeri ile birlikte yaşama ve yeni bir yaşam kurmaya yönelik uzun

sürelî yatırımını temsil etmektedir. Diğer yandan, yeniden evlenme ise, boşanma veya eşinin vefat etmesi dolayısıyla dul kalma durumundan sonraki bir tür tamir olarak görülmektedir (Bumpass, Sweet ve Castro Martin, 1990). Buna ek olarak, bazı yazarlar, insanın deneyimden öğrendiği temel varsayımına dayanarak, ilk evlilikten çıkartılan derslerin, genellikle ikinci evliliğin daha başarılı olması için yeterli olduğu gözlemini öne sürmektedirler (Elliott, 1997; Hartin, 1990). Örneğin, Albrecht'in (1979) yaptığı çalışmada, katılımcıların %65'i daha önceki evlilikten edinilen deneyimin mevcut evliliğe uyumu kolaylaştırdığını ortaya koymaktadır. Geriye kalanların %26'sı herhangi bir fark belirtmezken, örneklemin sadece %5'i için geçmiş evlilik deneyimi mevcut evliliğe uyumu daha zorlaştırmış gibi görünmektedir. Ayrıca, ikinci evliliğini yapanların, birinci evliliğini yapmış kişiler kadar mutlu olduklarını savunan pek çok araştırma vardır (Popenoe, 1943). Diğer yandan, Monahan'a (1952) göre, ikinci evliliğin tamir edici olması ümidiyle yapılmasına karşın benzer kişileri seçme riskine dikkat çekmekte ve yeniden evlenmelerde işlevsel olmayan ilişkiyel döngüye işaret etmektedir ki bu da seri evliliği akla getirmektedir.

Sonuç olarak, alanyazın bulguları yeniden evlenme ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiye dair çelişkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Buna karşın, ilgili alanyazın ve araştırma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, seri evliliğin doğasına ilişkin bilgiler ve borderline hastalardaki süreğen boşluk duygusu, duyguları düzenleyememe, gerek kişilerarası ilişkilerde, gerekse romantik ilişkilerde sıklıkla sorun yaşama, derin ve istikrarlı ilişkiler geliştiremememe ve patolojik nesne ilişkileri vs. göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin ilişki doyumlarının belirgin bir şekilde daha düşük olması oldukça anlamlı görünmektedir. Buna ek olarak, birinci ve ikinci evlilik arasında ilişki doyumu açısından bir fark olmaması da diğer araştırma bulguları ile tutarlı bulunmakta ve ikinci evliliğin tamir edici olabileceği düşüncesini akla getirmektedir.

4.3. SERİ EVLİLİK YAPAN BİREYLERİN İLİŞKİ DOYUMUNU YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu tez çalışmasının son aşamasında, MANOVA sonuçlarına göre, seri evlilik için anlamlı çıkan değişkenler ve ilişki doyumu arasında öncelikle korelasyonlara

bakılmış; ardından da gelişimsel bir sırada hiyerarşik regresyon ile seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumunu yordayan faktörler incelenmiştir. Aşağıda önce tek tek her bir değişken ile ilişki doyumu arasındaki bağ ele alınmış, ardından da seri evlilerin ilişki doyuma ilişkin model tartışılmıştır.

Bulgular bölümünde de belirtildiği gibi, seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumu ile zulmedici anneye karşı bebek, zulmedici bebeğe karşı anne, alt ölçekleri ile negatif, depresif konum boyutu ile ise pozitif yönde istatistiki olarak anlamlı ilişkiler kaydedilmiştir. Buna ek olarak, hiyerarşik regresyon analizinin sonuçlarına göre, gelişimsel olarak ilk sırada atanan yansıtmacı özdeşleşim değişkeninin zulmedici bebeğe karşı anne alt ölçeğinin seri evlenenlerin ilişki doyumunu negatif yönde yordadığı görülmekte ve bu sonuç alanyazın bulgularıyla örtüşmektedir. Örneğin, Kovacs (1996), yansıtmacı özdeşleşim, utangaçlık, benlik saygısı, empati ve evlilik doyumu arasındaki ilişkilere baktığı doktora tez çalışmasında, Paulson Gündelik Yaşam Envanteri'ni (PDLI) kullanmış ve paranoid-şizoid konumun dört alt ölçeğini iki boyutta toparlamıştır. Buna göre, zulmedici anneye karşı bebek ve zulmedici bebeğe karşı anne alt ölçeklerini “değersizleştirici yansıtmacı özdeşleşim” ve ideal anneye karşı bebek ve ideal bebeğe karşı anne alt ölçeklerini ise “idealleştirici yansıtmacı özdeşleşim” olarak iki boyutta incelemiştir. Sonuçlar, her iki yansıtmacı özdeşleşimin de evlilik doyumunu yordadığını ve evlilik doyumunun değersizleştirici yansıtmacı özdeşleşim ile negatif, idealleştirici yansıtmacı özdeşleşim ile ise pozitif korelasyon gösterdiğini göstermiştir.

Benzer şekilde, Zosky'nin (2000) doktora tez çalışmasında, yansıtmacı özdeşleşim ile aile içi şiddet arasındaki ilişkilere bakılmış ve araştırmanın örneklemini üç grup evli erkekten oluşmuştur. Birinci grup, aile içi şiddet sebebiyle psikolojik danışmanlık almak için gönderilen evli erkeklerden, ikinci grup, evlilik danışmanlığı için yönlendirilen ancak aile içi şiddete bulaşmamış ve araştırmacı tarafından uyumsuz evli erkekler olarak tanımlanan kişilerden, son olarak üçüncü grup ise, normal ilişki doyumu olan evli erkeklerden oluşmuştur. Buna göre, normal ilişki doyumuna sahip erkekler, her iki yansıtmacı özdeşleşim boyutundan (değersizleştirici ve idealleştirilmiş yansıtmacı özdeşleşim) daha düşük puan ve istatistiksel olarak anlamlı olmasa da depresif konum boyutundan da daha yüksek puan almıştır. Alt ölçekler bazında bakıldığında ise, zulmedici anneye karşı bebek ve zulmedici bebeğe karşı

anne alt ölçeklerinden, hem aile içi şiddet dolayısıyla danışmanlık için yönlendirilen erkekler ile ilişkilerinde uyumsuz olan erkeklerden oluşan her iki grup da ilişki doyumu normal olan erkeklere göre daha yüksek, ideal anneye karşı bebek alt ölçeğinde ise daha düşük puan almışlardır. İdeal bebeğe karşı anne alt ölçeğinde ise, ilişki doyumu düşük olan erkeklerin, normal ilişki doyumuna sahip erkeklere göre istatistiksel olarak daha yüksek puan aldıkları kaydedilmiştir.

Son olarak ülkemizde, Alkan-Göral (2010) eşler arası ilişkilerde yansıtıcı özdeşleşimi erken dönem uyum bozucu ebeveynlik deneyimleri, kişilik yapıları ve eş ilişkisi arasındaki bağlayıcı rolü açısından incelediği doktora tez çalışmasında, değersizleştirici/zulmedici yansıtıcı özdeşleşimin en önemli faktör olarak, eş ilişkisinden alınan doyumu olumsuz olarak etkilediğini ve idealleştirici yansıtıcı özdeşleşimin ise olumlu yönde ilişki doyumunu yordadığını bulmuştur. Yine bu tez çalışmasında, BORRTI geçerlik analizleri kapsamında yapılan analizlerde, ilişki doyumu ile zulmedici anneye karşı bebek ve zulmedici bebeğe karşı anne alt ölçekleri arasında negatif, ideal bebeğe karşı anne alt ölçeği ve depresif konum boyutu ile ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler kaydedilmiştir (bkz. Tablo Ek 8.1).

İkinci aşamada, nevrotik savunmaların seri evlenenlerin ilişki doyumunu pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Alanyazında, ilişki doyumu ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişkiye işaret eden pek çok araştırma bulunmakta (örn, Grimm, Brannon ve Juni, 1997; Juni, 1992) ve savunma mekanizmalarının düzeyi arttıkça (ilkel savunmalardan olgun savunmalara doğru) ilişki doyumunun da arttığı bilinmektedir (Bouchard ve Theriault, 2003; Vaillant, 1978). Dolayısıyla araştırmanın bu bulgusu, alanyazın ile örtüşmekte, daha da ötesinde, seri evlilik yapan bireylerin nevrotik savunmaları kullanmalarının ilişki doyumuna pozitif yönde etki edebileceği sonucu anlamlı gelmektedir.

Üçüncü aşamada, gerçekliğin bozulması değişkeninin de ilişki doyumunu pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Araştırmanın bu sonucu kuramsal olarak diğer araştırma bulguları ile uyumlu gözükmektedir. Şöyle ki, gerçeği değerlendirme yetisinin gelişebilmesi depresif konumun bir koşuludur. Bu durum, sadece, zihinsel aygıtın gelişimi ile ilgili değil, daha önemlisi, nesne ilişkileri bakımından, ikili

ilişkiden, oidipus nitelikli üçlü ilişkiye geçebilme anlamına gelmektedir. Nitekim daha önce de ifade edildiği gibi oidipus nitelikli üçlü ilişki de depresif konumu gerekli kılar; çünkü paranoid-şizoid konumda çocuğun zihninde henüz nesne ile kendilik ayrılmamıştır; yani bu dönem sembiyotik bir ilişki ile karakterizedir (Figuerido, 2006) Nitekim yaşamın başlarında, gelişimsel olarak en önemli adım, çocuğun giderek anne ile iç içe geçtiği sembiyotik matriksten çıkararak, ayrı bir kendilik duygusunun gelişmesidir ki bu aynı zamanda çocuğun dış gerçeklikle ilk önemli karşılaşması olarak da kabul edilebilir (Mahler, Pine ve Bergman, 1975; Spitz, 1950). Dolayısıyla zıt yönleri ile bütünlüklü, karmaşık, kendilikten ayrı bir nesnenin fark edilmesi ve kabul edilmesi için ruhsal büyümeye ihtiyaç vardır ve bu durum da aynı zamanda gerçeği değerlendirme yetisinin gelişmesi anlamına gelmektedir. Ancak bu koşullarda, çocuk ayrı bir nesneyi ayırt edebilir daha da ötesinde oidipus nitelikli üçlü ilişkiyi ruhsal olarak içselleştirebilir ki yetişkin yaşamdaki kadın-erkek ilişkileri bunun en iyi örneğini sergiler (Ferenczi, 1926; Klein, 1935). Bu açıdan bakıldığında henüz paranoid-şizoid konumda kaldığı düşünülen seri evlilerin gerçeği değerlendirme yetisinin yeterince gelişmediği ve dolayısıyla da, gerçekliğin bozulmasının ilişki doyumunu pozitif yönde etkilemesi anlamlı görünmektedir.

Son aşamada ise, nesne ilişkilerinden en iyi güvensiz bağlanmanın ilişki doyumunu yordadığı, iki değişken arasında negatif yönde bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Güvensiz bağlanan bireylerin, evlilik uyumlarının düşük olduğu gözlenmekte ve güvensiz bağlanmanın evlilik ilişkisinde çeşitli sorunlara zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir (Davila, Bradbury ve Fincham, 1998; Johnson, Hunsley, Greenberg ve Schidler, 1999; Kobak, Ruckdeschel ve Hazan, 1994). Buna ek olarak, Davila, Bradbury, Cohan ve Tochluk'un (1997) yaptığı bir araştırmada, güvensiz bağlanan kişilerin evlilik memnuniyetsizliği ile depresif belirtilerin ortaya çıkması arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Daha da ötesinde, bağlanma perspektifinden çoklu evliliği ele alan Ceglie ve Gardner (1999), yaptıkları çalışmada, seri evlilik yapan bireylerde, diğerlerine göre daha fazla kaçınan bağlanma örüntüsünün gözlemlendiğini dile getirmektedirler. Dolayısıyla, araştırmanın bu bulgusu, ilgili alanyazınla örtüşmektedir.

Sonuç olarak regresyon modeli bütünüyle ele alındığında, seri evlenenlerin ilişki doyumu, zulmedici bebeğe karşı yansıtmacı özdeşleşimin ve güvensiz bağlanmanın azaldığı, nevrotik savunma ve gerçekliğin bozulma düzeyinin arttığı koşullarda artmaktadır. Bu sonucun, bazı yönleri ile karmaşık ve çelişkili gibi görünse de, daha önceki bulgularla beraber, seri evlilik yapanların ilişki doyumunu önemli düzeyde açıkladığı düşünülmektedir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, yansıtmacı özdeşleşimin tüm ilişkilerde olduğu gibi evlilik ilişkisinde de bilinçdışı iletişimi sağlayan temel unsurlardan biri olduğu dikkati çekmekte ve değersizleştirici yansıtmacı özdeşleşimin ilişki doyumu ile negatif yönde ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Bu noktada, zulmedici bebeğe karşı anne alt ölçeğinin en iyi yordayan alt ölçek olması anlamlı görünmektedir. Bu sonuç, borderline örgütlenmeye sahip seri evlilik yapan bireylerin, grandiyöz bir şekilde kendilerini koruyucu anne olarak, eşlerini ise yaramaz, zulmedici çocuk rolünde algıladıkları anlamına gelmektedir. Bu durum, bu kişilerin sado-mazokistik ilişki örüntülerinin yanı sıra, borderline hastalardaki karmaşık belirti yelpazesine de işaret etmektedir. Diğer yandan, modelde son olarak atanan nesne ilişkileri değişkeninin alt ölçeklerinden güvensiz bağlanmanın yüksek olduğu kişilerin ise, ilişkilerde ayrılık, kayıp gibi durumları yönetebilmekte oldukça güçlük çeken; yakınlık, onay ve kabul ihtiyaçları yüksek olmasına karşın ilişkilerde yoğun endişe, suçluluk ve kıskançlık yaşayan kişiler olduğu belirtilmektedir (Bell, 1995). Bu noktada, seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumuna yönelik modelde, bu kişilerin bir yanda büyülenmeci bir şekilde kendisini koruyucu anne rolünde algılayan, diğer yandan ise çekingen özelliklere sahip güvensiz bağlanan kişiler olarak çifte değerliliği dikkati çekmektedir. Nitekim bu durum borderline hastalardaki bir uçta şizoid kutup, diğer uçta ise narsisistik kutup olarak adlandırılan çifte değerliliği akla getirmektedir. (Figueiredo, 2006). Diğer bir ifade ile bu tablo, borderline hastalardaki en belirgin özellik olan kendiliğin bir uçta büyülenmeci (grandiyöz), diğer uçta yetersiz; nesnenin ise bir uçta idealize edildiği, diğer uçta değersizleştirildiği çifte değerlilik ve bu iki zıt kutup arasındaki yarığı düşündürmektedir. Böylece, bir uçta narsisistik kutbu temsil eden koruyucu anne, diğer uçta, kendiliğin kırılğan, yetersiz, tarafını temsil eden şizoid kutup arasında gidip gelen borderline örgütlenmeye sahip olduğu düşünülen seri evlilerin savunma düzenekleri ne kadar üst düzey olursa ya da bir diğer ifade ile ilkel

savunmaları ne kadar az kullanırlarsa, ilişki doyumunun o kadar artacağını varsayılabilir.

Son olarak seri evlilerin ilişki doyumuna yönelik modelde, diğer değişkenler kontrol altında iken gerçekliğin bozulmasının ilişkiye olan pozitif katkısı dikkat çekicidir. Aslında, ilk bakışta, pozitif bir deneyim olarak, doğası gereği, aşk ilişkisinin zaten gerçeklikte bir miktar kırılma yarattığı söylenebilir. Nitekim Kernberg'e (2011) göre, bir kişi aşık olduğunda, karşısındakini başlangıçta idealize etmesi, her yönü ile ona hayran olması normaldir. Ancak, olgun ve istikrarlı aşk/sevgi, bu başlangıçtaki yanılısamanın yerini, nesneyi iyi ve kötü yönleri ile bir bütün olarak sevebilmeyi, kendi sınırlarını koruyarak diğeri ile bir olabilmeyi, ortak paylaşımlar yaratabilmeyi ve birlikte keyifli zamanlar biriktirebilmeyi gerekli kılar ki, bu da en temelde sağlıklı nesne ilişkilerinin içselleştirilmiş olmasına bağlıdır.

Diğer yandan, çiftedeğerliliğin yoğun olduğu borderline örgütlenmesi olan kişilerin gerçeği değerlendirmedeki güçlüklerinin, çarpıtmaların ilişkide bir yanılısama yaratabildiği ve bu şekilde ilişkide kalabildikleri düşünülebilir. Şöyle ki, gerçekliğin bozulması alt ölçeğinin halüsinasyon ve delüzyon sorularının dışındaki sorular, içsel ve dış gerçekliği değerlendirmede ciddi çarpıtmaları, büyülenme ya da depresif içerikli düşünceleri, kişinin gerek kendisinin, gerekse diğerlerinin duygularını anlamadaki güçlüğü ve benzeri durumları içermektedir. Dolayısıyla, gerçekliğin bozulması, belki, bir tür iyi ve kötü arasındaki yarığı temsil etmekte ve bu yarık, seri evlenenler için tıpkı paranoid-şizoid konumda olduğu gibi iyinin korunması için kötünün dışarı yansıtıldığı ve ancak bu yolla nesne ile ilişkinin tolere edilebildiği bir ilişki modelini oluşturmaktadır. Bu noktada, şüphesiz araştırmanın diğer bulguları gerçeklikteki bu kırılmanın ilişki doyumundaki anlamına bir açıklama getirmektedir. Nitekim bu kişilerin, henüz ikili ilişkiden ayrışmayı başaramamış bireyler oldukları yani sembiyotik bir bağ ile bir anlamda sado-mazokistik bir ilişki örüntüsü sergiledikleri ve ilişkiye doyum veren asıl şeyin bu örüntü olduğu düşünülmektedir. Bu durum seri evlilik yapanların diğer değişkenler kontrol altında iken, neden gerçekliğin bozulması faktörü ile pozitif yönde yani gerçeği değerlendirmede bozulma arttıkça evlilik doyumunun da arttığı yönündeki bulguyu da açıklar nitelikte görünmektedir.

Sonuç olarak, seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumunu temel mekanizma olan yansıtmacı özdeşleşim, savunma düzenekleri, gerçeği değerlendirme yetisi ve nesne ilişkilerinin yüksek oranda yordadığı görülmekte ve bu bulgu, gerek araştırmanın diğer sonuçları ile gerekse ilgili alanyazın ile uyumlu gibi görünmektedir.

4.4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın sınırlılıklarından birisi örneklem büyüklüğü (N=182) olabilir. Nitekim katılımcı sayısı ne kadar artarsa araştırma bulgularının genellenebilirliği o kadar artmaktadır. Ancak araştırmanın örneklemini özel bir alt grup oluşturmuş ve böyle bir alt grup için ulaşılabilir sayı bu düzeyde olmuştur. Diğer yandan, örneklemin yeterince büyük olmaması, özellikle de demografik bilgi formundaki pek çok değişkende bazı kategorilerde istatistiksel analiz yapılmasına imkan vermemiş ve bu nedenle de bazı değişkenlerle, karşılaştırmalı analizler yapılamamıştır. Buna ek olarak, alanyazına bakıldığında, temel demografik değişkenlerin genellikle cinsiyete göre ele alındığı görülmektedir; ancak bu tez çalışmasında örneklem sayısının sınırlılığı dolayısıyla cinsiyete göre bir ayırım da yapılamamıştır. Buna karşın, sonuç olarak, örneklemin doğası gereği, araştırmadaki veri setine ulaşılmasındaki güçlük ve uygulamaların bireysel yapılması gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda, katılımcı sayısının görece yeterli olduğu düşünülmektedir. Daha da ötesinde, örneklemin, üç büyük şehirden de dengeli bir şekilde veri toplanılmaya çalışılmış olması uluslararası alanyazında ilk olma niteliği taşıyan bu araştırmanın örneklem büyüklüğüne ve dolayısıyla genellenebilirliğe ilişkin tereddütleri görece ortadan kaldırır gibi görünmektedir.

Araştırma, verinin doğası gereği araştırmacı tarafından toplanmasındaki güçlük nedeniyle bir araştırma şirketi tarafından toplanmıştır. Her ne kadar, uygulamayı yapan kişiler, sosyal bilimler alanında eğitimi olan, işinde deneyimli kişilerden oluşmuş olsa ve araştırma ve uygulamaya yönelik gerekli eğitim ve süpervizyon uygulamaları yapılmışsa da, uygulamanın doğrudan araştırmacı tarafından yapılmamış olması itibari ile ek gözlem olanağının olamamış olması da belki bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, bu uygulama ile aslında araştırmacı etkisinin de bertaraf edildiği unutulmamalıdır.

Araştırmanın en önemli sınırlılığı ise, araştırmaya konu olan değişkenlerin ölçümü ile ilgilidir. Araştırmada, nesne ilişkileri ve yansıtmacı özdeşleşim gibi psikodinamik kavramlar ve bilinçdışı süreçleri de içeren değişkenler incelenmiştir. Bu değişkenlerin doğası gereği ölçümü çeşitli zorluklar içermekte olup, bu tip araştırmalarda daha çok projektif teknikler olarak adlandırılan yapılandırılmamış bir malzeme ile kişinin nesne ilişkileri, savunma mekanizmaları gibi bilinçdışı süreçlerinin incelenmesine imkan tanıyan değerlendirme araçlarının kullanımı önerilmektedir. Ancak bu değerlendirme araçlarının uygulaması, puanlaması ve yorumlanması uzmanlık ve tecrübe gerektirdiği, daha da ötesinde uzun zaman aldığı ve grup uygulamasına elverişli olmadığı için kullanımı sınırlı kalmaktadır. Bu araştırmada da uygulamadaki zorluk dolayısıyla, daha zengin ve doğru bilgi vereceği düşünülen projektif teknikler yerine objektif ölçme ve değerlendirme araçları kullanılmış ve bu nedenle de araştırmaya konu olan değişkenlere ilişkin kısmi bilgi kaybının olmuş olabileceği düşünülmektedir.

4.5. ÇALIŞMANIN KLİNİK DOĞURGULARI

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, boşanma oranları gerek ülkemizde, gerekse dünyada hızla artmakta ve boşanma oranlarının en yüksek, evliliğin ilk beş yılı içerisinde gerçekleştiği görülmektedir. Buna paralel olarak, boşanma yaşı da giderek aşağılara inmekte ve boşanmış kişilerin, geçmiş evlilikleri problemlidir de olsa, büyük bir kısmı boşanmayı takip eden ilk beş yıl içerisinde yeniden evlenmektedir. Tüm bu gelişmeler, araştırmacılarının dikkatini, yeniden evlenme olgusuna çevirmekte, ancak bu konudaki çalışmalar, gerek dünyada, gerekse ülkemizde oldukça sınırlı kalmaktadır. Daha da ötesinde, seri evlilik olarak adlandırılan üç ve üzeri evliliklere yönelik çalışmalar, daha çok betimleyici nitelikte olup, sınırlı sayıdaki çalışma, bu kişilerin bazı özelliklerinin altını çizmektedir. Bu yönüyle, bu tez çalışması, uluslararası boyutta özgün bir çalışma olarak gerek psikanalitik/psikodinamik alanyazına ve uygulama alanına, gerekse çift terapisi alanyazına önemli katkıda bulunacağı düşünülmekte ve yeni bir bakış açısı kazandıracığı umut edilmektedir.

Seri evlilik ile ilgili yapılan sınırlı sayıdaki çalışma, bu kişilerin gerek eş seçiminde, gerekse evliliğe ilişkin tutum ve davranışlarında işlevsel olmayan bir örüntüye dikkati

çekmektedir. Psikanalitik terimlerle, bu kişilerin patolojik nesne ilişkilerinin olabileceği ve eş seçiminin bu patolojik örüntüyü devam ettirecek şekilde bir tür yineleme zorlantısına dönüştüğü düşünülmektedir. Nitekim bu araştırmanın sonuçları da, bu varsayımı destekler nitelikte görünmekte ve seri evlilik yapan kişilerin borderline bir örgütlenmeye sahip olabileceğine işaret etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, bu kişiler, patolojik nesne ilişkilerine sahip, romantik ilişkilerde sado-mazokistik bir ilişki örüntüsü sergileyen, yansıtmacı özdeşleşimin zulmedici türevlerini katı ve yoğun bir şekilde kullanan, yani eşlerini zulmedici algılayan, gerçeklikle bağı korumakla beraber, iç ve dış dünya arasındaki sınırların belirsizleştiği, gerçekliğin yer yer bozulduğu ve algıda çeşitli çarpıkların mevcut olduğu, alt düzey savunmalarla karakterize bir profil çizer gibi görünmektedir. Araştırmanın, bu sonuçları ile psikanalitik alanyazında, parça parça bilinen pek çok bilgiyi hem bütünleştirilmesi, hem ampirik bir arka plana dayandırması, hem de bu danışan profiline dair kazandırdığı yeni bilgilerle beraber net bir tablo sunması ile kuramsal; bu gibi danışanlarla çalışırken klinik olarak danışanın formüle edilmesi yönü ile de doğrudan psikanalitik bir çalışmaya uygulama olarak büyük katkı sunacağı düşünülmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, bu tez çalışması, sadece kuramsal olarak değil, klinik olarak da seri evlilik alt grubu ile nasıl çalışılabileceğine dair fikir vermesi bakımından önemlidir. Bu noktada, araştırma, seri evlilikle çalışan çift terapistlerinin, danışanlarını psikopatoloji açısından değerlendirmeleri gerekliliğinin altını çizmekte ve bu gibi çiftlerle çalışırken, çift terapisinin yanı sıra bireysel terapiye yönlendirmenin oldukça faydalı olacağı önerilmektedir.

Araştırma, bir diğer yönü ile yeniden evlenmelerin özellikle de seri evliliklerin doğasına, birinci evlilikle karşılaştırılmasına ve yeniden evlenmelerdeki ayırt edici hususlara ilişkin aydınlatıcı bilgiler ortaya koymakta ve bu yönüyle de çift terapisi alanyazına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Nitekim araştırma sonuçları, seri evlilik yapan bireylerin hem bir, hem de iki evlilik yapan kişilere göre evlilik doyumunun daha düşük olmasına rağmen, kendi içerisinde birinci ve ikinci evlilik arasında ilişki doyumunu açısından istatistiki olarak bir fark bulunmadığını; yani, ikinci evlilik yapanların da birinci evliliklerini yapanlar kadar ilişki doyumlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu haliyle, seri evlilik patolojik bir örüntüye ve potansiyel

ciddi ilişki problemlerine işaret ederken, ikinci evliliklerin doğal zorluklarının yanı sıra tamir edici yönüne de dikkati çekmekte ve yeniden evlenmelerde ayırt edici bir noktaya parmak basmaktadır.

Buna ek olarak, araştırma sonuçları, patolojik nesne ilişkilerinin sadece evlilikte değil tüm yakın ilişkilerde ilişkiyel zorluklara nasıl yansıdığına iyi bir örnek oluşturur niteliktedir. Bu noktada, Nesne İlişkileri Çift Terapisi Modelinin çift ve aile dinamiklerini çalışmaya en uygun modellerden birisi olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle de, seri evlilik ile çalışırken, zulmedici katı yansıtmacı özdeşleşimler bağlamında çifti ele almanın ve tekrar eden yansıtmacı özdeşleşimlerin, terapi odasında çalışılmasının önemini ortaya koymaktadır. Buna paralel olarak, bu çalışmada, şüphesiz, sadece hasta ve eşi arasındaki bilinçdışı iletişimin değil, aynı zamanda hasta-terapist arasındaki aktarımsal sürece de dikkat çekmekte ve bu bağlamda, terapistin kendi karşı aktarımsal yaşantıları üzerinde çalışmasının terapötik sürece büyük katkı sunacağı düşünülmektedir.

Özet olarak, araştırmanın, özgünlüğü ve zenginliği ile uluslararası alanyazına büyük bir katkı sunacağı düşünülmekte ve bu yönüyle, alanda çalışmak isteyen araştırmacılara fikir vermesi, model olması umut edilmektedir.

4.6. YENİ ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER

Öncelikle araştırmanın sınırlılıkları bölümündeki konulara yer verilebilir. Buna göre, ilk olarak, seri evliliğe ilişkin daha geniş bir bilgi birikimine ulaşılabilmesi ve sonuçlarının daha geniş düzeyde genellenebilmesi adına örneklem büyüklüğünün artırılması önerilmektedir. Yine bu noktada, veri toplama araçlarının niteliği büyük önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, objektif, kağıt-kalem testleri kullanılmıştır. Buna karşın, daha önce de ifade edildiği gibi, araştırmanın ana değişkenlerinin doğası dolayısıyla projektif veri toplama araçlarının kullanımı önerilmekte ve yeni çalışmalarda ölçümün niteliği hususuna dikkat edilmesi önerilmektedir.

Bu çalışmada, birinci, ikinci ve üç ve üzeri evlenenler bireysel olarak araştırmaya katılmıştır. İleriki çalışmalarda, özellikle de seri evlilik yapanlara yönelik çift çalışmalarının yapılması, eş seçimi gibi seri evliliğin doğasını aydınlatmaya yönelik

kavramların daha iyi incelenmesine ve seri evlilik profilinin daha net bir şekilde ortaya konmasında yardımcı olacaktır.

Son olarak, yeni çalışmalarda, daha ileri yöntemlerle verilerin analizinin yapılması önerilmektedir. Örneğin, bu araştırmada, seri evlilikte ilişki doyumunu yordayan faktörler hiyerarşik regrasyon yöntemi ile belirlenmiştir. Buna karşın, ilerleyen çalışmalarda, seri evlilikte ilişki doyumunun modellenmesinin daha ileri istatistikî yöntemlerle daha açıklayıcı sonuçlar ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

4.7. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasının amacı, seri evlilik yapan bireylerin, birinci ve ikinci evliliklerini yapmış kişilere göre, nesne ilişkileri, yansıtmacı özdeşleşim, savunma mekanizmalarının düzeyi, psikolojik belirtiler ve ilişki doyumu açısından karşılaştırılmasıdır.

Özetlemek gerekirse araştırma sonuçları, nesne ilişkileri boyutunda yabancılaşma, güvensiz bağlanma ve benmerkezcilik alt ölçeklerinde, gerçeği değerlendirme boyutunda ise, gerçekliğin bozulması ve algıların belirsizliği alt ölçeklerinde seri evlilik lehine istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Buna paralel olarak, seri evlenenlerin, paranoid-şizoid konumun değersizleştirici yansıtmacı özdeşleşim boyutuna ait alt ölçeklerin her ikisinden de daha yüksek, depresif konum boyutundan ise daha düşük puan aldıkları görülmektedir. Yine bu kişilerin daha çok alt düzey savunma mekanizmalarını kullandıkları, ancak psikolojik belirti açısından her üç grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı anlaşılmaktadır. Son olarak seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumunun birinci ve ikinci evliliklerini yapmış kişilere göre daha düşük olduğu dikkati çekmekte ve araştırmanın son aşamasında ise, seri evlilik yapan bireylerin ilişki doyumunu yordayan faktörler incelenmesine yer ayrılmaktadır. Buna göre, sonuçlar, sırasıyla zulmedici bebeğe karşı anne, nevrotik savunma düzeyi, gerçeği değerlendirmeden bozulma ve güvenli bağlanma değişkenlerinin bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde yordadığını ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, seri evlilik yapan bireylerin borderline bir örgütlenmeye sahip olduğu ve sado-mazokistik bir ilişki içerisinde kendini tekrar eden bir tür yineleme zorlantısı içerisinde bu patolojik ilişki örüntüsünü sürekli olarak benzer eşler seçerek devam ettirdikleri düşünülmektedir. Bilinçdışı tamamlayıcılık üzerine kurulu bu eş seçimi, patolojik nesne ilişkileri olduğu tahmin edilen seri evlilik yapan bireylerin seri katiller gibi, kendi içsel nesnelere ve ilişkiselliklerini sürekli katlederek, istikrarlı ve derinlikli bir ilişki kuramadıklarını ve bu örüntülerini tekrarlama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Her biten ilişki ile kendi ruhsallıklarına adeta bir bıçak darbesi atan seri evlenenlerin, bir tür “iskelet problemi” olduğu ve ard arda gelen evlenme ve boşanmaları, yine borderline hastalardaki eyleme dökmeleri akla getirmektedir.

Bir diğer ifade ile kısmi nesne ilişkileri ile sembiyotik bir bağ kuran seri evlenenlerin, borderline hastalardaki çiftedeğerlilik dolayısıyla, evlendikleri kişileri önce çok yücelttikleri, idealize ettikleri ve büyük bir arzu ile evlendikleri, daha sonra ise diğer uçta tümünden değersizleştirdikleri ve adeta ilişkide boğuldukları duygusu ile ilişkiyi sonlandırdıkları tahmin edilmektedir. Böylece seri evlilik yapanların ilişki doyumunun zulmedici yansıtmacı özdeşleşim ve güvensiz bağlanma kontrol altında tutulduğunda, ancak gerçeği değerlendirmede bir miktar bozulma ile arttığı düşünülmektedir. Bu durum, seri evlenenlerin neden olgun ve derinlikli bir kadın-erkek ilişkisi kuramadıklarına iyi bir örnek sunar gibi görünmektedir. Nitekim bu ilişki modeli, gelişimin en erken basamaklarındaki, henüz nesnenin kendilikten ayrışmadığı, iyi ve kötü duygulanımların bütünleştirilemediği iç içe geçmiş ikili ilişki modelini düşündürmektedir. Bu ilişki modelinde, çocuğun henüz gerçeği değerlendirme yetisi oluşmamıştır ve bir yanılısma halinde bebek, iyi anne-bebek ünitesini korumak için kötü kendilik ve nesne temsillerini yansıtmacı özdeşleşim yoluyla bir taraftan da kontrol ederek dışarı yansıtmaktadır. Bebek, kendisi ve öteki arasında henüz sınırların netleşmediği, gerçekliğin algılanmadığı anne ile sembiyotik bir ilişki içerisinde olduğu bu dönemde sükunet içindedir; belki, bu araştırmaya konu olan seri evlenenlerin balayı dönemi gibi...

Yukarıda aktarılan bulgu, tartışma ve değerlendirmelere karşın, seri evlilik uluslararası alanyazında bazı betimleyici çalışmaların dışında bakir kalmış bir konu olarak

karşımıza çıkmakta ve şüphesiz, bu tez çalışmasında dile getirilen hususların, bu alandaki araştırmaların artması ile aydınlığa kavuşacağı düşünülmektedir. Bu noktada, bu araştırmanın sınırlılığı olarak, yeni çalışmalarda, projektif tekniklerin kullanılması ve daha da ötesinde seri evlilik yapan kişileri çift olarak değerlendirebilmeye imkan tanıyan bir araştırma deseni kullanılması önerilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası alanyazında özgün bir çalışma olarak, araştırma bulguları, seri evliliğin doğasına ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada, oldukça sınırlı bilgiye sahip olunan seri evlilik kavramının hem bireysel, hem de ilişkisel düzeyde incelenmesi ile bu tez çalışmasının, gerek psikanalitik alanyazına, gerekse çift terapisi alanına hem kuramsal, hem de klinik uygulamaya katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Albrecht, L. S. (1979). Correlates of marital happiness among the remarried. *Journal of Marriage and Family*, 41 (4), 857-867.
- Alkan Göral, F. S. (2010). *Coupling through projective identification: Bridging role of projective identification in the associations among early parenting experience, personality constructs and couple relationships*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Alpenfels, E. J. (1970). Progressive monogamy: An alternate pattern? H. A. Otto (Eds), *The family in search of a future* (s. 67-73). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Amato, P. R. (1996). Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 628-640.
- Andrews, G., Singh, M. ve Bond, M. (1993). The defence style questionnaire. *Journal of Nervous & Mental Disorders*, 181, 246-256.
- Apter, A., Gothelf, D., Offer, R., Ratzoni, G., Orbach, I., Tyano, S. vd. (1997). Suicidal adolescents and ego defense mechanisms. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 36 (11), 1520-1527.
- Arıkan,Ç. (1990). *Social and psychological problems of working class divorced woman*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Barends, A. Westen, D., Leigh, J. Silbert, D. ve Brussell, J. A (1991). Assessing affect tone of relationship paradigms from TAT and interview data. *Psychological Assessment*, 2, 329-332.
- Baum, N. (2006). A Kleinşan perspective on the divorce process: From the paranoid-schizoid to the depressive position. *Clinical Social Work Journal*, 34(3), 279-292.
- Beck, A.T. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychology*, 4, 561-571.

- Becker, G. S., Landis, M. ve Micheal, R. (1977). An economic nanlysis of marital instability. *Journal of Political Economy*, 85, 1141-1187.
- Bell, M. D. (1995). *Bell Object Relations and Reality Testing Inventory (BORRTI) Manual*. California: WPS.
- Bell, M. D., Billington, R. ve Becker, B. (1985). A scale for the assessment of object relations: Reliability, validity and factorial invariance. *Journal of Clinical Psychology*, 42, 733-741.
- Bell, M. D., Billington, R. ve Becker, B. (1986). A scale for the assessment of reality testing: Reliability, validity and factorial invariance. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 506-511.
- Bell, M. D., Billington, R., Cicchetti, D. Ve Gibbonsi J. (1988). Do obejct relations deficits distinguish BPD from other diagnostic groups? *Journal of Clinical Psychology*, 44, 511-516.
- Bender, D., Farber, B. A. ve Geller, J. D. (1997). Patients' representations of therapists, parents and self in the early phase of psychotherapy. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 25, 571-586.
- Bepko, C. ve Krestan, J. (1985). *The responsibility trap*. New York: Free Press.
- Bion, W. R. (1959). Attacks on linking". *International Journal of Psychoanalysis*, 40, 308-315.
- Bion, W. R. (1962). *Learning from experience*. Northvale, NJ: Jason Aranson Inc.
- Bion, W. R. (1984). *Second thoughts: Selected papers on psycho-analysis*. NY: Karnac.
- Bir Aktürk, E. (2006). *Marital satisfaction in Turkish remarried families: Comparison among marital status, effect of stepchildren and contributing factors*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Bir Aktürk, E. ve Fışiloğlu, E. (2009). Marital satisfaction in Turkish remarried families: Marital status, stepchildren and contributing factors. *Journal of Divorce and Remarriage*, 50 (2), 119-147.
- Bitterman, C. M. (1968). The multimarriage family. *Social Casework*, 49, 218-221.
- Blatt, S. ve Auebach, J. (2001). Mental representation, severe psychopathology and the therapeutic process. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 49, 113-159.
- Bloch, A. L., Shear, M. K., Markowitz, J. C., Leon, A. C. ve Perry, J. C. (1993). An empirical study of defense mechanisms in dysthymia. *The American Journal of Psychiatry*, 150, 1194-1198.
- Blood, R. ve Blood, M. (1978). *Marriage*. New York: The Free Press.
- Bond, M., Gardner, S., Christian, J. ve Sigal, J. J. (1983). Empirical study of self-rated defence styles. *Archives General Psychiatry*, 40, 333-338.
- Booth, A. ve Amato, P. R. (1991). Divorce and psychological stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 396-407.
- Booth, A. ve Edwards, J. N. (1992). Starting over: Why remarriages are more unstable. *Journal of Family Issues*, 13, 179-194.
- Bouchard, G. ve Theriault, J. V. (2003). Defense mechanisms and coping strategies in conjugal relationships: An integration. *International Journal of Psychology*, 38 (2), 79-90
- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds*. London: Tavistock.
- Bowlby, J. (1988). *Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory*. London: Routledge.

- Bramlett, M. D. ve Mosher, W. D. (2001). *First marriage dissolution, divorce and remarriage: United States. Advance data from vital and health statistics (No.323)*. Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics.
- Braucher, D. (2000). Projective identification: A request for relationship. *Clinical Social Work Journal*, 28 (1), 71-83.
- Bray, J. H. (1994). What does a stepfamily look like? *Family Journal*, 2, 66-70.
- Brems, C. (1989). Projective identification as a self-psychological change agent in psychotherapy of a child. *American Journal of Psychotherapy*, 43 (4), 598-607.
- Brody, H. G., Neubaum, E. ve Forehand, R. (1988). Serial marriage: A heuristic analysis of an emerging family form. *Psychological Bulletin*, 103(2), 211-222.
- Brown, S. L. ve Booth, A. (1996). Cohabitation versus marriage: A comparison of relationship quality. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 668-678.
- Bumpass, L., Castro Martin ve Sweet, J. A. (1991). The impact of family background and early marital factors on marital disruption. *Journal of Family Issues*, 12, 22-42.
- Bumpass, L., Sweet, J. ve Castro Martin, T. (1990). Changing patterns of remarriage. *Journal of Marriage and Family*, 52 (3), 747-756.
- Calabrese, L. M., Farber, A. B. ve Westen, D. (2005). The relationship of adult attachment constructs to object relational patterns of representing self and others. *Journal of The American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry*, 33 (3), 513-530.
- Cashdan, S. (1988). *Object relations therapy*. New York: WW Norton & Company.
- Castro Martin, T. ve Bumpass, L. (1989). Recent trends and differentials in marital disruption. *Demography*, 26, 37-51.

- Catherall, D. R. (1992). Working with projective identification in couples. *Family Process, 31* (4), 355-367.
- Ceglian, C. P. ve Gradner, S. (1999). Attachment style: A risk for multiple marriage. *Journal of Divorce and Remarriage, 31*, 125-139.
- Chadwick, B. A. ve Heaton, T. B. (1999). *Statistical handbook on the American family*. Phoenix, AZ: Oryx.
- Cherlin, A. (1978). Remarriage as an incomplete institution. *American Journal of Sociology, 84*(3), 634-650.
- Coleman, M. ve Ganong, L. H. (1990). Remarriage and stepfamily research in the 1980s: Increased interest in an old family form. *Journal of Marriage and the Family, 52*, 925-940.
- Coleman, M., Ganong, L. ve Fine, M. (2000). Reinvestigating remarriage: Another decade of progress. *Journal of Marriage and the Family, 62*, 1288-1307.
- Copen, C. E., Daniels, K., Vespa, J. ve Mosher, W. D. (2012). First marriages in the United States: Data from 2006-2010 national survey of family growth. *National Health Statistics Reports, 49*, 1-24.
- Crisp, P. (1988). Projective identification: Clarification in relation to object choice. *Psychoanalytic Psychology, 5*(4), 389-402.
- Crosbie-Burnett, M. (1989). Application of family stress theory to remarriage: A model for assessing and helping stepfamilies. *Family Relations, 38*, 323-331.
- Curun, F. (2001). *The effects of sexism and sex role orientation on relationship satisfaction*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Davila, J., Bradbury, T. N., Cohan, C. ve Tochluk, S. (1997). Marital functioning and depressive symptoms: Evidence for a stress generation model. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 849-861.

- Davila, J., Bradbury, T. N. ve Fincham, F. D. (1998). Negative affectivity as a mediator of the association between attachment and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 5, 467-484.
- Davison, M. L., Bershadsky, B., Bieber, J., Silversmith, D., Maruish, M. E. & Kane, R. L. (1997). Development of a brief, multidimensional, self-report instrument for treatment outcomes assessment in psychiatric settings: Preliminary findings. *Assessment*, 4, 259-276.
- Day, R. D. ve Mackey, W. C. (1981). Redivorce following remarriage. *Journal of Divorce*, 4(3), 39-47.
- Demaris, A. (1984). A comparison of remarriages with first marriages on satisfaction in marriage and its relationship to prior cohabitation. *Family Relations*, 33, 443-449.
- Derogatis, L. R. (1975). *Brief Symptom Inventory (BSI)*. Baltimore, MD: Clinical Psychometric Research.
- Derogatis, L. R. (1983). *SCL-90-R: Administration, scoring, and procedures manual-II for the revised version (2nd ed.)*. Towson, MD: Clinical Psychometric Research.
- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., & Covi, L. (1973). SCL-90: An outpatient psychiatric rating scale: Preliminary report. *Psychopharmacology Bulletin*, 9, 13-27.
- Dicks, H. V. (1967). *Marital tensions: Clinical studies towards a psycho-analytic theory of interaction*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Elliott, R. (1997). Therapy with remarried couples: A multitheoretical perspective. *A.N.Z.J. Family Therapy*, 18 (4), 181-193.
- Epözdemir, H. (2009). *Turkish standardization of the Symptom Assessment-45 Questionnaire (SA-45)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

- Erten, Y. (2006). *Psikanalizden Dinamik Terapilere Seminer Notlari*. İgörü Psikoterpi Merkezi, İstanbul
- Eysenck, H. J. ve Eysenck, S. B. G. (1968). *Manual: Eysenck personality inventory*. San Diego: Educational and Industrial Testing Service.
- Fairbairn, W. R. D. (1952). *Psychoanalytic studies of the personality*. London: Routledge.
- Falke, I. S. ve Larson, H. J. (2007). Premarital predictors of remarital quality: Implications for clinicians. *Contemporary Family Therapy*, 29, 9-23.
- Feldman, L. B. (1979). Marital conflict and marital intimacy: An integrative psychodynamic-behavioral-systemic model. *Family Process*, 18, 69-79.
- Feldman, L. B. (1982). Dysfunctional marital conflict: An integrative interpersonal-intrapsychic model. *Journal of Marital and Family Therapy*, 8, 417-428.
- Feldman, L. B. ve Pinsof, W. M. (1982). Problem maintenance in family system: An integrative model. *Journal of Marital and Family Therapy*, 8, 295-308.
- Feng, D., Giarrusso, R., Bengtson, L. V. ve Frye, N. (1999). Intergenerational transmission of marital quality and marital instability. *Journal of Marriage and Family*, 61 (2), 451-463.
- Ferenczi, S. (1926). The problem of acceptance of unpleasant ideas: Advances in knowledge of the sense of reality. *International Journal of Psychoanalysis*, 7, 312-323.
- Figueiredo, C. L. (2006). Sense of reality, reality testing and reality processing in borderline patients. *International Journal of Psychoanalysis*, 87, 769-787.
- Finell, J. S. (1986). The merits and problems with the concept of projective identification. *Psychoanalytic Review*, 73 (2), 103-128.
- Fogarty, T. F. (1979). The distance and the pursuer. *The Family*, 7, 11-16.

- Freud, A. (1936). *The ego and defence mechanisms*. New York: International Universities Press.
- Freud, S. (1905a). Jokes and their relation to unconscious. *The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud, VIII (1905): Jokes and their relations to unconscious*, 1-247.
- Freud, S. (1905b). Three essays on the theory of sexuality. *The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud, VII (1901-1905): A case of hysteria, three essays on sexuality and other works*, 123-246.
- Freud, S. (1923). The ego and the id. *The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud, XIX (1923-1925): The ego and the id and other works*, 1-66.
- Freud, S. (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. *The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud, XX (1925-1926): An autobiographical study, inhibitions, symptoms and anxiety, the question of lay analysis and other works*, 75-176.
- Frisch, S. ve Frisch-Desmarez, C. (2010). Some thoughts on the concept of the internal parental couple. *International Journal of Psychoanalysis*, 91, 325-342.
- Frisch, S. ve Frisch-Desmarez, C. (2010). İçsel ebeveyn çifti kavramı üzerine bazı düşünceler (Çeviri: Ş. S. Postacı), B. Habip, N. Erdem, A. Day, M. Tanık, N. Taşkıntuna ve Ş. S. Postacı (Eds.), *Uluslararası Psikanaliz Yıllığı 2011* (s.105-122) içinde. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Furstenberg, F.F. ve Spanier, B.G. (1984). The risk of dissolution in remarriage: An examination of Cherlin's hypothesis of incomplete institutionalization. *Family Relations*, 33(3), 433-441.
- Gladding, S. T. (1998). *Family Therapy: History, Theory and Practice*. New Jersey: Prentice-Hall.

- Glick, P. C. (1980). Remarriage: Some recent changes and variations. *Journal of Family Issues, 1*, 455-478.
- Glick, P. C. ve Norton, A. J. (1971). Frequency, duration and probability of marriage and divorce. *Journal of Marriage and the Family, 33*, 307-317.
- Glick, P. C. ve Norton, A. J. (1973). Perspective on the recent upturn in divorce and remarriage. *Demography, 10*, 301-314.
- Goretti, G. R. (2007). Projective identification: A theoretical investigation of the concept starting from 'notes on some schizoid mechanisms'. *The International Journal of Psychoanalysis, 88*, 387-405.
- Göka, E., Yüksel, F. V. ve Göral, S. (2006). İnsan ilişkilerinde yansıtımlı özdeşim. *Türk Psikiyatri Dergisi, 17(1)*, 46-54.
- Greenberg, F. E. ve Nay, R. W. (1982). The intergenerational transmission of marital instability reconsidered. *Journal of Marriage and Family, 44 (2)*, 335-347.
- Greene, L. R. (1996). Primitive defenses, object relations and symptom clusters in borderline pathology. *Journal of Personality Assessment, 67 (2)*, 294-304.
- Grimm, W. D., Brannon, R. ve Juni, S. (1997). Defense mechanisms and object relations as factors in marital satisfaction. *Contemporary Family Therapy, 19 (2)*, 305-312.
- Grotstein, J. S. (1981). *Splitting and projective identification*. Northvale, NJ: Jason Aranson Inc.
- Grotstein, J. S. (2005). 'Projective transidentification': An extension of the concept of projective identification. *The International Journal of Psychoanalysis, 86*, 1051-1069.
- Grotstein, J. S. (2007). On: Projective identification. *The International Journal of Psychoanalysis, 88*, 1289-1291.

- Gunthrie, L. ve Mattinson, J. (1971). *Brief casework with marital problems*. London: The Tavistock Institute.
- Guntrip, H. (1971). *Psychoanalytic theory, therapy and the self*. New York: BasicBooks.
- Hartin, W. W. (1990). Remarriage: Some issues for clients and therapists. *A.N.Z.J Family Therapy*, 11 (1), 36-42.
- Hathaway S.R. ve McKinley J.C. (1951). *The Minnesota Multiphasic Personality Inventory Manual*. New York: The Psychological Corp.
- Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 50(1), 93-98.
- Hunter, J. E. Ve Schuman, N. (1980). Chronic reconstitution as a family style. *Social Work*, 25, 446-451.
- Jacobson, A. M., Beardslee, W., Hauser, S. T., Noam, G. G., Powers, S. I., Houlihan, J. vd. (1986). Evaluating ego defense mechanisms using clinical interviews: An empirical study of adolescent diabetic and psychiatric patients. *Journal of Adolescence*, 9 (4), 303-319.
- Jacobson, D. (1993). What's fair: Concepts of financial management in stepfamily households. *Journal of Divorce and Remarriage*, 19, 221-238.
- Jacobson, E. (1964). *The self and the object world*. New York: International Universities Press.
- James, D. S. ve Johnson, W. D. (1987). Social interdependence, psychological adjustment and marital satisfaction in second marriages. *The Journal of Social Psychology*, 123 (3), 287-303.
- Johnson, S. M., Hunsley, J., Greenberg, L. ve Schindler, D. (1999). Emotionally focused couples therapy: Status and challenges. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 6, 67-79.

- Juni, S. (1979). Theoretical foundations of projection as a defence mechanism. *The International Review of Psychoanalysis*, 6, 115-130.
- Juni, S. (1992). Familial dyadic patterns in defense and object relations. *Contemporary Family Therapy*, 14, 259-268.
- Kalmus, D. ve Seltzer, J. A. (1986). Continuity of marital behavior in remarriage: The case of spouse abuse. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 113-120.
- Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (1997). Neuroticism, marital interaction and the trajectory of marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 1075-1092.
- Katz, B. (1981). Separation-individuation and marital therapy. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 18, 195-203.
- Kavas, S. (2010). *Post divorce experience of highly educated and professional women*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kay, S. (1990). Significance of the positive-negative distinction in schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin*, 16, 537-545.
- Kernberg, O. F. (1967). Borderline personality organization. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 15, 641-685.
- Kernberg, O. (1971). Prognostic considerations regarding borderline personality organization. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 19, 595-635.
- Kernberg, O. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. London: Jason Aronson Inc.
- Kernberg, O. (1976). *Object relations theory and clinical psychoanalysis*. London: Jason Aronson Inc.
- Kernberg, O. F. (1980). *Internal world and external reality: Object relations theory applied*. New York: Aranson.

- Kernberg, O. F. (1987). Projection and projective identification: Developmental and clinical aspects. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 35, 795-819.
- Kernberg, O. F. (1991). Agression and love in the relationship of the couple. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 39 (1), 45-70.
- Kernberg, O. F. (2011). Limitations to the capacity to love. *International Journal of Psychoanalysis*, 92, 1501-1515.
- Kheshgi-Genovese, K. ve Genovese, T. A. (1997). Developing the spousal relationship within stepfamilies. *The Journal of Contemporary Human Services*, May-June, 255-264.
- Kissen, M. (1995). Meshing character structures in couples. In *Affect, object and character structure*. Madison, CT: *International Universities Press*, syf.221-232.
- Kissen, M. (1996). Projective identification: A resistance in couples. *American Journal of Psychotherapy*, 50(1), 54-65.
- Klein, M. (1935). A contribution to psychogenesis of manic-depressive states. *International Journal of Psychoanalysis*, 16, 145-174.
- Klein, M. (1940). Mourning and its relation to manic-depressive states. *International Journal of Psycho-Analysis*, 21, 125-153.
- Klein, M. (1946). Notes on some schizoid mechanisms. *International Journal of Psycho-Analysis*, 27, 99-110.
- Knapp, H. D. (1989). Projective identification: Whose projection- whose identity? *Psychoanalytic Psychology*, 6 (1), 47-58.
- Kobak, R. R., Ruckdeschel, K. ve Hazan, C. (1994). From symptom to signal: An attachment view of emotion in marital therapy. S. Johnson ve L. Greenberg (Ed), *The heart of the matter: Perspective on emotion in marital therapy* (s. 46-71) içinde. New York: Brunner/Mazel.

- Koo, H. ve Suchindran, C. (1980). Effects of children on women's remarriage prospects. *Journal of Family Issues*, 1, 497-515.
- Koo, H., Suchindran, C. ve Griffith, J. D. (1984). The effects of children on divorce and remarriage: A multivariate analysis of life table probabilities. *Population Studies*, 38, 451-472.
- Kovacs, G. S. (1996). *Impact of projective identification, shame proneness, level of empathy and self-esteem on couple relationship satisfaction*. doctoral Dissertation, California School of Professional Psychology, Los Angeles Campus: ProQuest Dissertation & Theses.
- Kreider, R. M. (2006). *Remarriage in the United States*. Poster presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Montreal, August 10-14.
- Kurdek, L. A. (1990). Divorce history and self-reported psychological distress in husbands and wives. *Journal of Marriage and The Family*, 52, 701-708.
- Kurdek, L. A. (1991). Marital stability and changes in marital quality in newly couples: A test of the contextual model. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8, 27-48.
- Lachkar, J. (1992). *The narcissistic\borderline couple*. New York: Brunner\Mazel.
- Leigh, J., Westen, D., Barends, A., Mendel, M. ve Byers, M. (1992). Assessing complexity of representations of people from TAT and interview data. *Journal of Personality*, 60, 809-837.
- Lerner, H. G. (1985). *The dance of anger*. New York: Harper & Row.
- Lerner, H. G. (1989). *The dance of intimacy*. New York: Harper & Row.
- Long, L. L. ve Young, M. E. (1997). *Counselling and therapy for couples*. California: Wadsworth.

- Mahler, M. (1968). *On human symbiosis and the vicissitudes of individuation*. Vol. 1. *Infantile psychosis*. New York: International Universities Press.
- Mahler, M. Pine, F. ve Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant*. New York: BasicBooks.
- Mainprice, J. (1974). *Marital interaction and some illnesses in children*. London: Teh Tavistock Institute.
- Malancharuvil, J. M. (2004). Projection, introjection and projective identification: A reformulation. *American Journal of Psychoanalysis*, 65(4), 375-382.
- Malin, A. ve Grotstein, J. (1966). Projective identification in the therapeutic process. *International Journal of Psychoanalysis*, 47, 29-31.
- Maurish, M.E. (2000). *Applications of the symptom assessment-45 questionnaire (SA-45) in primary care settings*. *Handbook of Psychological Assessment in Primary Care Settings*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates,
- McCranie, E W. ve Kahan, J. (1986). Personality and multiple divorce: A prospective study. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 174, 161-164.
- McLanahan, S. ve Bumpass, L. (1988). Intergenerational consequences of family disruption. *American Journal of Sociology*, 94, 130-152.
- McWilliams, N. (1994). *Psychoanalytic diagnosis: Understanding personality structure in the clinical process*. NY: Guilford Publications Inc.
- Meissner, W. W. (1980). A note on projective identification. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 28 (1), 43-67.
- Middelberg, C. V. (2001). Projective identification in common couple dances. *Journal of Marital and Family Therapy*, 27(3), 341-352.

- Mihajlovic, M. M. (2006). *Serial marriage and patterns of personality: The role of personality in the pattern of marriage, divorce and remarriage*. Unpublished doctoral dissertation, Chicago School of Professional Psychology, USA.
- Miller, R. C. (1990). Projective identification and the therapist's use of self. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 20 (1), 63-73.
- Millon, T (1977). *Millon clinical multiaxial inventory manual*. Minneapolis: Interpretive Scoring Systems.
- Mitchell, S. A. & Black, M. J. (1995). *Freud and beyond*. NY: Basic Books
- Monahan, T. P. (1952). How stable are remarriges? *American Journal of Sociology*, 58, 280-288.
- Monahan, T. P. (1958). The changing nature and instability of remarriages. *Euqenics Quarterly*, 5, 73-85.
- Mueller, C. W. ve Pope, H. (1977). Marital instability: A test of its transmission between generations. *Journal of Marriage and the Family*, 39, 83-93.
- Murphy, M., Glaser, K. ve Grundy, E. (1997). Marital status and long-term illness in Britatin. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 156-164.
- Neff, J. A. ve Schluter, T. D. (1993). Marital status and depressive symptoms: The role of race/ethnicity and sex. *Journal of Divorce and Remarriage*, 20, 137-160.
- Norton, J. A. ve Glick, C. P. (1976). Marital instability: Past, present and future. *Journal of Social Issues*, 32 (1), 43-44.
- O'Connor, T. G. ve Insabella, G. M. (1999). Marital satisfaction, relationships and roles. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 64, 50-78.
- Ogden, T. H. (1979). On projective identification. *International Journal of Psychoanalysis*, 60, 357-373.

- Ogden, T. H. (1982). *Projective identification and psychotherapeutic technique*. New York: Jason Aranson.
- Overall, J. E. (1971). Associations between marital history and the nature of manifest psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, 78, 213-221.
- Paulson, I. (1978). *Projective identification in family interaction: A metodological study*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Southern California, California.
- Pincus, L. (Ed.). (1960). *Marriage: Studies in emotional conflict and growth*. London: The Tavistock Institute.
- Pope, H. ve Mueller, C. W. (1976). The intergenerational transmission of marital instability: Comparisions by race and sex. *Journal of Social Issues*, 32, 49-66.
- Popeneo, P. (1943). *Modern marriage*. New York: Macmillian Co.
- Porder, M. S. (1987). Projective identification: An alternative hypothesis. *Psychoanalytic Quarterly*, 56, 431-451.
- Richards, M., Hardy, R. ve Wadsworth, M. (1997). The effects of divorce and seperation on mental health in a national UK birth cohort. *Psychological Medicine*, 27, 1121-1128.
- Sandler, J. (1993). On communication from patient to analyst: Not everything is projective identification. *Internentional Journal of Psychoanalysis*, 74, 1097-1107.
- Scarf, M. (1987). *Intimate partners: Patterns in love and marriage*. New York: Random House.
- Scharff, D. E. ve Scharff, J. S. (1991). *Object relations couple therapy*. Northvale, NJ: Jason Aranson.

- Scharff, D. E. ve Scharff, J. S. (1992). *Object relations couple therapy*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Scharff, D. E. ve de Varela, Y. (2005). Object relations couple therapy, M. Harway (Eds), *Handbook of couples therapy* (s. 141-156). Hoboken, N. J: John Wiley.
- Scharff, J. S. ve Scharff, D. E. (1997). Object relations couple therapy. *American Journal of Psychotherapy*, 51(2), 141-173.
- Segal, H. (1973). *Introduction to the work of Melanie Klein*. London: The Hogarth Press.
- Siegel, J. P. (1991). Analysis of projective identification: An object relations approach to marital treatment. *Clinical Social Work Journal*, 19 (1), 71-81.
- Siegel, J. P. (1992). *Repairing intimacy: An object relations approach to couples therapy*. New York: Aronson.
- Siegel, J. P. (2008). Splitting as a focus of couples treatment. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 38, 161-168.
- Slipp, S. (1984). *Object relations: A dynamic bridge between individual and family treatment*. New York: Jason Aronson Inc.
- Slipp, S. (1988). *The technique and practice of object relations family therapy*. New Jersey: Aronson.
- Slipp, S. (1995). Object relations couple therapy of personality disorders. N. S. Jacobson ve A. S. Gunman (Eds.), *Clinical handbook of couple therapy* (s.91-120) içinde. New York: Guilford.
- South, S. J. (1991). Sociodemographic differentials in mate selection preferences. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 928-940.
- Spanner, G. B. ve Furstenberg, F. F. (1982). Remarriage after divorce: A longitudinal analysis of well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 44, 709-720.

- Spanier, G. B. ve Glick, P. C. (1980). Paths to remarriage. *Journal of Divorce*, 3(3), 283-298.
- Spielberger, C.D., Gorsuch, R.L. & Lushene, R.E. (1970). *Manual for State-Trait Anxiety Inventory*. California: Consulting Psychologist Press.
- Spitz, R. (1950). Anxiety infancy: A study of its manifestations in the first year of life. *International Journal of Psychoanalysis*, 31, 138-143.
- Strategic Advantage Inc. (SAI). (2000). *The Symptom Assessment-45 Questionnaire technical manual (SA-45)*. New York: Multi-Health System
- Sweeney, M. M. (2002). Remarriage and the nature of divorce: Does it matter which spouse chose to leave?. *Journal of Family Issues*, 23, 410-440.
- Taylor, G. J. (1975). Separation-individuation in the psychotherapy of symbiotic states. *Canadian Psychiatric Association Journal*, 20, 521-526.
- Teachman, J. ve Heckert, A. (1985). The impact of age and children on remarriage: Further evidence. *Journal of Family Issues*, 6, 185-203.
- Terman, L. M. ve Butterwieser, P. (1935). Personality factors in marital compatibility. *Journal of Social Psychology*, 6, 143-171.
- Thornton, A. (1977). Decomposing the remarriage process. *Population Studies*, 31, 383-392.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*. www.tuik.gov.tr
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*. Haber Bülteni, Sayı: 13469
- Uluç, S. ve Tüzün, Z. (2013). *Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği (BORRTI) Geçerlik ve Güvenirlilik Analizleri*. Yayınlanmamış Rapor, Ankara, Hacettepe Üniversitesi.

- Vaillant, G. E. (1971). Theoretical hierarchy of adaptive ego mechanisms. *Archives of General Psychiatry*, 24, 107-118.
- Vaillant, G. E. (1978). Natural history of male psychological health: VI. Correlates of successful marriage and fatherhood. *American Journal of Psychiatry*, 135, 653-659.
- Vaillant, G. E. (1992a). The historical origins and future potential of Sigmund Freud's concept of the mechanisms of defence. *The International Review of Psychoanalysis*, 19, 35-50.
- Vemer, E., Coleman, M., Ganong, L. H. ve Cooper, H. (1989). Marital satisfaction in remarriage: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 713-725.
- Walker, K. N., Rogers, J. ve Messinger, L. (1977). Remarriage after divorce: A review. *Social Casework*, 58, 276-285.
- Ware, J.E., Jr., Kosinski, M. & Keller, S.D. (1995). *SF-12: How to score the SF-12 Physical and Mental Health Summary scales (2nd ed.)*. Boston: The Health Institute, New England Medical Center.
- Waska, R. T. (1999). Projective identification, countertransference and struggle for understanding over acting out. *Journal of Psychotherapy Practice and Research*, 8 (2), 155-161.
- Waska, R. T. (2001). Interpretation as shaped by projective identification. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 31 (4), 279-285.
- Waska, R. T. (2008). Using countertransference: Analytic contact, projective identification and transference phantasy states. *American Journal of Psychotherapy*, 62 (4), 333-351.
- Westen, D., Klepser, J., Ruffins, S. A., Silverman, M., Lifton, N. Ve Boekamp, J. (1991). Object relations in childhood and adolescence: The development of

- working representations. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59 (3), 400-409.
- Westen, D., Lohr, N., Silk, K. R., Gold, L. Ve Kerber, K. (1990). Object relations and social cognition in borderlines, major depressives and normals: A thematic apperception test analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2 (4), 355-364.
- White, L. K. ve Booth, A. (1985). The quality and stability of remarriages: The role of stepchildren. *American Sociological Review*, 50, 689-698.
- Wilkinson, S. M. ve Gabbard, G. O. (1995). On romantic space. *Psychoanalytic Psychology*, 12, 201-219.
- Wilson, B. ve Clarke, S. (1992). Remarriage: A demographic profile. *Journal of Family Issues*, 13, 123-141.
- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Yılmaz, N., Gençöz, T. ve Ak, M. (2007). Savunma biçimleri testinin psikometrik özellikleri: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18 (3), 244-253.
- Yurtseven, F. (2010). *A study of the relationship of self-with-other representations with defense mechanisms*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Zaleski, Z. ve Galkowska, M. (1978). Neuroticism and marital satisfaction. *Behaviour Research and Therapy*, 16, 285-286.
- Zinner, J. ve Shapiro, R. (1972). Projective identification as a mode of perception and behavior in families of adolescents. *International Journal of Psychoanalysis*, 53, 523-530.

- Zosky, D. L. (2000). *The role of projective identification with domestically violent males*. Doctoral Dissertation, School of Social Work, Loyola University Chicago, Illinois: ProQuest Dissertations & Thesis.
- Zosky, D. L. (2003). Projective identification as a contributor to domestic violence. *Clinical Social Work Journal*, 31(4), 419-431.
- Zosky, D. L. (2006). Distruptions in the separation-individuation process of domestically violent men. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 12(4), 43-60.

EKLER

EK 1
BELL NESNE İLİŞKİLERİ VE GERÇEĞİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ
(BORRTI)

Her bir maddeyi dikkatlice okuyun. Daha sonra sizin yanıtınız olan harfi daire içine alın. Eğer madde içinde söz edilen durum sizin için doğruysa **Doğru** sütununda yer alan **D** harfini daire içine alın. Eğer madde içinde söz edilen durum sizin için doğru değilse **Yanlış** sütununda yer alan **Y** harfini içine alın. Her bir madde için sadece bir tane harfi daire içine alın. Hiç atlamadan tüm maddeleri yanıtlayın.

Madde	Doğru	Yanlış
1. En az bir tane tutarlı ve doyurucu ilişkim var.	D	Y
2. Bazen içime şeytan girmiş olduğunu düşünürüm.	D	Y
3. Eğer biri benden hoşlanmazsa o kişiye iyi davranmak için her zaman daha fazla uğraşırım.	D	Y
4. Sonsuza kadar inzivaya çekilmek isterdim.	D	Y
5. Genellikle bazı şeylerin gerçekten mi olduğuna yoksa rüyada mı gerçekleştiğine karar vermekte zorlanırım.	D	Y
6. Birdenbire içime kapanabilir ve haftalarca kimseyle konuşmayabilirim.	D	Y
7. Algılarım doğru olmasa da, bunun hemen farkına varırım ve kendimi kolayca düzeltebilirim.	D	Y
8. Genellikle bana en yakın olanları eninde sonunda incitirim.	D	Y
9. Alkol ya da esrar kullanmak zihnimi öylesine şiddetli etkileyebilir ki, neyin gerçek olduğundan emin olamayabilirim.	D	Y
10. İnsanların üzüntülerini kontrol etme becerilerinin ya çok az olduğuna ya da hiç olmadığına inanırım.	D	Y
11. Çevremdekiler bana bir yetişkinden çok, çocukmuşum gibi davranır.	D	Y
12. Halüsinasyonlar (aslında var olmayan şeyler görme ya da duyma) yaşarım.	D	Y
13. İyi tanıdığım biri uzaklara giderse, onu özleyebilirim.	D	Y
14. Aile ilişkilerimi bozmadan evdeki anlaşmazlıklarla uğraşabilirim.	D	Y
15. Günlerce gerçeklikle bağlantımın koptuğunu hissederim.	D	Y
16. Eleştirilmeye karşı son derece hassasım.	D	Y
17. İnsanlar üzerinde güç kullanmaktan gizli bir zevk duyarım.	D	Y
18. Bazen istediğimi elde etmek için hemen hemen her şeyi yaparım.	D	Y
19. Gizemli güçlere sahibim.	D	Y
20. Bana yakın olan biri tüm dikkatini bana vermediğinde, çoğu kez kendimi incinmiş ve reddedilmiş hissederim.	D	Y
21. Genellikle, yeni bir durumu hızlıca değerlendirebilirim.	D	Y
22. Eğer biriyle yakınlaşmaya başlarsam ve bu kişi güvenilmez biri çıkarsa, olaylar bu hale geldiği için kendimden nefret edebilirim.	D	Y
23. Hemen hemen hiçbir zaman gerçeklik algımın doğruluğundan	D	Y

şüphe etmek için bir nedenim yoktur.		
24. Kendi duygularımı bilirim.	D	Y
25. Birine yakınlaşmak benim için zordur.	D	Y
26. Cinsel yaşamım tatmin edicidir.	D	Y
27. Bana karşı düzenlenen bir komplo var.	D	Y
28. Başkalarının benden beklediği gibi biri olmaya çalışırım.	D	Y
29. Bir ilişki ne kadar kötüye giderse gitsin, ona asılırım.	D	Y
30. Bir dış güç tarafından düşüncelerimin benden alınıp götürüldüğünü hissederim.	D	Y
31. Olaylar/durumlar hakkında genellikle güçlü fikirlerim yoktur.	D	Y
32. Çevremdekiler üzerinde hiçbir etkim yoktur.	D	Y
33. Kendi isteğim dışında konuşmaya veya hareket etmeye zorlanan bir robot olduğumu hissediyorum.	D	Y
34. İnsanlar, onları görmediğimde yoktur.	D	Y
35. Sıklıkla insanların davranışlarından gerçekte olmayan şeyler çıkarırım.	D	Y
36. Hayatta çok incitildim.	D	Y
37. En derin duygularımı paylaşabildiğim ve benimle böyle duygularımı paylaşan biri var.	D	Y
38. Bana karşı bir komplo kurulduğuna inanıyorum.	D	Y
39. Ne kadar kaçınmaya çalışırsam çalışayım, en önemli ilişkilerimde aynı zorluklar ortaya çıkar.	D	Y
40. Takip ediliyorum.	D	Y
41. Biriyle tamamen “bir” olmak için güçlü bir istek duyarım.	D	Y
42. Hangi ay ya da yılda olduğumuzdan emin değilim.	D	Y
43. Genellikle doğru şeyleri söyleyebilirim.	D	Y
44. İlişkilerde, karşımdaki kişiyle sürekli bir arada olmadığım sürece tatmin olmam.	D	Y
45. Bedenim çeşitli yerlerinde açıklayamadığım garip hisler duyarım.	D	Y
46. Başkaları tarafından incitilmemenin tek yolu, bağımsız olmaktır.	D	Y
47. İnsanları çok iyi tartarım.	D	Y
48. Karşı cinsten olanlarla ilişkileri hep aynı şekilde sonuçlanır.	D	Y
49. Başkaları sık sık beni aşağılamaya çalışır.	D	Y
50. Diğer insanların duyamıyormuş gibi görüldüğü sesleri duyabilirim.	D	Y
51. Kendi duygularımla teması nadiren kaybederim.	D	Y
52. Benim yerime kararlarımı vermeleri için genellikle başkalarına bel bağlarım.	D	Y
53. Gerçekten tanıyor olmasam da, insanların, mekanların ya da nesnelerin bana tanıdık geldiğine inandığım sık olur.	D	Y
54. Birine güvendiğimde genellikle pişman olurum.	D	Y
55. Bana yakın birine kızdığım zaman, bunu ayrıntılarıyla konuşabilirim.	D	Y
56. Düşüncelerim yayınlandığı için diğer insanlar benim ne düşündüğümü bilir.	D	Y
57. İnsanlar, kabul etse de etmese de genellikle bana kızgındırlar.	D	Y

58. İstedigimi almanın en iyi yolu başkalarını ustaca idare etmektir.	D	Y
59. Etrafımda karşı cinsten birileri varken genellikle kendimi gergin hissederim.	D	Y
60. Bazen bedenimin karşı cinse dönüştürüldüğünü hissederim.	D	Y
61. Bir şeylerin dışında bırakılacağımdan sık sık kaygı duyarım.	D	Y
62. Herkesi memnun etmem gerektiğini hissederim aksi takdirde beni reddedebilirler.	D	Y
63. Beni çok az tanıyan insanlar ne zaman isteseler düşüncelerimi okuyorlar.	D	Y
64. Bazen rüyalarım o kadar canlı olur ki uyandığım zaman gerçekten yaşanmış gibi gelir.	D	Y
65. Kendimi kapatıp birkaç ay kimseyle görüşmem.	D	Y
66. Hayatımdaki önemli insanlar tarafından olası reddedilmelere karşı duyarlıyım.	D	Y
67. Sıklıkla diğer insanların zalimliğinin kurbanı olurum.	D	Y
68. Arkadaş edinmek benim için sorun değildir.	D	Y
69. Lanetlenmiş bir insan olduğuma inanırım.	D	Y
70. Karşı cinsten olanlarla nasıl tanışılacağı ya da konuşulacağını bilmem.	D	Y
71. Bana yakın olan birine istediğim bir şeyi yaptıramadığımda, kızgın ya da incinmiş hissederim.	D	Y
72. Düşünce ve davranışlarım hakkında sürekli yorum yapan, başkalarının duymadığı sesler duyarım.	D	Y
73. Yalnız bir yaşam sürmek benim kaderimdir.	D	Y
74. Bana ait olmayan şeyleri düşünmemeye ya da dürtülere sahip olmama zorlayan, kendi dışımda bazı güç ve etkilerin kontrolü altındayım.	D	Y
75. Duygu durumum, olayları/durumları nasıl gördüğümü etkiler.	D	Y
76. İnsanlar birbirine karşı asla dürüst değildir.	D	Y
77. Uykuya dalma ya da uyanma aşamasında olsam bile gerçek ve hayal olanı daima ayırt edebilirim.	D	Y
78. İlişkilere çok şey katar ve çok şey alırım.	D	Y
79. Yakında dünyanın sonunun geleceği hissine kapılıyorum.	D	Y
80. Karşı cinsten olanlarla tanışmak ya da konuşmaktan utanırım.	D	Y
81. Bir ilişkide benim için en önemli şey, diğer kişi üzerinde güç kullanmaktır.	D	Y
82. İyi bir yön duygum vardır ve yolumu hemen hemen hiç kaybetmem.	D	Y
83. Hoş olmayan tüm olayları görmezden gelmeye çalışırım.	D	Y
84. Açıklayamadığım kaygı duyguları yaşarım.	D	Y
85. Alkol ya da madde kullandığımda çevremdeki herkes bana zarar vermek istiyormuş gibi gelir.	D	Y
86. Kendi duygularıma o kadar çok dikkat ederim ki, başkalarının duygularını görmezden gelebilirim.	D	Y
87. Kendi mahalleimde olsam bile, sıklıkla nerede olduğumu bilmem.	D	Y
88. Hayatımdaki trajik olayların gerçekliğini kabul etmede	D	Y

zorlanırım, ailedeki birinin ölümü gibi.		
89. İyi bir annenin, çocuklarını daima memnun etmesi gerektiğine inanırım.	D	Y
90. Bazen sadece görmek istediğimi görürüm.	D	Y

EK 2
PAULSON GÜNDELİK YAŞAM ENVANTERİ (PDLI)

Aşağıdaki sorular ile “eşiniz” konumundaki kişi ile ilişkinizi anlamak amaçlanmaktadır. Lütfen soruları “eşinizi” düşünerek cevaplayınız. Cümle sizin için doğruysa “D”, yanlışsa “Y” seçeneğini daire içine alarak işaretleyiniz. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

1.Yeni arkadaşlar edindiğimde, eşimin onlara karşı eleştirel olacağından korkarım.	D Y
2.Kendimi güvensiz ve zayıf hissettiğimde eşimin bana karşı eleştirel olacağını düşünüyorum, bu yüzden böyle anlarda kendime olduğumdan daha çok güveniyor gibi yapıyorum.	D Y
3.Eğer bir şeyi gerçekten çok istiyorsam bilirim ki eşimden bunu istemeye devam edersem onu benim için yapar.	D Y
4.O olduğu gibidir ve eşimden beni memnun etmek için değişmesini beklemeye hiç hakkım yok.	D Y
5.Onun kabiliyetindeki birinin böylesi aptalca şeyler yapabilmesi tek kelimeyle hayret verici.	D Y
6.Onu bozguna uğratan üzücü bir şey başına geldiğinde eşimi koruyup kollamaya gayret ederim.	D Y
7.O ne yapıyor olursa olsun eşime sadece yakın olmak bile beni her zaman mutlu eder.	D Y
8.Bir nedenle işleri ondan istediğim zamanda yapmaz ve son ana kadar erteler, bu da beni çok sinirlendirir.	D Y
9.Bana göre benim sorumluluğum eşimi mutlu etmektir ve o mutsuz olduğunda kendimi suçlu hissederim.	D Y
10.Harcayacak kadar param olduğunda, parayı kendimi şımartmak için harcamak yerine ailem için kullanmayı tercih ederim.	D Y
11.Rahatsız edici ya da üzücü bir şey olduğunda hemen eşimi ararım çünkü çoğu zaman o ne yapılacağını bilir.	D Y
12.Bazen eşim bana beynim yokmuş gibi davranıyor.	D Y
13.Ondan yapmasını istediğim bir şey için, eşimin “unuttum” türünden her zaman duyduğum bir mazeret söylemesine çok kızıyorum.	D Y
14.Eşim, benim için daima istediğim her şeydir.	D Y
15.Eşimi kendi sağlığına zarar verebilecek kötü alışkanlıklarından vazgeçirtirim.	D Y
16.Eşim üzgün olduğunda genellikle yapabileceğim en iyi şey, onu dinlemek ve sorunu kendisi için yoluna koymasına izin vermektir.	D Y
17.Ondan ne zaman bir şey istesem, bana kendisinden çok fazla şey istediğimi hissettiriyor.	D Y
18.Eşim gelemediğinde, davetlere gitmeyi iptal etmektense hiç rahatsızlık duymadan tek başıma giderim.	D Y
19.Çoğunlukla eşimin ne yapacağı ve nereye gideceği konusunda kendi	D

kararlarını kendisinin vermesi gerektiğine inanırım.	Y
20. Bir şeyi yapmakta zorlanıyorsa ve rahatsız oluyorsa o işi eşimin yerine ben yapmayı denerim.	D Y
21. Bu kadar dik kafalı olmayıp benim öğütlerime uysaydı sorunlarımızın çoğu şimdiye kadar hallolurdu.	D Y
22. Biliyorum ki eşim ve ben iki çok farklı bireyiz ve bu nedenle her zaman aynı şeylerden keyif alamayız.	D Y
23. Birbirimizin tüm arkadaşlarını sevmemizin şart olduğunu düşünmüyorum.	D Y
24. Eğer beni daha çok dikkate alsaydı, hoşlandığım şeyleri her zaman ben söylemek zorunda kalmazdım, kendisi akıl ederdi.	D Y
25. Bir şey olduğunda ve eşime ulaşip yardıma çağırmadığımda kendimi çok çaresiz hissediyorum.	D Y
26. Eşimin ihtiyaçları yerine kendi isteklerimi birinci sıraya koyarsam kendimi çok bencil hissediyorum.	D Y
27. Gerçekten tüm isteğim eşimi mutlu etmek ve inanıyorum ki bu yönde yeterince uğraşmaya hazır olduğum sürece bunu yapabilirim.	D Y
28. Bir şeyden gerçekten keyif aldığımda, bana her seferinde sanki onun zararına bir şey yapmışım gibi hissettirir.	D Y
29. Başka insanlarla birlikte olduğumuz zamanlarda bazen eşimin davranış tarzından utanıyorum.	D Y
30. Keyfini çıkarabileceği daha çok boş zamanı olsun veya dinlenebilsin diye eşim için elimden ne geliyorsa yapmaya çalışıyorum.	D Y
31. Eşim uzaktayken ona ihtiyacım olursa hemen ulaşabileyim diye hep nerede olduğunu bilmek isterim.	D Y
32. Bir şeyi sadece eğlence için yapıyorsam, eşim o şeyi çok iyi yapar hale gelmemi bekler ve bu da işin keyfini kaçıırır.	D Y
33. Eşimin başına bir şey gelebileceğini düşündüğümde korkuya ve paniğe kapılıyorum.	D Y
34. Ara sıra birbirimizden ayrı vakit geçirmemizin ve farklı seyahatlere çıkmamızın bizim için iyi olduğunu düşünüyorum.	D Y
35. Eşimin bazen sanki benimle ilgili hiçbir şeyi tasvip etmediğini hissediyorum.	D Y
36. Benim ona söylememe gerek kalmadan eşim kendimi nasıl hissettiğimi bilir.	D Y
37. Yaptığım bir şey yüzünden sıkılısam ya da utansam bunu ona söylemem çünkü bununla ilgili bana kendimi daha da kötü hissettirir.	D Y
38. Eve söylediğim vakitten geç gittiğimde sebep ne olursa olsun, geç kalmış olmam eşimin sınırlarını alt üst eder.	D Y
39. Eşimin başına hoş olmayan bir şey geldiğinde durumu onun için düzeltmeye çalışıp bu tatsızlığı gidermeye gayret ederim.	D Y
40. Onsuz karar almaktan hoşlanmam çünkü eşim durumları benden çok daha iyi değerlendirebiliyor.	D Y
41. Eğer eşimin istediği tüm parayı harcamasına izin verseydim şimdi yoksullar evinde olurduk.	D Y
42. Sadece daha sıkı çalışsa ve çabalasa, bu yeteneği ile birçok şeyi şimdikinden çok daha iyi yapabilirdi.	D Y

43.Eşim ve ben birbirimize o kadar çok benziyoruz ki konuşmamıza neredeyse hiç gerek kalmıyor.	D Y
44.Eşimle beğenilerimiz çok farklı olduğundan bazen tam isabet ettiremese bile, onun benim için doğru hediyeyi almaya gayret ettiğini biliyorum. Yani sonuçta ben her halükarda memnunum.	D Y
45.Arkamdan bir iş çevirip bana fark ettirmeden paçayı kurtarmaya çalışıyor diye eşime tam güven duymuyorum.	D Y
46.Eşimin boş zamanlarında kendi uğraşlarına dalması ve benim bunlarla ilgilenmemi beklemiyor oluşu hoşuma gidiyor.	D Y
47.Eşimin kendi başına yapabileceği şeyleri benden istemesine sinir oluyorum.	D Y
48.Eşim için yaptıklarımın hiçbiri ona yeterli gelmiyor, aynen dipsiz bir kuyuyu doldurmaya çalışmak gibi... Eşimin minnettar olmak nedir öğrenmesi gerek.	D Y
49.Eşimle birlikteyken kendimi güvende hissedirim.	D Y
50.Eşim eğer ben bir şeyi bilmiyorsa kendimi aptal gibi hissetmeme neden olur.	D Y
51.Birçok konuda fikrinin benimkilerden çok farklı olduğunu biliyorum ve bunun eşimi çekici kıldığını düşünüyorum.	D Y
52.Fikir uyuşmazlığı yaşadığımızda eşimin haklı çıkmasına göz yummak benim için daha iyi oluyor yoksa tartışmanın sonu gelmiyor.	D Y
53.Eşim rahatına çok düşkündür. Nefsine daha çok hakim olmayı öğrenmesinin kimseye bir zararı olmazdı.	D Y
54.Eşimin kendine bakabileceğini biliyorum ve onun için kaygılanıp tasalanmama gerek yok.	D Y
55.Eğer eşimin düşünceleri benimkilerden farklı ise bu bana hiç rahatsızlık vermez.	D Y
56.Onu her zaman ilk sıraya koymalıyım diye düşünüyorum, çünkü eşimden önce kendimi düşünmem yanlış olur.	D Y
57.Eşime bir şey olsa ölürüm.	D Y
58.Eşimle birlikteyken içimden geldiği gibi davranmaktan ve eğlenmekten korkuyorum çünkü her zaman beni aşağılayıp moralimi bozacak bir şey bulur.	D Y
59.Yapabileceğim bir şeyi benden istediğinde eşime hayır demekten rahatsız olurum.	D Y
60.Haklı olsun ya da olmasın eşimi desteklemem ve onun yanında olmam gerektiğini hissedirim.	D Y

EK 3
SAVUNMA BİÇİMLERİ TESTİ (SBT-40)

Lütfen her ifadeyi dikkatle okuyup, bunların size uygunluğunu yan tarafında 1 den 9 a kadar derecelendirilmiş ölçek üzerinde seçtiğiniz dereceyi çarpı şeklinde (×) işaretlemek suretiyle gösteriniz.

Örnek: Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

1. Başkalarına yardım etmek hoşuma gider, yardım etmem engellenirse üzülürüm.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

2. Bir sorunum olduğunda, onunla uğraşacak vaktim olana kadar o sorunu düşünmemeyi becerebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

3. Endişemin üstesinden gelmek için yapıcı ve yaratıcı şeylerle uğraşırım (resim, el işi, ağaç oyma).

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

4. Arada bir bu gün yapmam gereken işleri yarına bırakırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

5. Kendime çok kolay gülerim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

6. İnsanlar bana kötü davranmaya eğilimlidir.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

7. Birisi beni soyup paramı çalsa, onun cezalandırılmasını değil ona yardım edilmesini isterim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

8. Hoş olmayan gerçekleri, hiç yokmuşlar gibi görmezlikten gelirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

9. Superman'mışım gibi tehlikelere aldırmam.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

10. İnsanlara, sandıkları kadar önemli olmadıklarını gösterebilme yeteneğimle gurur duyarım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

11. Bir şey canımı sıktığında, çoğu kez düşüncesizce ve tepkisel davranırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

12. Hayatım yolunda gitmediğinde bedensel rahatsızlıklara yakalanırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

13. Çok tutuk bir insanım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

14. Her zaman doğruyu söylemem.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

15. Sorunsuz bir yaşam sürdürmemi sağlayacak özel yeteneklerim var.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

16. Seçimlerde bazen haklarında çok az şey bildiğim kişilere oy veririm.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

17. Bir çok şeyi gerçek yaşamımdan çok hayalimde çözerim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

18. Hiçbir şeyden korkmam.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

19. Bazen bir melek olduğumu, bazen de bir şeytan olduğumu düşünürüm.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

20. Kırıldığımda açıkça saldırgan olurum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

21. Her zaman, tanıdığım birinin koruyucu melek gibi olduğunu hissederim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

22. Bana göre, insanlar ya iyi ya da kötüdürler.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

23. Patronum beni kızdırırsa, ondan hıncımı çıkarmak için ya işimde hata yaparım ya da işi yavaşlatırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

24. Her şeyi yapabilecek güçte, aynı zamanda son derece adil ve dürüst olan bir tanıdığım var.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

25. Serbest bıraktığımda, yaptığım işi etkileyebilecek olan duygularımı kontrol edebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

26. Genellikle, aslında acı verici olan bir durumun gülünç yanını görebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

27. Hoşlanmadığım bir işi yaptığımda başım ağrır.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

28. Sık sık kendimi kesinlikle kızmam gereken insanlara iyi davranırken bulurum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

29. Hayatta, haksızlığa uğruyor olduğuma eminim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

30. Sınav veya iş görüşmesi gibi zor bir durumla karşılaşacağımı bildiğimde, bunun nasıl olabileceğini hayal eder ve başa çıkmak için planlar yaparım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

31. Doktorlar benim derdimin ne olduğunu hiçbir zaman gerçekten anlamıyorlar.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

32. Haklarım için mücadele ettikten sonra, girişken davrandığımdan dolayı özür dilemeye eğilimliyimdir.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

33. Üzüntülü veya endişeli olduğumda yemek yemek beni rahatlatır.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

34. Sık sık duygularımı göstermediğim söylenir.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

35. Eğer üzüleceğimi önceden tahmin edebilirsem, onunla daha iyi baş edebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

36. Ne kadar yakınırsam yakınayım, hiçbir zaman tatmin edici bir yanıt alamıyorum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

37. Yoğun duyguların yaşanması gereken durumlarda, genellikle hiçbir şey hissetmediğimi fark ediyorum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

38. Kendimi elimdeki işe vermek, beni üzüntülü veya endişeli olmaktan korur.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

39. Bir bunalım içinde olsaydım, aynı türden sorunu olan birini arardım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

40. Eğer saldırganca bir düşüncem olursa, bunu telafi etmek için bir şey yapma ihtiyacı duyarım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

EK 4 SEMPTOM DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (SA-45)

Zaman zaman karşılaşılabildiğimiz problemlerin bir listesi aşağıda verilmiştir. Dikkatle okuduktan sonra, bugün dahil son 7 gün boyunca bu problemlerin sizde yarattığı rahatsızlık veya gerginliğin derecesini en iyi tanımlayan sayıyı işaretleyin. Her sorun için sadece bir işaretleme yapın ve herhangi bir seçeneği atlamamaya özen gösterin. Teşekkürler...

		Hiç	Az	Orta	Çok	Aşırı
1	Kendimi yalnız hissediyorum	1	2	3	4	5
2	Hüzünlüyüm	1	2	3	4	5
3	Hiçbir şey ilgimi çekmiyor	1	2	3	4	5
4	Korkuyorum	1	2	3	4	5
5	Başkalarının düşüncelerini kontrol edebileceğini düşünüyorum	1	2	3	4	5
6	Sorunlarımın bir çoğu için başkalarını suçluyorum	1	2	3	4	5
7	Açık alanlarda veya sokakta korkuyorum	1	2	3	4	5
8	Başkalarının duymadığı sesler duyuyorum	1	2	3	4	5
9	Çoğu insanın güvenilmez olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
10	Sebepsiz yere birdenbire korkuya kapılıyorum	1	2	3	4	5
11	Kontrol edemediğim öfke patlamaları yaşıyorum	1	2	3	4	5
12	Tek başıma evden çıkmaya korkuyorum	1	2	3	4	5
13	Diğer insanların kafamdaki düşüncelerin farkında olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
14	İnsanların beni anlamadığını ve hislerimi paylaşmadığını düşünüyorum	1	2	3	4	5
15	İnsanların bana dostça yaklaşmadığını ve benden hoşlanmadığını düşünüyorum	1	2	3	4	5
16	Düzenli olduğundan ve doğruluğundan emin olmak için işleri çok yavaş yapmak zorundayım	1	2	3	4	5
17	Kendimi diğerlerine göre daha aşağı hissediyorum	1	2	3	4	5
18	Adale ağrıları var	1	2	3	4	5
19	Başkalarının beni gözetlediğini veya benim hakkımda konuştuğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
20	Yaptığımı tekrar tekrar kontrol ediyorum	1	2	3	4	5
21	Karar vermekte zorlanıyorum	1	2	3	4	5
22	Otobüs, metro veya trenle yolculuk yapmaktan korkuyorum	1	2	3	4	5
23	Sıcak basıyor veya soğuk soğuk terliyorum	1	2	3	4	5
24	Beni korkuttukları için, belli şeyler, yerler ya da faaliyetlerden kaçınıyorum	1	2	3	4	5
25	Zihnim birden boşalıyor	1	2	3	4	5
26	Vücudumun bazı kısımları uyuşuyor veya karıncalanıyor	1	2	3	4	5
27	Gelecek hakkında umutsuzum	1	2	3	4	5
28	Konsantre olmakta güçlük çekiyorum	1	2	3	4	5
29	Vücudumun bazı kısımlarında güçsüzlük hissediyorum	1	2	3	4	5
30	Kendimi gergin ya da tedirgin hissediyorum	1	2	3	4	5
31	Kollarımda veya bacaklarımda ağırlık hissediyorum	1	2	3	4	5
32	İnsanlar bana baktıklarında veya benim hakkımda konuştuklarında kendimi rahatsız hissediyorum	1	2	3	4	5
33	Kendime ait olmayan düşüncelerim var	1	2	3	4	5
34	Birine vurma, incitme veya zarar verme isteği geliyor	1	2	3	4	5
35	Birşeyleri kırma veya ezme isteği geliyor	1	2	3	4	5
36	İnsanlarla beraberken beni nasıl algılayacaklar diye tedirgin oluyorum	1	2	3	4	5
37	Alışveriş yerleri veya sinema gibi kalabalık yerlerde kendimi rahatsız hissediyorum	1	2	3	4	5
38	Korku veya panik nöbetleri yaşıyorum	1	2	3	4	5
39	İnsanlarla sık sık tartışıyorum	1	2	3	4	5
40	İnsanlar başarılarımı yeteri kadar takdir etmiyor	1	2	3	4	5
41	O kadar huzursuzum ki, bir türlü yerimde duramıyorum	1	2	3	4	5
42	Kendimi değersiz hissediyorum	1	2	3	4	5
43	Bağırıyorum veya bir şeyler fırlatıyorum	1	2	3	4	5
44	İzin versem insanların benden yararlanmak isteyeceklerini düşünüyorum	1	2	3	4	5
45	İşlediğim günahlar için cezalandırılmam gerektiğini düşünüyorum	1	2	3	4	5

EK 5 İLİŞKİ DOYUMU ÖLÇEĞİ

Aşağıda evlilik ilişkinizle ilgili olarak ilişkidenden aldığınız doyumunu ölçmeyi amaçlayan bazı sorular bulunmaktadır. Lütfen her soruyu o soruya ait 7 dereceli ölçeği kullanarak değerlendiriniz ve seçtiğiniz rakamı belirgin bir şekilde işaretleyiniz. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

1. Eşiniz ihtiyaçlarınızı ne kadar iyi karşılıyor?	0 Hiç karşılıyor	1	2	3	4	5	6	7 Çok iyi
2. Genel olarak ilişkinizden ne kadar memnunsunuz?	0 Hiç memnun değilim	1	2	3	4	5	6	7 Çok memnunum
3. Diğerleri ile karşılaştırıldığında ilişkiniz ne kadar iyi?	0 Çok daha kötü	1	2	3	4	5	6	7 Çok iyi
4. Ne sıklıkta ilişkinize hiç başlamamış olmayı istersiniz?	0 Hiçbir zaman	1	2	3	4	5	6	7 Sürekli
5. İlişkiniz ne dereceye kadar sizin başlangıçtaki beklentilerinizi karşılıyor?	0 Hiç iyi karşılıyor	1	2	3	4	5	6	7 Çok karşılıyor
6. Eşinizi ne kadar seviyorsunuz?	0 Hiç sevmiyorum	1	2	3	4	5	6	7 Çok sevmiyorum
7. İlişkinizde ne kadar problem var?	0 Hiç yok	1	2	3	4	5	6	7 Çok fazla var

EK 6
DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Yaşınız:	2. Cinsiyetiniz: K E 3. Yaşadığınız il:
4. Eğitim durumunuz:	a-ilkokul b-ortaokul c-lise d-yüksek okul\üniversite e-master\doktora
5. Mesleğiniz:	
6. Gelir durumunuz:	a-düşük b-orta c-yüksek
7. Anne\babanız birlikte mi?	a) birlikte (her ikisi de yaşıyor) b)boşanmış c) annem\babam ölmeden önce birlikteydi d)annem\babam ölmeden önce boşanmışlardı
8. Ebeveynlerinizin kaçınıcı evliliği?	Anne: Baba:
9. Kaçınıcı evliliğiniz?:	a)1 b)2 c) 3 d)4 ve üzeri
10. Eşinizin kaçınıcı evliliği	a)1 b)2 c) 3 d)4 ve üzeri
11. Şu anki eşinizle kaç ay\yıldır evlisiniz?:	a)0-1 yıl b)2-4 yıl c)5 yıl d) 6-10 yıl e)11 yıl ve üzeri
12. Şu anki evliliğinizden çocuğunuz var mı?	Evet Hayır Varsa kaç tane?
13. Geçmiş evliliklerinizden çocuğunuz var mı?	Evet Hayır Varsa kaç tane?
14.Boşanma nedeniniz? (her evlilik için parantez içine kaçınıcı evliliğiniz olduğunu yazarak ayrı ayrı belirtiniz):	a) geçimsizlik (...) b) aldatma\aldatılma (...) c) fiziksel şiddet (...) d) psikolojik şiddet (...) e) ekonomik nedenler (...) f) aileler (...) g) sevgi\aşkın bitmesi (...) h) diğer (belirtiniz) (...)
15.Boşanma ve yeniden evlenme arasında geçen zaman (sadece 2 ve üzeri kez evlenenler cevaplandırılmalıdır):	a) 1. ile 2. evlilik arasındaki zaman (...) b) 2. ile 3. evlilik arasındaki zaman (...) c) 3. ile 4. evlilik arasındaki zaman (...) d) 4. ile 5. evlilik arasındaki zaman (...) e) diğer
16. Evlenmeden önceki en uzun ilişkiniz ne kadar sürdü?	
17. Uzun süreli arkadaşlarınız var mı?	Evet Hayır Varsa kaç tane?:
18. Sık sık iş değiştir misiniz?	Evet Hayır
19. Çocukluk yıllarınızda (hayati tehlikeye neden olabilecek kaza, yaralanma, işkence, dayak, kaçırılma, taciz-	

tecavüz, anne ve\veya baba kaybı, anne ya da baba tarafında terk gibi) insan eliyle meydana gelmiş örseleyici bir olay yaşadınız mı?	Evet Hayır Evet ise, ne, kaç yaşında?
--	---------------------------------------

EK 7
AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Değerli katılımcı,

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü bünyesinde sürmekte olan bir doktora tezinin parçasıdır.

Araştırmanın amacı, üç ve üzeri evlilik yapan bireylerin ilk ve ikinci evliliği yapmış bireyler ile evlilik ilişkilerindeki tutumları ve çeşitli psikolojik değişkenler açısından karşılaştırılmasıdır. Anketlerde geçmiş yaŐantınız, psikolojik belirtiler ve ilişkiniz hakkında bilgiler sorulmaktadır. Bu araştırmada her ne kadar bazı önemli kişisel bilgilerinize ilişkin sorular yer alsada, değerlendirmelerin tamamı grup temelinde olacağından anketlerde isminiz sorulmamaktadır. Etik ilkelerin gereği olarak, araştırmaya gönüllü katılımınızı belirten sadece bu gönüllü katılım formunda isim-soyisim ve imzanız istenmektedir. Vereceğiniz bilgiler sadece araştırma kapsamında ve araştırma amacıyla kullanılacaktır. Doldurulmuş anketlerin gizli tutulacak ve zarflar araştırmacı tarafından açılmak suretiyle yalnızca grup analizi yapmak amacıyla kullanılacaktır.

Anketlerde yer alan soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Anketleri doldurmak yaklaşık 1 saatiniz alacaktır. Araştırmanın gerçek bilgilere ulaşabilmesi için sorulara verdiğiniz cevapların içten ve doğru olması gerekmektedir. lütfen soruları eksiksiz ve içten bir şekilde doldurunuz. Araştırmaya katılım gönüllük esasına bağlı olmakta ve gönüllü katılımı etkileyecek herhangi olumsuz bir durum halinde, katılımcı araŐtırmayı bırakma hakkına sahiptir.

Bu araştırma ile ilgili daha fazla bilgi almak isterseniz aşağıdaki e-mail adresine yazabilirsiniz. Katılımınız ve zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Uzm. Psk. Hejan Epözdemir
e-mail: hepzdemir@yahoo.com

Yukarıda bilgileri verilen bu araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul ediyorum.

İsim-soyisim

İmza

EK 8 SÖZLÜK

Bağdaşan özdeşleşim:	Concordant identification
Baskılama:	Supression
Bastırma:	Repression
Bedenselleştirme:	Somatization
Bilinçdışı tamamlayıcılık:	Unconscious complementariness
Birincil sahne:	Primal scene
Birleşik ebeveyn:	Combined parental couple
Boşanma eğilimli:	Divorce prone
Bölme:	Splitting
Çarpıtma:	Distortion
Çatışma dansı:	Dance of conflict
Çözülme (disosiasyon):	Dissociation
Danışıklı anlaşma/düzenlemeler:	Collusive arrangements
Danışıklı savunmalar:	Collusive defenses
Depresif konum:	Depressive position
Dost:	Ally
Düşlem:	Fantasy
Düşünselleştirme:	Intellectualization
Ebeveyn çifti:	Parental couple
Eşduyum başarısızlığı:	Empathic failure
Evlilik dansı:	Marital dance
Evlilik istikrarsızlığı:	Marital instability
Evlilik istikrarsızlığının geçişi fenomeni:	Transmission of marital instability phenomenon
Eyleme dökme/dışavurum:	Acting-out
Geçiş:	Transition
Geleceği tahmin:	Anticipation
Gerçeği değerlendirme yetisi:	sense of reality
Gerçek kendilik:	True-self
Gerçeklik testi:	Reality testing
Gerileme:	Regression
Güvenli üs:	Secure base
Her şeye gücü yeterlik:	Omnipotance
Hipokondria:	Hypochondria
Immature:	İlkel/olgunlaşmamış
İç içe geçmiş patoloji:	Interlocking pathology
İçe atma:	Introjection
İçe atmacı:	Introjective
İçsel çift:	Internal couple
İdealleştirme:	Idealization
İkili ilişki:	Dyadic relationship
İlkel değersizleştirme:	Primitive devaluation
İlkel ülküleştirme:	Primitive idealization
İnkâr:	Denial
İntikamcı:	Avenger

Kaçan/kovalayan dansı: The dance of pursuer/avoider
 Karşılıklı değişebilir düzenlemeler: Mutually interchangeable arrangements
 Karşılıklı yansıtmacı özdeşleşim: Mutual projective identification
 Karşıt tepki geliştirme: Reaction formation
 Kaynaşma: Merger
 Kendilik: Self
 Kendilik bozukluğu: False-self disorder
 Kendine döndürme: Turning against the self
 Kısıtlı kaçan: Constricted avoider
 Kızgın kovalayan: Angry pursuer
 Kişilerarası: Interpersonal
 Kucaklayan çevre: Holding environment
 Mahremiyet: Intimacy
 Mature: Olgun
 Mesafe dansı: Dance of distance
 Mizah: Humor
 Müşterek kişilik: Joint personality
 Narsistik öfke: Narcissistic rage
 Nesne arama: Object seeking
 Nevrotik: Neurotic
 Odius nitelikli üçlü ilişki: Oedipal triangulation
 Olgun bağımlılık: Olgun bağımlılık
 Olgun olmayan bağımlılık: Immature dependency
 Otistik fantezi: Autistic fantasy
 Otistik yansıtmacı özdeşleşim: Aautistic projective identification
 Özdeşleşen hasta: Identified patient
 Özdeşleşim: Identification
 Özgecilik: Altruism
 Paranoid-şizoid konum: Paranoid-schizoid position
 Pasif agresyon: Passive aggression
 Paylaşılan delilik: Union in madness
 Rol-canlandırma düzenlemeleri: Collusive role-enactment arrangement
 Ruhsallık içi: Intrapsychic
 Sahte kendilik: False-self
 Sembiyotik yansıtmacı özdeşleşim: Symbiotic projective identification
 Sembiyotik yaşam örüntüsü: Symbiotic survival pattern
 Sınıf içi korelasyon katsayısı: Intra-class correlation coefficient (ICC)
 Sınır: Borderline
 Sorumsuz/aşırı sorumlu dansı: Dance of overresponsible/underresponsible
 Tamamlanmamış kurum: Incomplete institution
 Tamamlayıcı karşı-aktarım: Complementary counter-transference
 Tamamlayıcı özdeşleşim: Complementary identification
 Tamamlayıcı roller: Mutual roles
 Tersine çevirme: Reversal
 Tümünden iyi: All good, ideal
 Tümünden kötü: All bad, persecutory
 Tümgüçlü: Omnipotent
 Unutma arzusu: Wish to forget

Ussallaştırma: Rationalization
Uyarıcı nesne: Exciting object
Uyumlu karşı-aktarım: Concordant counter-transference
Üçgenleme dansı: Dance of triangulation
Üstten bastırma (baskılama): Supression
Yakınlık: Closeness
Yalıtma: Isolation
Yansıtma: Projection
Yansıtmacı özdeşleşim: Projective identification
Yansıtmacı özdeşleşim ötesi: Projective transidentification
Yapay özgecilik: Pseudo Altruism
Yapma-bozma: Undoing
Yaranma: Ingratiation
Yer değiştirme: Displacement
Yeterince iyi annelik: Good enough mothering/holding
Yineleme zorlantısı: Repetition compulsion
Yüceltme: Sublimation
Zulmedici: Persecutory

Tablo Ek 8.1. Nesne İlişkileri, Yansıtmacı Özdeşleşim, Savunma Mekanizmalarının Düzeyi, Psikolojik Belirtiler, İlişki Doyumu ve Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyon Analizinin Sonuçları

	Yab.	Güv. B.	Benmer	Sos.İ.	Ger.B.	Algı B.	Hal.Del	Z.Anne	İ.Anne	Z. Be	İ. Be.	Dep.K.	Olgun	Nev.	İlkel	İlişki D.	Genel B	Poz. B.
Yab.																		
Güv. B.	.84**																	
Benmer	.84**	.85**																
Sos İ.	.83**	.69**	.64**															
Ger.B.	.61**	.63**	.60**	.52**														
Algı B.	.77**	.70**	.71**	.62**	.70**													
Hal.Del	.54**	.52**	.49**	.46**	.90**	.61**												
Z.Anne	.65**	.60**	.67**	.44**	.44**	.57**	.35**											
İ.Anne	-.09	.07	.05	-.01	-.02	-.11	-.08	-.08										
Z. Be	.77**	.73**	.73**	.59**	.58**	.67**	.50**	.77**	-.06									
İ. Be	-.11	.05	-.08	.06	.02	-.13	.01	-.26**	.42**	-.20*								
Dep.K.	-.76**	-.64**	-.65**	-.60**	-.32**	-.54**	-.28**	-.55**	.10	-.65**	.12							
Olgun	-.29**	-.21**	-.18**	-.27	-.09	-.24**	-.12	-.13	.04	-.21**	-.04	.43**						
Nev.	.06	.07	.11	-.01	.16*	.07	.11	.11	.07	.12*	.11	-.01	.43**					
İlkel	.52**	.47**	.53**	.40**	.58**	.54**	.48**	.42**	.002	.47**	-.05	-.31**	.15*	.45**				
İlişki D.	-.52**	-.50**	-.52**	-.33**	-.24**	-.38**	-.17**	-.53**	.11	-.59**	.41**	.49**	.16*	.11*	-.14			
Gen. B.	.52**	.48**	.49**	.43**	.63**	.58**	.60**	.33**	-.18*	.47**	-.14	-.29**	-.003	.17*	.65**	-.29**		
Poz. B.	.52**	.49**	.48**	.43**	.63**	.57**	.60**	.34**	-.19**	.48**	-.14	-.30.**	-.009	.17*	.65**	-.29**	.99**	

* $p < .05$, ** $p < .01$ Not: Yab: Yabancılaşma, Güv. B.: Güvensiz Bağlanma, Benmer: Benmerkezcilik, Sos İ.: Sosyal İzolasyon, Ger.B.: Gerçekliğin Bozulması, Algı B.: Algıların Belirsizliği, Hal.Del.: Halüsinasyon Delüzyon, Z.Anne: Zulmedici Anneye Karşı Bebek, İ.Anne: İdeal Anneye Karşı Bebek, Z.Be: Zulmedici Bebeğe Karşı Anne, İ.Be: İdeal Bebek, Dep. K.: Depresif Konum, Olgun: Olgun Savunmalar, Nev.: Nevrotik Savunmalar, İlkel: İlkel Savunmalar, İlişki D.: İlişki Doyumu, Gen.B.: Genel Belirti Toplamı, Poz.B.: Pozitif Belirti Toplamı

Tablo Ek 8.2. Seri Evlenenlerin İlişki Doyumu ile Zulmedici Anneye Karşı Bebek, Zulmedici Bebeğe Karşı Anne, Depresif Konum, Nevrotik Savunmalar, İlkel Savunmalar, Gerçekliğin Bozulması, Algıların Belirsizliği, Yabancılaşma, Güvensiz Bağlanma ve Benmerkezcilik Arasındaki Korelasyon Analizinin Sonuçları

	İlişki D.	Z. Anne	Z.Bebek	Dep.K.	Nev. Sa.	İlkel S.	Ger.B.	Algı. B.	Yabancı	Güv.B
İlişki D.										
Z.Anne	-.50**									
Z. Bebek	-.62**	.83**								
Dep. P.	.60**	-.71**	-.80**							
Nev. Sa.	.20	.12	.10	-.10						
İlkel S.	-.01	.30*	.30*	-.33**	.59**					
Ger.B.	-.10	.38**	.47**	-.30*	.14	.42**				
Algı B.	-.32*	.56**	.62**	-.59**	.20	.42**	.69**			
Yabancı	-.63**	.79**	.86**	-.91**	.13	.44**	.47**	.73**		
Güv. B	-.66**	.74**	.80**	-.83**	.09	.30*	.50**	.66**	.90**	
Benmer.	-.62**	.79**	.79**	-.80**	.12	.36**	.44**	.66**	.92**	.88**

$p < .05$, $p < .01$ Not: Yabancı: Yabancılaşma, Güv. B.: Güvensiz Bağlanma, Benmer: Benmerkezcilik, Ger.B.: Gerçekliğin Bozulması, Algı B.: Algıların Belirsizliği, Z.Anne: Zulmedici Anne, Z.Bebek: Zulmedici Bebek, Dep. K.: Depresif Konum, Nev. Sa.: Nevrotik Savunmalar, İlkel S.: İlkel Savunmalar, İlişki D.: İlişki Doyumu